

CSIZNER ZOLTÁN: A szervezett bűnözés hatása a rendvédelmi szervek fejlődésére

KRAUZER ERNŐ: Az új rendészeti továbbképzési rendszer kiépítésének bemutatása

LUKÁCS DALMA: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei
Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében

NICHOLAS IMBEAH – BENKŐ BÉLA – BUJDOSÓ ZOLTÁN: A biztonság és védelem,
mint a turisztikai célterület kezelésének része egy ghánai turisztikai térségben

PAPP BENEDEGÚZ: Mit nevezünk katasztrófának? Katasztrófaelméleti megközelítések és vizsgálatok

SCHNEIDER RICHÁRD: A Magyarországon elkövetett emberölések vizsgálata a szükségletelméletek tükrében

TOKODI PANNA: Spanyolország, Madrid: turizmus és biztonság?!

TÓTH NIKOLETT ÁGNES: Innovatív sportrendészeti eszközök

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

68. ÉVF. 2020 / 4. KÜLÖNSZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK	Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
TITKÁR	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
TAGOK	Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
	Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Kerezi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Közszerződési Egyetem rektora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Nyiri Sándor, ny. vezető ügyész, c. egyetemi docens
	Prof. dr. Patyi András, kúriai bíró, tanácselnök, egyetemi tanár
	Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
	Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrákadémia tagja, egyetemi tanár
	Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
	Detlef Schröder igazgató, Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynökség
	Dr. Ciprian Maftci, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

	Bakai Kristóf püör. ezredes, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszakmai szakfőigazgatója
	Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
	Dr. Bolcsik Zoltán r. vezérőrnagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
	Dr. Frech Ágnes, a Fővárosi Bíróság büntető kollégiumvezetője, az Országos Bírósági Hivatal szaktanácsadója
	Dr. Góra Zoltán t. vezérőrnagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
	Hajdu János r. vezérőrnagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
	Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnöke
	Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, a Belügyminisztérium oktatási főszemlézője
	Dr. Kiss Attila r. dandártábornok, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője
	Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője

2020 / 4. KÜLÖNSZÁM

Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, a Nemzeti Közszerológálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Hedvig nb. vezérőrnagy, a Nemzetbiztonsági Szakszerológálat főigazgatója
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Takács Tibor r. vezérőrnagy, a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ
főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Hornyik Zsuzsanna
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR	Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
MUNKATÁRSÁK	Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes Luda Henrietta Csala Károly r. ezredes Kecskés Nikolett Havasi József Varga Anita
SZERKESZTŐSÉG	2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 szerkesztoseg@belugyiszemle.hu www.belugyiszemle.hu
ISSN	ISSN 2677-1632 (Online) LXVIII. évfolyam
FELELŐS KIADÓ	Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
KÉPSZERKESZTŐ	Botlik László
TÖRDELÉS	Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ	Szakolczai Lóránt bv. ezredes

Megjelenik négyszer egy évben

TARTALOM

	Szerkesztőségi előszó	7
	TANULMÁNYOK	
CSIZNER ZOLTÁN	A szervezett bűnözés hatása a rendvédelmi szervek fejlődésére	8
KRAUZER ERNŐ	Az új rendészeti továbbképzési rendszer kiépítésének bemutatása	26
LUKÁCS DALMA	A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében	37
NICHOLAS IMBEAH – BENKŐ BÉLA – BUJDOSÓ ZOLTÁN	A biztonság és védelem, mint a turisztikai célterület kezelésének része egy ghánai turisztikai térségben	49
PAPP BENDEGÚZ	Mit nevezünk katasztrófának? Katasztrófaelméleti megközelítések és vizsgálatuk	64
SCHNEIDER RICHÁRD	A Magyarországon elkövetett emberölések vizsgálata a szükségletelméletek tükrében	79
TOKODI PANNA	Spanyolország, Madrid: turizmus és biztonság?!	108
TÓTH NIKOLETT ÁGNES	Innovatív sportrendészeti eszközök	123

BELÜGYI SZEMLE

SZERZŐK

CSIZNER ZOLTÁN	rendőr ezredes, főosztályvezető Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ, Kiemelt Ügyeket Feldolgozó Főosztály
KRAUZER ERNŐ	rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos, főosztályvezető Belügyminisztérium, Rendészeti Vezetőkiválasztási, Vezetőképzési és Továbbképzési Főosztály
LUKÁCS DALMA	doktorjelölt Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola
NICHOLAS IMBEAH	Dr. PhD, adjunktus Takoradi Polytechnic, Ghana,
BENKŐ BÉLA	tanársegéd Szent István Egyetem, Károly Róbert Campus
BUJDOSÓ ZOLTÁN	Dr. habil. PhD, főiskolai tanár Szent István Egyetem, Károly Róbert Campus
PAPP BENDEGÚZ	PhD hallgató Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola
SCHNEIDER RICHÁRD	MA hallgató Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi tanulmányok
TOKODI PANNA	rendőr főhadnagy, főelőadó, doktorandusz Országos Rendőr-főkapitányság, Rendészeti Főigazgatóság, Közlekedérendészeti Főosztály, Balesetmegelőzési Osztály
TÓTH NIKOLETT ÁGNES	Dr. PhD, rendőr alezredes, adjunktus, irodavezető Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

Nagy örömünkre szolgál, hogy immár a negyedik különszámot tárhatjuk olvasóink elé. A Belügyi Szemle egyre jelentősebb tudományos periodikává vált a hazai tudományos kiadványok palettáján, amelyet mi sem bizonyít jobban, mint az a tény, hogy évi tizenkét lapszámunkon kívül 2020-ban négy online különszámunk is megjelentetésre került. Az online tér megcáfolhatatlanul olyan színtér a tudományos élet világában, ahol lehetőség kínálkozik arra, hogy az ott megjelent tartalmakat szélesebb körben elérjék az érdeklődők. A Belügyi Szemle szerkesztősége elhivatott a technikai fejlesztések iránt, és többek között ezért is elengedhetetlennek tartottuk, hogy a digitális világ adta lehetőségeket a legmesszebbmenőkig kiaknázzuk. A honlapunk és az OJS rendszerünk archívumának népszerűsége folyamatosan növekszik, melyet látogatóink egyre magasabb száma is bizonyít, s ez garanciát jelent szerzőinknek arra, hogy online kiadványainkban megjelentetett tanulmányaik minél több érdeklődőhöz eljuttanak. A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóiratának pedig továbbra is elsődleges küldetése, hogy a belügyi tudomány- és a határ-tudományterületek kutatási eredményeit bemutató publikációknak helyet adjon, annak érdekében, hogy azokat a lehető legszélesebb olvasói körben megismertesse.

Reméljük a 2020. év negyedik, magyar nyelvű különszámának tartalma elnyeri tetszésüket, amelynek olvasásához kellemes időtöltést kívánunk!

Szerkesztőség

Csizner Zoltán

A szervezett bűnözés hatása a rendvédelmi szervek fejlődésére

The effect of the organized crime on the development of the law enforcement organizations

Mottó:

„Amikor a rossz emberek összeállnak, a jóknak társulniuk kell, különben egyenként elbuknak, cseppet sem sajnált áldozatként egy hitvány küzdelemben.”

Edmund Burke¹

Absztrakt

Sok tanulmány és dolgozat született már arról, hogy honnan indult, mit jelent, illetve miként és mivé fejlődött a szervezett bűnözés. Mint ahogy azzal is sokan foglalkoztak már, hogy az egyes rendvédelmi szervek hogyan fejlődtek, milyen jellemző stádiumok jelentek meg működésük során. Arról azonban már kevesebbet lehet olvasni, hogy ez a két dolog milyen kölcsönhatásban áll vagy állt egymással, pontosabban a szervezett bűnözés, valamint annak a fejlődése milyen hatásokat gyakorolt a rendvédelmi szervekre, milyen szervezeti változásokat generált egy-egy kiemelt bűncselekmény vagy egy-egy új elkövetési módszer. Jelen dolgozatban a szervezett bűnözés fogalmának és jellemzőinek meghatározását követően ezúttal az kerül bemutatásra, hogy a fejlődését és változásait milyen események, körülmények határozták meg Magyarországon, illetve milyen ideiglenes vagy állandósult szervezetek vették fel a harcot ezekkel a jelenségekkel. Végül pedig a szervezeti hatások mellett azok a képzési lehetőségek kerülnek ismertetésre, amelyek a rendvédelem működésének hatékonyságát segítették elő.

Kulcsszavak: szervezett bűnözés, rendvédelem, fejlődés, képzés

¹ Edmund Burke (1729–1797) ír származású angol író, politikus, filozófus.

Abstract

Many studies and dissertations have been written on the questions where organized crime was started, what it means, and how and into what it has evolved. Just as much has been already dealt with the question how the law enforcement agencies have evolved, what typical stages have appeared during their operation. However, it is less clear how these two things interact or were interrelated, and more specifically, how organized crime and its development on has impacted law enforcement agencies, what organizational changes have been generated by a particular crime or a new offense method. In this dissertation, after defining the concept and characteristics of the organized crime, this time I would like to present the events and circumstances that determined its development and changes in Hungary, as well as what temporary or permanent organizations were fighting against these phenomena. Finally, besides the organizational effects, I present the training opportunities that contributed to the effectiveness of law enforcement.

Keywords: organized crime, law enforcement, development, training

A szervezett bűnözés meghatározása, főbb jellemzői

A szervezett bűnözés meghatározásának több megközelítése is lehetséges, akár a nemzetközi, akár a hazai értelmezések között válogatunk. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 1975-ben Torontóban foglalkozott a szervezett bűnözés kérdéssel, amely során a következő megállapítást tette:

„Szervezett bűnözés alatt olyan nagyarányú és összetett bűnözői tevékenység értendő, amelyet csoportok folytatnak – legyenek akár mennyire lazán vagy szorosán szervezettek – a csoportban résztvevők meggazdagodása érdekében és az egész közösség, illetve a közösség tagjainak a kárára. Ezt gyakran a jog megszegése (beleértve a személyek elleni jogsértéseket) révén, és gyakran politikai korrupcióval kísérve hajtják végre.” (URL1)

2000 decemberében, Palermóban az ENSZ ismét napirendre tűzte a szervezett bűnözés kérdését, és az ülés végén elfogadásra került a Nemzetközi Szervezett Bűnözés Elleni Egyezmény (továbbiakban: Egyezmény), amelyet Magyarország a 2006. évi CI. törvénnyel ratifikált. A Palermói Egyezményként ismertté vált szerződés szerint a szervezett bűnözői csoport *„bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény*

*elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve”.*²

Az Interpol meghatározása szerint a szervezett bűnözői csoport „... bármely egységes szervezettű csoport, amelynek legfőbb célja az, hogy illegális tevékenységek révén pénzt szerezzen, és gyakran a félelem és korrupció segítségével biztosítja túlélését.” (Szendrei, 2010, 161.)

Az Európai Unió (EU) Tanácsának 2008/841/IB. 2008. november 24-én elfogadott kerethatározata szerint a bűnszervezet „Olyan, kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi, vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében”. (URL2) A fentiek mellett a hazai jogalkalmazásban – és így a rendvédelemben is – mégis a leggyakrabban alkalmazott definíció a Büntető Törvénykönyv (Btk.) által megfogalmazott értelmezés, mely szerint a bűnszervezet a „... három vagy több személyből álló, hosszabb időre hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, melynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény elkövetése”.³

A megfogalmazások eltérősége mellett megtalálhatók azok a közös pontok, amelyek minden esetben jellemzők a bűnszervezetre, a szervezett bűnelkövetésre:

- kettő vagy több személyből álló csoport;
- hosszú távú, előre be nem határolt időtartamú működés;
- súlyos bűncselekmények elkövetésére jött létre.

Az ismertetett meghatározások között az egyik alapvető különbség az, hogy míg a nemzetközi fogalmi rendszer a közös ismérveken túl az anyagi haszonszerzést tartja fontosnak, addig a hazai szabályozás a legutóbbi módosítás⁴ után a hierarchikus felépítést és a konspirált működést követeli meg szükséges feltételként. A hierarchikus felépítés tényállási elemként történő megjelenítésének némileg ellentmondani látszik mind az EU Tanácsának kerethatározata⁵, amely szerint a kidolgozott szervezeti felépítés nem feltétele a szervezett csoport

2 Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről szóló 2006. évi CI. törvény 2. cikk a) pontja.

3 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. tv. 459. § (1) bek. 1. pont.

4 2019. évi LXVI. törvény 107. §. Hatályos: 2019. július 10-től.

5 A Tanács 2008/841/IB kerethatározata, 1. cikk 2. bekezdés.

megállapításának, mind pedig a SOCTA⁶ értékelés, amelyben a laza kötődésű vagy a sejtyszerűen működő szervezett bűnözői csoportok sem ismeretlenek. Bár a bűnszervezetek közvetlen célja jellemzően az extra profit szerzése, de a tényleges távolabbi cél annak legalizálása, majd a gazdasági és/vagy politikai hatalom megszerzése. A haszon azonnali felélése, a luxus életszínvonal kialakítása, a pazar, hivalkodó külsőségek ugyan megjelennek egyes csoportoknál, de a valóban veszélyes csoportok és azok vezetői már tudatosan tervezik jövőjüket, szívességekkel, befolyásokkal és befektetésekkel biztosítják későbbi pozíciójukat, hatalmukat.

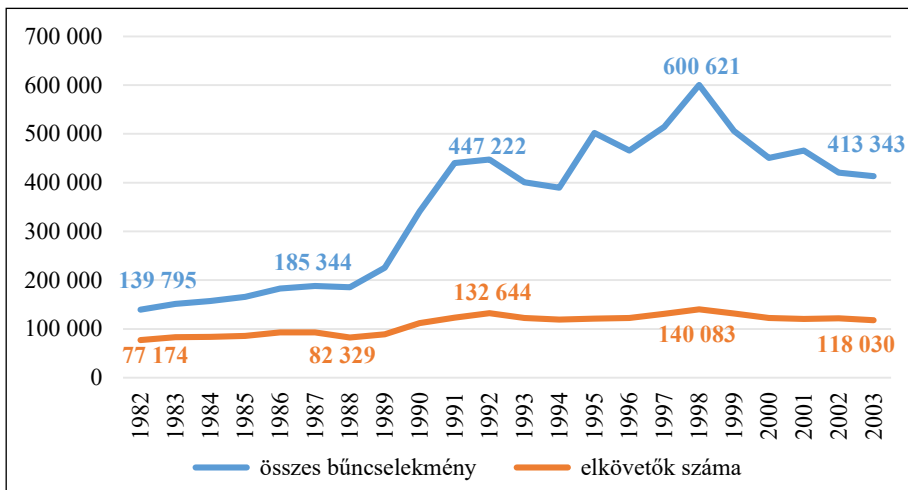
A szervezett bűnözés hazai kialakulását és megerősödését elősegítő tényezők

A szocialista rendszer kommunikációja nem viselte el, hogy a kapitalista társadalmakat terhelő szervezett bűnözés hazai megjelenéséről tájékoztatást adjon, vagy egyáltalán beismerje létezését. Annak ellenére azonban, hogy titkolták és tiltakoztak ellene, a folyamat itthon is elindult és a bűnözők egy része már tudatosan előkészítve, a szerepeket megosztva és a későbbi időszakra is felkészülve követte el cselekményeit. Mind ehhez kedvező feltételeket jelentett, hogy Magyarország az 1970-es években nyitottabbá vált, a turizmus fejlődött, egyre több külföldi érkezett hazánkba. Az ideérkezők egyrészt új elkövetési módszereket hoztak, másrészt fizetőképes keresletet jelentettek mind a vendéglátásban, mind pedig a prostitúció és az illegális műkincs-kereskedelem területén. Az 1980-as évek elején a gazdaság élénkülése, a GMK⁷ és a magánszektor kialakulása, a butikosok és vendéglősök világa egy új, tehetős réteget eredményezett, akik a vagyonukkal előszeretettel hivalkodtak. Ráadásul ennek egy nagyobb részét készpénzben vagy egyéb értéktárgyakban (nemesfém, műkincs, műszaki cikkek), minimális vagyonvédelmi berendezés nélkül tárolták otthonukban, így ideális célponttá váltak. A bűnözés 1990-től kezdett robbanásszerűen emelkedni, az 1980-as években tapasztalt évenkénti 100-150 ezer bűncselekmény 1991-ben már 440 ezerre nőtt, majd átmeneti csökkenés után 1998-ban 600 ezer cselekménynél tetőzött, aztán 400-450 ezres számmal stagnált évekig. Érdekes eredményt hoz a bűncselekmény számainak emelkedése mellett az ismertté vált elkövetők számának összehasonlítása is. Míg a bűncselekmények

6 Serious and Organised Crime Threat Assessment - a súlyos és szervezett bűnözés fenyegetés-értékelése, melyet az Europol készít évente a tagállamok adatszolgáltatása alapján.

7 Gazdasági munkaközösség, 1982–2000. között létező polgári jogi társasági forma, mely a rendszerváltás előtti időszak jövedelem-kiegészítésének egyik államilag is elfogadott módozata volt.

száma a vizsgált időszakban (1983-tól 1998-ig) 15 év alatt a négyszeresére nőtt (151 ezerről 600 ezerre), addig az elkövetők száma csak 68%-kal emelkedett (83 ezerről 140 ezerre) (URL3).

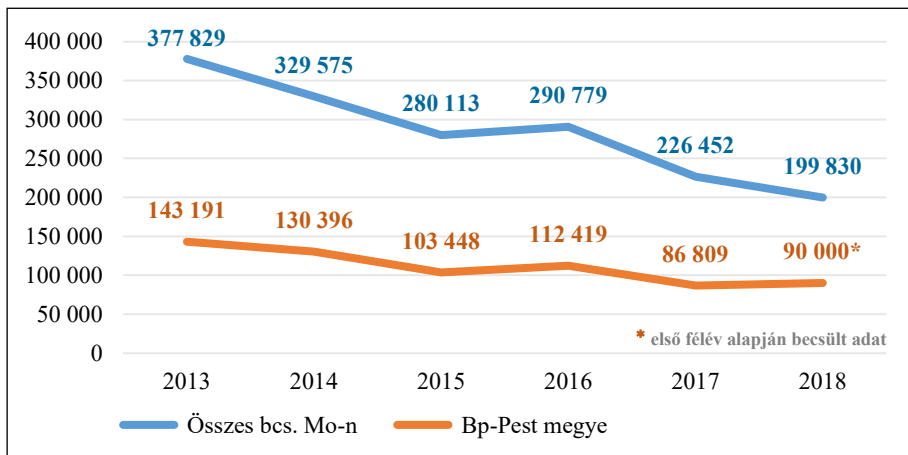

1. számú ábra: A bűncselekmények és az ismertté vált elkövetők számának alakulása 1982–2003. között

Forrás: KSH Igazságszolgáltatási adatok 1965-től (URL3)

A rendszerváltást követően a jogszabályi hiányosságokat felismerő és kihasználó csoportok extrabevételekre tettek szert. Ezek közül ki kell emelni a fűtőolaj és gázolaj adóterhe közötti eltérést kihasználó olajosokat. Ebben az időben a korábban betörések és más vagyon elleni bűncselekmények miatt már a rendőrség látókörébe került és részben büntetett előéletű személyek egy csoportja megalakította az Energol Rt.-t, amely vezető szerepet töltött be a visszaélésekben. A vagyon és hatalom megszerzéséért, megtartásáért gyakorivá váltak a csoportok közötti összetűzések, melyek sok esetben utcai leszámolóhoz, lövöldözésekhez, robbantásokhoz vezettek az 1990-es években. Az időközben a környező országokban végbement politikai változások és események, különösen a balkáni háború és a volt Szovjetunió szétesése – a hazai rendvédelmi szerveknél tapasztalt elbizonytalanodással párhuzamosan – egy korábban nem ismert erőszakos, fegyveres elkövetői réteget is kitermeltek. A háborút megjárt katonák nem riadtak el a lőfegyver vagy robbanóanyag használatától, és az elrettentés érdekében egyre drasztikusabban hajtották végre cselekményeiket. A szervezett bűnözésnek, pontosabban annak még nemzetközibbé válásának új fejezete nyílt meg hazánk uniós tagságával 2001-ben, és a pár évvel később a schengeni-övezethez történt csatlakozásunkkal. Az ellenőrzött határok megszűnése,

az illegális migráció fokozódása, a virtuális informatikai világ újabb és újabb jelenségeket és működési területeket eredményeztek. Megszűntek az országok és tagállamok közötti távolságok és akadályok, az interneten a kommunikáció és a pénzügyi tranzakciók gyorsabbá, egyben nehezebben nyomozhatóvá váltak.

2. számú ábra: A bűncselekmények számának alakulása országosan, valamint Budapesten és Pest megyében, 2013–2018. között
 Forrás: ENYÜBS adatok (URL4)

A 2013–2018. közötti időszakban – mint ahogy az korábban is jellemző volt – a hazánkban elkövetett bűncselekmények 35–45%-át a fővárosban és annak közvetlen környezetében, Pest megyében követték el. Ez az arány magában foglalja a szervezett bűnözéshez tartozó cselekményeket is, így ehhez igazodva a rendvédelmi szervek szervezeti egységei is ide koncentráltak.

A hazai szervezett bűnözés fejlődése, átalakulása álláspontom szerint három nagyobb szakaszra bontható.

- I. fázis: Az 1990-es évek elejéig tartó kezdeti, klasszikus szakasz. Erre az időszakra a prostitúció, kábítószer- és fegyverkereskedelem, illegális műkincs-kereskedelem, zsarolások, emberrablások, pénzhamisítás, a betöréses- és gépjármű lopások, a rablások voltak a jellemzők.
- II. fázis: A 2000-es évek közepéig tartó időszakban a korábban jellemző bűncselekmények csökkenő intenzitása mellett megjelentek a gazdasági bűncselekmények, az úgynevezett fehér galléros bűnözés. A vagyonvédelmi cégek megjelenése, a hatékonyabb értékörzés, a készpénz-forgalom csökkenése az erőszakos készpénzszerzés helyett újszerű módszereket generált, így egyre nagyobb számban és kárértékben fordultak elő az adócsalások

(beleértve a korszakot szimbolizáló olajos ügyek), gazdasági visszaélések, csalás sorozatok, amelyek hatalmas vagyonokat eredményeztek.

III. fázis: Napjainkban a virtuális tér, az internet által kínált lehetőségek, a terrorizmus terjedése és a kedvezőtlen környezeti hatások miatt elindult migrációs áradat újabb területeket biztosítanak a szervezett bűnözésnek. Felértékelődött az információ és a személyes adat, amelynek megszerzése újabb távlatokat nyit meg a bűnözés előtt, míg azok védelme a rendvédelmet állítja kihívások elé.

Természetesen nem lehet éles vonalat húzni az egyes fázisok között, egy folyamatosan változó, átalakuló világban a bűnözés is állandóan változik. Mint ahogyan az egyes bűncselekménytípusok is hol elszaporodnak, hol visszaszorulnak, elsősorban a társadalmi környezet, a várható profit vagy éppen a rendvédelmi szervek hatékonyságának függvényében.

A szervezett bűnözéssel foglalkozó egyes szervezetek, és azok jelentősebb változásai

Presztízs-ügy

Minden, a hazai szervezett bűnözéssel foglalkozó tanulmány a hatékony fellépés első lépcsőfokaként említi a Presztízs-ügyet. Az 1980-as évekre a kedvező társadalmi változások kitermeltek egy vagyonos vállalkozói réteget, akik a kor bűnözőinek potenciális sértetti kört jelentettek. A hirtelen jött jólét az éjszakai élet élvezetét, külföldi utazásokat, luxuslakásokat és autókat jelentettek, amelyeket egy erre érzékeny tippadói kör eredményesen érzékelt. Az arra hajlamos fodrászok, taxisok, felszolgálók jól jövedelmező részesedésért nevezték meg az újjgazdagokat, és adták át a címeket. A tippek alapján a tucatnyi, egymást jól ismerő betörő – hol állandósult, hol ideiglenes csoportosulásban – előkészítette és végrehajtotta a betöréseket, majd előre egyeztetett, ismert csatornákon értékesítették a zsákmányt. A végrehajtásban laza szerkezetű, de zárt elkövetői kör vett részt, amelynek tagjai szükség esetén egymást támogatták, kisegítették, és alibit biztosítottak. IBUSZ lakásokat béreltek, a megszerzett értékeket rejték helyeken tárolták, és volt köztük olyan betörő is, aki többszörös milliomosként tovább végezte takarítói munkáját, gondosan ügyelve arra, hogy az így szerzett ismereteket nem használta betörésekhez, nehogy gyanúba keveredjen (Pintér, 1983, 100.). Felkészültek egy lebukásra vagy tettenérésre, és azt követő eljárásra, ezért a készenlétben tartott ügyvédek szinte azonnal megjelentek.

A rendőrség szélmalomharcot vívott, a Budapesti Rendőr-főkapitányságon (BRFK) és a Pest Megyei Rendőr-főkapitányságon (PMRFK) elkülönítetten folytatott eljárások érdemi áttörést nem hoztak. Hiányzott az ügyek összehangolt elemzése, értékelése, és a nyomozások irányítása sem volt egységes. Ez változott meg 1982. január 11-től, miután a Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányság (BM ORFK) Bűnügyi Csoportfőnökségén az ügyek összevonásra kerültek, és közös nyomozócsoportot állítottak fel. Az 1982. november 1-jéig működő csoport munkája végül 85 terhelttel szemben 170 bűncselekmény (ebből 143 betörés) elkövetésének a gyanúját alapozta meg, ami 21 millió forint kárértéket jelentett (Pintér, 1983, 96.). A nyomozócsoport olyan szakembereket tudhatott soraiban, mint Tonhauser László, aki médiaszereplései nyomán a bűnügyi munka egyik legismertebb alakjává vált, Horváth András, a PMRFK későbbi bűnügyi helyettese vagy dr. Pintér Sándor, Magyarország belügyminisztere. A korszakra jellemzően a csoport munkájának értékelésében hivatalosan nem szerepelt a szervezett elkövetés, helyette a *sokvádlottas* jelzőt használták. Szilbereky Jenő, a Legfelsőbb Bíróság akkori elnöke az 1983. február 7-én, az MSZMP Koordinációs Bizottságnak adott tájékoztatójának is *A sokvádlottas, kiemelkedő jelentőségű büntető ügyekben az időszzerűség megvalósításának akadályaival kapcsolatos tapasztalatokról* címet adta (Tonhauser, 1999, 48–52.).

Cattani-csoport

A szervezett bűnözés elleni fellépés következő mérföldköve a BRFK szervezetén belül 1990 szeptemberében életre hívott Cattani-csoport volt, ami a nevét a televízióban akkoriban vetített, és az olasz maffia elleni küzdelmet bemutató Polip című filmsorozat főszereplőjéről kapta. A 15 fős egységet a kor legmodernebb technikai eszközeivel szerelték fel (például személyhívók, kocka Ladák, védőfelszerelések), és országos hatáskört kaptak. Feladatuk elsősorban a szervezett bűnözésre akkoriban jellemző ügyek (zsarolás, prostitúció, pénzhamisítás) felderítése volt. A csoport tagjai a bűnügyi szakterületről kerültek kiválogatásra, akik otthonosan mozogtak az erőszakos bűnözés területén. Mind a csoport működésében, mind pedig az érthetetlenül gyors megszüntetésében ellentmondások voltak. A fennállásuk alig több, mint egy éves időtartama alatt egyes tagok szerint 100, míg mások szerint 200 ügyet oldottak meg. Az ügyek között jellemzően ukrán emberrablások, védelmi pénzes zsarolások és pénzhamisítások szerepeltek. A legnevezetesebb ügyként az esztergomi Primás-szigeten elkövetett zsarolás vált ismertté, ahol egy vendéglátóhelyet fenyegettek meg, és 10 ezer márkát követeltek védelmi pénzként. Ennek átvételére 1991. januárban az

akkori egyik legismertebb alvilági személy, Sz. Lajos vezette felfegyverkezett csapat érkezett meg tíz autóval. Megpróbálták ugyan nagyon óvatosak lenni, de ez nem sikerült nekik és mindannyian elfogásra kerültek. De hiába volt profi az akció végrehajtása, a bíróság végül mindenkit felmentett a vádpontok alól. Ez a felmentő ítélet magán viselte azon jegyeket, amelyek a felderítő tevékenységet ebben az időben erőteljesen jellemezték. Mind az eljáró nyomozók, mind a vezetőik elsősorban az intézkedés eredményességét tartották szem előtt, nem a bizonyítékok beszerzésének törvényességét vagy a későbbi bizonyíthatóságot. Mentségükre, ebben az időben még váratott magára a különleges eszközök, a fedett nyomozók alkalmazásának, vagy akár a titkos felderítés során beszerzett adatok büntetőeljárásban történő felhasználásának törvényi szabályozása. A másik ellentmondás az állítólagos politikai megbízások voltak. A csoport négy tagja évekkal a megszűnés után egy közjegyző által hitelesített nyilatkozatban azt állította, hogy utasítást kaptak Torgyán József és az általa vezetett Független Kisgazda Párt állítólagos lejárására, megfigyelésére. Az állítás kivizsgálására az akkori legfőbb ügyész, dr. Györgyi Kálmán vizsgálatot indított, a nyilatkozatot tevő rendőröket a Parlament munkacsoportja meg is hallgatta, de az ügy érdemi megállapításait homály fedi a mai napig (URL5). Tény azonban, hogy 1991 decemberében a csoportot megszüntették, holott a szakmai hatékonyságuk és az általuk elért eredmények alapján működésüknek lett volna létjogosultsága.

Folytatás a Budapesti Rendőr-főkapitányságon

A Cattani-csoport megszűnésével nem tett le a szervezett bűnözés elleni fellépésről a csoportot létrehozó Bodrácska János, aki időközben Budapest rendőrfőkapitánya lett. 1993. június 16-tól egy új, immár állandósult szervezeti egységként állította fel a BRFK-n a Szervezett Bűnözés Elleni Osztályt. Az osztály hatásköre sokban hasonlított a Cattani-csoportéhoz, de illetékességi területe kizárólag a fővárosra korlátozódott. Újdonságként jelent meg az addig a gazdaságvédelemhez tartozó kábítószer-bűnözéssel foglalkozó alegység beintegrálása, illetve egy önálló koordinációs szakterület felállítása.

Az osztály nyílt nyomozati jogkör nélkül végzett felderítő tevékenységet és hajtott végre elfogásokat. A felderítés eredményeként elfogott, intézkedés alá vont személyek ellen a büntetőeljárást a BRFK Vizsgálati Főosztályán kijelölt egység folytatta le. Ez a megosztottság azért továbbra is rányomta a bélyegét a szakmai munkára. Míg a felderítők termelték az ügyeket a vizsgálók számára, utóbbiak rendszeresen megkérdőjelezték azok megalapozottságát, törvényességét. De fordítva is voltak panaszok, a felderítők álláspontja szerint a vizsgálók

túl körülményesek és lassúak voltak. Hogy hol volt az igazság? Valahol a kettő között, amit egy közös szakmai irányítás tudott volna megoldani. Az osztály működését azonban később több visszaélés és botrány is beárnyékolta. Kiderült, hogy az egység egyik tagja betörésekből származó műszaki cikket árult, de folyamatosan keletkeztek információk az alvilággal történt összefonódásról is. A végső pontot egy 1998 elején a Margit hídon történt éjszakai baleset jelentette, amelyben a budapesti alvilági élet prominens személye mellett az egység tagjai sérültek, miután az átszórakozott este után egy autóban utaztak. Ezek az események elkerülhetetlenné tették a szervezet teljes megújítását, így 1998. március 1-jétől egy új felállásban, főosztályként működött tovább. Jelentős személyi változások után a felderítés-nyomozás-vizsgálat egy szervezeten belül, egységes irányítás alatt, de külön osztályokon zajlott. Így házon belül egy vezető tudott dönteni a szakmai kérdésekben. A nyílt nyomozati jogkör egyben azt jelentette, hogy egyes ügyekkel az érvényes hatásköri szabályok alapján kötelezően kellett foglalkoznia az egységnek, így ide tartozott minden, a fővárosban elkövetett robbantás is. Márpedig 1998. március 11-től – amikor a Király utcai Halló bár előtt robbant kézigránát – sorozatban történtek ilyen cselekmények Budapesten. Rövid időszakon belül Mercedesek, night klubok, a politikai elit lakásai és autókerekedések váltak robbantások helyszínévé. Mégis a szervezet nyomozói szakterületét a későbbiekben az emberrablások, a kábítószeres bűncselekmények és más, erőszakos ügyek terhelték le leginkább. Ez az állapot sem maradt azonban hosszútávon változatlan. 1999. február 1-jétől egy újabb átfogó átszervezés létrehozta a BRFK-n a felderítő, nyomozó és vizsgálati főosztályokat, és a szervezett bűnözés elleni küzdelem az adott főosztályokon belüli osztályokon folytatódott. Ez lényegében ismételt előhozta a korábbi szakmai nézetkülönbségeket. Kisebbségi átszervezésekkel vagy prioritást élvező bűncselekményekre adott szervezeti válaszokkal (például a kábítószer elleni egység önálló osztállyá szervezése vagy a gépjárműlopásokra szakosodott Gepárd-csoport integrálása) az osztály 2012 közepéig működött, majd jogutód nélkül megszüntetésre került a Hajógyári-szigeten lévő szórakozóhelyekkel kapcsolatos rendőri visszaélések miatt.

Szervezett- és Kábítószer-Bűnözés Elleni Szolgálat, Szervezett Bűnözés Elleni Szolgálat, Központi Bűnüldözési Igazgatóság

A Cattani-csoport megszűnése után a BRFK mellett országos szinten is igény jelentkezett egy szakmai egység létrehozására, amelyre a nemzetközi együttműködés feladata is várt. Az 1990-es évek elején az olajos bűncselekmények hatására

egyres bünözöi körök hatalmas vagyrona tettek szert, és úgy gondolták senki és semmi nem korlátozhatja tevékenységüket. Más csoportok szerették volna ennek a vagyronak egy részét, vagy legalábbis az ezt eredményező illegális tevékenység végzésének a jogát megszerezni. Míg ezek a hatalmi törekvések a kezdetekben kevésbé látványos összetűzésekben kerültek letörsre, addig az afgán háborúból hazatérő veteránok, a balkáni háborút megjárt harcosok és az általuk könnyen megszerezhető fegyverek, robbanóanyagok újfajta küzdelmet hoztak. Ezzel párhuzamosan megjelentek újfajta kábítószerrek, a nyugati világ elérhetősége új forrásokot hozott, továbbá a pénzhamisítás is új lehetőséget kapott. A határon átnyúló bünelkövetés, a külföldi bünözök megjelenése és összefonódása a hazai kemény maggal szükségszerűvé tette egy erre reagálni képes szervezet felállítását. Így 1990-ben az ORFK-n belül megalakult a Nemzetközi, Szervezett- és Kábítószer-Bünözés Elleni Szolgálat (NKBESZ). Mivel a névválasztás nem tűnt a legszerencsésebbnek, így 1993-ban Szervezett Bünözés Elleni Szolgálatra (SZBESZ) módosították, tényleges szervezeti átalakítás nélkül. A fehér galléros bünözés, az olajügyek, illetve a banki szférát érintő büncelemek szervezett elkövetési jellegét felismerve 1996. szeptember 1-jén a SZBESZ és az ORFK Gazdaságvédelmi Főosztálya összevonásra került, és megalakult egy új, közel 300 fős, országos hatáskörű, szervezett bünözés elleni egység, a Központi Bünüldözési Igazgatóság (KBI). A korábbiakkal ellentétben ez már nemcsak felderítéssel, hanem a feltárt vagy a hatáskörébe utalt büncelemek vizsgálatával is foglalkozott, azaz konkrét büntetőeljárásokat is folytatott. A másik fontos újdonság a szervezetbe integrált elemző-értékelő egység volt, amely a beszerzett információk szintetizálását, összefésülését, értékelését végezte. A KBI vezetője Kiss Ernő r. ezredes lett, aki az ORFK bünügyi főigazgató-helyettesi székéből került át oda (URL6). A Cattani-csoportnál megemlített jogszabályi hiányosságok itt is érezhetők voltak. A fedett műveletek, a nemzetközi együttműködés (például egy ellenőrzött szállítás) végrehajtására nem volt törvényi felhatalmazás. Ugyan a megalakulás előtti évben kihirdetett rendőrségi törvény ennek alapjait már letette, de a részletes szabályozásra és végrehajtási utasításokra még várni kellett. Az elődszervezetekkel szemben a KBI, illetve a NSZKBESZ (SZBESZ) már elkezdte a külföldi, elsősorban a nyugati tapasztalatok begyűjtését. Ezek elsősorban képzések, tanfolyamok, gyakorlatok megismerésében merültek ki. A német, osztrák rendőrökkel kialakított együttműködés sok kiemelt ügyben rövid távon is eredményt hozott (például a budapesti zsinagóga sérelmére 1993-ban elkövetett betörs felderítése), de a hosszú távú hasznosulás ennél is jelentősebb volt. A külföldi példákban tanulva a KBI-n belül megjelent az a háttértámogató műveleti egység, amely később Bünügyi Ellátó Igazgatóságként (BEI) önállósult. Ennek keretében létrehozták a fedett műveletekért felelős, valamint a lep-

lezett megfigyelések és elfogások végrehajtására alkalmas taktikai osztályokat, és később a tanúvédelmi egységek is ide kerültek. A szervezett bűnözés elleni harc nélkülözhetetlen elemei voltak ezek, amelyek az eljárások kezdeti szakaszától a bírósági döntést követően is alkalmasak voltak a hatóságok támogatására. Ugyanakkor a KBI munkáját visszatérően megnehezítették a belső hatalmi küzdelmek, a szakmai és a politikai érdekek ütközése, a fővárosban jelen lévő három szervezett bűnözés elleni egység (BRFK–PMRFK–ORFK) közötti presztízsharcok. Központi koordináció hiányában gyakran az egyik felderítő szerv hosszú és eszközigenyes felderítést folytatott a másik szerv által már ellenőrzött információra, vagy éppen egy másik szerv által folytatott fedett művelet fősze-replójét fogták el, pont mielőtt a beigért több kiló kábítószerhez érkezett volna.

Szervezett Bűnözés Elleni Igazgatóság, Nemzeti Nyomozó Iroda, Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda

1998-ban új szervezet jött létre a KBI bázisán, a Szervezett Bűnözés Elleni Igazgatóság (SZBEI). Az új egység küldetése szerint támadóbb jelleggel, szélesebb nyomozati jogkörrel és hatáskörrel kezdte meg munkáját. Elődleges feladata nem kizárólag a bűnözésre vonatkozó információk begyűjtése volt, hanem azok bíróság előtti felhasználásával az eredményes nyomozások lefolytatása és a vádképviselet támogatása. A megalakulását felgyorsította Fenyő János vállalkozó 1998. február 11-ei meggyilkolása, majd 1998. július 2-án Boros Tamás felrobbantása a belvárosban, amelyben négyen veszítették életüket. A nemzetközi együttműködés idővel még hangsúlyosabbá vált, különösen miután 2001-ben az amerikai Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI – Federal Bureau of Investigation) Budapestre delegált ügynökeivel kiegészülve 10 fős munkacsoport kezdte meg munkáját. A Task-Force egység alapfeladata az orosz nyelvű bűnözés felderítése volt, de a 2001. szeptember 11-én New Yorkban végrehajtott merényletet követően a terrorizmus elleni fellépés és információcsere is kiemelt szerepet kapott. Miközben az SZBEI a felderítések mellett egyre fajsúlyosabb ügyekben folytatta a nyomozásokat (például Postabank ügy, Fenyő gyilkosság, Seuso-kin-csek ügye), 2002-ben megtörtént az Európában is példátlan fegyveres bankrablás Mórton, ami 8 emberéletet követelt. Az ügy nyomozása hatalmas energiát kötött le, és rávilágított olyan fejlesztési igényekre, amelyek végül 2004-ben valósultak meg. Az addig az ORFK szervezeti egységébe tartozó SZBEI átszervezésével önálló területi szervként ekkor jött létre a Nemzeti Nyomozó Iroda, amely az addigi APEH Pénzügyi Nyomozó Igazgatóságát is magába olvasztotta.

2008-ban újabb bővülés következett be. Az ORFK Bűnügyi Ellátó Igazgatóság (BEI), valamint a határőrségtől az illegális migrációval foglalkozó szakegység integrálásával tovább nőtt az NNI létszáma, feladatrendszere és egyben a képessége is. A BEI révén saját maga tudta a felderítés minden mozzanatát végrehajtani, a megfigyelésektől kezdődően, a fedett műveleteken át, egészen az eljárásban esetlegesen szükségessé vált tanúvédelemig. A felderítések az információ keletkezésétől egészen a nyomozás befejezéséig, vádemelésig egy kézben volt, egységes szakmai irányítás alatt. Ebben az időszakban is olyan, országos érdeklődésre számot tartó kiemelt ügyeket kellett megoldania, mint például a roma személyek elleni emberölés-sorozat, vagy a Magyarok Nyilai terrorszervezet felderítése.

A napi gyakorlati munka mellett hangsúlyossá vált a képzés és a nemzetközi együttműködés folyamatossága is. Mind a művelési, mind a klasszikus felderítő és nyomozó területen széles kapcsolatrendszer alakult ki. A határon átnyúló bűnözés egyes területein (például bankkártya-hamisítás, kábítószer-kereskedelem, pénzhamisítás, prostitúció és emberkereskedelem) jelentős eredményeket és elismertséget értek el. 2012-ben az egység újabb átszervezésen esett át. A már korábban említett, és a Hajógyári-szigethez kapcsolódó bünszervezet által korrumpált rendőri vezetők elfogását követően nemcsak a BRFK-n, hanem az NNI-nél is jelentős változások történtek. A szervezettől első lépésként a tanúvédelmi egység került a Készenléti Rendőrséghez, majd pár hónappal később a korábbi Bűnügyi Ellátó Igazgatóság egyégei kerültek vissza az ORFK Bűnügyi Főigazgatóságára, míg az NNI maradék része is a Készenléti Rendőrség alegysége lett. Időközben az átszervezés mellett fejlesztésekre is sor került, így például jelentős létszám-bővítést kapott a kiberbűnözés elleni terület, ami korunk egyik legnagyobb kihívását jelenti.

Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ, Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ

A bűnözés elleni fellépés egyik sarkalatos pontja a rendelkezésre álló információk minél hatékonyabb felhasználása. Az ezredfordulón már világossá vált, hogy a korábbi értékelő, elemző egységek elszigetelt munkája nem elégséges ahhoz, hogy minden információ eljusson ahhoz, aki érdemben tud vele foglalkozni. Ennek a hiányosságnak a megszüntetésére 2001. január 1-jén megalakult a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ (SZBEKK), mint a BM háttérintézményeként működő önálló központi hivatal. Tevékenységének jogalapját a 2000. évi CXXXVI. tv. és a 305/2006. (XII. 23.) kormányrendelet jelentette. A központ alapfeladata a részére eljuttatott adatok, információk koordinálása,

értékelése, elemzése, az esetleges párhuzamosságok feltárása és ügyelemzés volt. Az ehhez szükséges adatokat az együttműködésre kijelölt szervek a törvényben nevesített bűncselekményi körben küldték meg. A központ 2016. július 15-ig létezett, ekkor az ötödik, és a BM irányítása alatt lévő polgári nemzetbiztonsági szolgálatként a SZBEKK bázisán megalakult a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ (TIBEK). Az ötpárti megegyezés alapján felállított szervezet sokban örökölte az elődjének feladatrendszerét, de azok mellett újakat is kapott, többek között a kormányzati tájékoztatás, az utasadat-információs rendszer üzemeltetését, valamint a nyílt forrású elemző-értékelő tevékenységet, azaz az OSINT⁸-ot. Változás állt be a működést szabályozó törvény vonatkozásában is. Az új egység munkáját már a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény⁹ szabályozza, ami az együttműködő szervek részére az általuk üzemeltetett adatbázishoz on-line összeköttetés biztosítását írja elő. A fentiek lehetőséget adnak arra, hogy minden releváns információ egy helyen összpontosuljon, és hasznosíthatóvá váljon, függetlenül az adatot beszerző szervezet értékelésétől.

A rendőrségen kívüli feladatok

Természetesen nemcsak a rendőrség feladata a szervezett bűnözés elleni fellépés. Sok szervezet az igazságszolgáltatás, a bűnüldözés, hazánk biztonságának megóvása mellett járult (és járul) hozzá az eredményes küzdelemhez. A BM Határőrség is – 2008-as megszűnéséig – részt vállalt ebből a küzdelemből. Az akkor hatályos normák¹⁰ alapján kizárólagos hatásköre volt az embercsempészés és a hozzá kapcsolódó közokirat-hamisítás nyomozására, amelyek már abban az időben is jövedelmező bűncselekménynek számítottak, így a szervezett bűnözés érdeklődési körébe tartozott. A nyomozások mellett a határellenőrzési alapfeladatból eredő lehetőségekkel, nyilvántartásokkal is támogatta a többi szervezet munkáját. A 2011-ben alakult Nemzeti Védelmi Szolgálat (NVSZ), és jogelődje a BM Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálata a hatáskörébe tartozó védetti állomány és a szervezett bűnözés összefonódása, bűnös kapcsolatuk vizsgálata mellett az állományt veszélyeztető jelenségek elhárítására is hivatott. A szervezett bűnözés egyik jellemzője a hatalom megszerzése, érdekérvényesítés és információszerzés biztosítása, amelyhez a rendvédelmi állományból előszeretettel igyekeznek kapcsolatokat kiépíteni. Erre mutatott rá a NVSZ feljelentése alapján

8 Open Source Intelligence – nyílt forrású hírszerzés.

9 A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXXV. törvény.

10 A határőrizetről és a Határőrségről szóló 1997. évi XXXII. törvény 43. §, illetve a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény. 16. §.

a Hajógyári-szigeten lévő szórakozóhelyeket üzemeltető V. László és társai ellen indított eljárás is. Ebben több – a BRFK és az NNI állományában vezető beosztásban lévő – rendőrtiszt is vádlott lett, ami jól bizonyította az alvilág rendvédelem irányába mutatott befolyásolási törekvését. A gazdasági bűncselekmények felderítése, a fehérgalléros bűnözés elleni harc mindig is speciális szakképzettséget igényelt. Ezt a jogalkotók is így gondolták, és a Be. egyes bűncselekmények nyomozására – és ezzel a titkos felderítésére is – a rendőrségen kívüli szervezetet jelölt ki¹¹. A Nemzeti Adó és Vámhivatal (előtte VPOP és APEH Bűnügyi Igazgatóság) ebből eredően a továbbiakban a rá vonatkozó NAV törvény¹² IV. fejezete alapján olyan ügyekben (például költségvetési csalás, vám- és jövedéki orgazdaság) kizárólagos hatáskörrel jár el, amelyek tipikusan a szervezett bűnözés működési körébe tartoznak. A Be. 30. §-a alapján ugyancsak speciális az ügyészség nyomozói hatásköre. Az ebben nevesített nyílt nyomozások mellett titkos felderítésre is jogosult, amelyre a felhatalmazást – a Be.-ben megfogalmazott rendelkezéseken túl – az ügyészségi törvény¹³ 18. §-a adja meg részére, ami lehetőséget ad a hatáskörébe utalt elkövetői kör (például hivatalos személyek) korrupciós cselekményeinek feltárása is. Sok esetben azonban az önálló nyomozati jogkörrel nem rendelkező NVSZ vagy TEK feljelentései alapján is az ügyészség folytatja le a büntetőeljárást. A szervezett bűnözés elleni küzdelemben törvényben címzett feladatai vannak a nemzetbiztonsági szolgálatoknak. A működésüket szabályozó törvény¹⁴ mind a polgári, mind a katonai szolgálatok alapfeladatai között nevesíti ezt a feladatot, hol szó szerinti megjelöléssel (Információs Hivatal, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, TIBEK), hol pedig a szervezett bűnözésre jellemző bűncselekmények nevesítésével (Alkotmányvédelmi Hivatalnál a fegyver és kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos feladatok). A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat önálló információgyűjtésre nem jogosult, de háttértámogatással, a hatáskörébe tartozó szolgáltatások teljesítésével nagymértékben támogatja a többi szervezet munkáját.

A képzés fejlődése

A szervezeti válaszok mellett nélkülözhetetlen a rendvédelmi oktatás és képzés folyamatos fejlesztése, a nemzetközi tapasztalatok megismerése és alkalmazása is. A hazai rendészeti oktatás rendszerében a Rendőrtisztí Főiskola, majd

11 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. tv. 34. § (2) bekezdése.

12 2010. évi CXXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról.

13 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről.

14 1995. évi CXXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.

a jogutód Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kara mindig kiemelt figyelmet fordított a szakmai képzésre. Az alapképzésen oktatott tárgyak is foglalkoznak a témával, de a szükséges akkreditációt követően elindult MA képzés részeként 544 órában a szervezett bűnözés elleni specializáció is bevezetésre került. Mindezek után a Rendészettudományi Doktori Iskola is lehetőséget nyújt a témában további tanulmányok folytatására, kutatási területek felvételére. A Rendészettudományi Kar mellett az NKE Nemzetbiztonsági Intézete is foglalkozik a szervezett bűnözés kérdésével, a *Nemzetbiztonsági alapismertek* tananyag XXI. század biztonsági fenyegetéseit bemutató részében. Az egyetem a 2018-ban elindította a „*Szervezett bűnözés elleni küzdelem elmélete és gyakorlata*” című két féléves képzését is, amely bírónak, ügyészeknek és a nyomozóhatóságok tagjainak nyújt újabb lehetőséget a téma részletesebb megismerésére.

Egy BBA¹⁵ pályázat keretében az egyetemen zajlik a Nemzetközi szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból című kutatási program is. A nemzetközi tapasztalatok átvételében és közvetítésében mindig élenjáró Nemzeti Oktatási Központ (NOK) égisze alatt 1992-ben kezdte meg működését a hét európai ország nemzetközi rendészeti képzését biztosító Közép-európai Rendőrákadémia (MEPA – Mitteleuropäische Polizeiakademie), majd 1995-től az FBI támogatásával a Nemzetközi Rendészeti Akadémia (ILEA – International Law Enforcement Academy). Mindkettő kiemelt figyelmet fordít a szervezett bűnözés elleni fellépésre, az ezzel kapcsolatos tapasztalatok átadására. A NOK a további nemzetközi együttműködésből is aktívan kiveszi a részét, így 2005-től az Európai Unió Bűntüldözési Képzési Ügynökségének (CEPOL – The European Union Agency for Law Enforcement Training), 2014-től pedig a Nemzetközi Pénzügyi Nyomozói Akadémia (ICOFI – International College of Financial Investigation) képzéseit is szervezi. A szakmai oktatások mellett meg kell említeni a nyelvtanfolyamokat is, amelyek a nemzetközi szervezett bűnözés elleni fellépéshez szintén nélkülözhetetlen tudást segítenek elsajátítani. A NOK szakmai munkájával elérte azt is, hogy az Európai Rendőrákadémiák Szövetsége (AEPC – Association of European Police Colleges) tagjai között legyen (URL7). A hazai képzések mellett az elmúlt évek, évtizedek alatt számos olyan lehetőség nyílt meg az érdeklődő szakemberek előtt, amelyek során külföldi képzésben nemzetközi tapasztalatokat, elméleti és gyakorlati ismereteket tudtak megszerezni. Ebben kiemelkedő partnerek voltak a német és osztrák szövetségi bűnügyi hivatalok (BKA – Bundeskriminal Amt), illetve az

15 BBA-5.2.2-2015-00001 projekt – Belső Biztonsági Alap keretében megvalósuló, EU által finanszírozott támogatási program a 2014–2020. közötti költségvetési ciklusban.

FBI, amelyek rendszeresen biztosítanak képzési és továbbképzési lehetőséget, többek között Münsterben vagy Quanticóban.

Összegzés

A szervezett bűnözés – mint ahogy a társadalom – folyamatosan változik, alakul. Néha erőteljesebb a változás, és esetenként látványosabb, erőszakosabb a megjelenése, néha pedig úgy tűnik, visszaszorulóban van. Önámítás lenne azonban azt hinni, hogy egyszer majd megszűnik, és többet nem kell számolnunk vele. A hatékony fellépés folyamatos reakciókat, állandó fejlődést és szervezeti korszerűsítést, átalakítást, azaz választ igényel. A szervezett bűnözést elősegítő körülmények időben történő felismerése, vagy az azokra időben tett intézkedések hatékonyabbá tehetik a küzdelmet, és sok esetben megtakarítással járnak mind a humán erő, mind az anyagi-technikai források tekintetében. Az elmúlt 30-40 év tapasztalatai kellő információt nyújtanak a korábbi szükséges és elkerülhetetlen intézkedésekről, és ezek szükség esetén támogathatnak egy újabb, eredményesebb fellépést biztosító változtatást.

Felhasznált irodalom

- Bezsenyi T. (2015): Szervezett bűnözés Magyarországon a rendszerváltás tükrében. In *Kötetlen - Az ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium tanulmánykötete*, 97-123.
- Janzsó D. (2011): A szervezett bűnözés kialakulása és jelenlétének sajátosságai, különös tekintettel a rendszerváltás hatásaira. *Jogi Fórum*, 36. https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/janzso_donat_a_szervezett_bunozes_kialakulasa_es_jelenletenek_sajatossagai%5bjogi_forum%5d.pdf
- Kovács I. (2015): „Olajozás”, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3(1), 114–145.
- Pintér S. (1983): Egy bünszövetség felszámolása. *Belügyi Szemle*, 31(8), 97–103.
- Szendrei F. (2010): *A pénzmosás*. PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, 309.
- Tonhauser L. (1999): *Nem kérek bocsánatot*. Totem Kiadó, 334.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: 5. ENSZ Kongresszus a bűnözés megelőzéséről és az elkövetőkkel szembeni fellépésről (Toronto, 1975.09.01-02.). https://www.unodc.org/documents/congress//Previous_Congresses/5th_Congress_1975/013_ACONF.56.3_Changes_in_Forms_and_Dimensions_of_Criminality.pdf
- URL2: A TANÁCS 2008/841/IB KERETHATÁROZATA (2008. október 24.) a szervezett bűnözés elleni küzdelemről. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008F0841&from=HU>
- URL3: Igazságszolgáltatás (1965-). http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_zjj001.html
- URL4: ENYÜBS statisztikai adatok. <https://bsr.bm.hu/Document>
- URL5: Súlyos titkokat őrizhetnek a cattanisok. <https://www.origo.hu/itthon/20070627-cattanicsoport-sok-az-ellentmondas.html>
- URL6: Interjú Kiss Ernővel. https://24.hu/fn/gazdasag/1996/09/11/k_zponti_b_n_ld/
- URL7: Nemzeti Oktatási Központ. <http://www.nokitc.hu/19/>
- URL8: A KBI születése – Tények könyve. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/1997-11FD1/magyar-allam-tarsadalom-politika-14A60/a-parlamentipartok-1996-ban-14EB3/a-kbi-szuletese-14F27/>
- URL9: SOCTA jelentés. <https://www.europol.europa.eu/socta/2017/>

Krauzer Ernő

Az új rendészeti továbbképzési rendszer kiépítésének bemutatása

**The presentation of the development
of the new law enforcement further training system**

Absztrakt

A publikáció bemutatja a belügyi szervek hivatásos állományú tagjainak továbbképzési kötelezettségét, a rendészeti továbbképzés működésének és működtetésének szabályait, valamint a továbbképzéssel érintett belügyi szerveket. Ismerteti a továbbképzés intézményrendszerét, szintjeit, és a továbbképzési feladatokat támogató informatikai rendszert a Rendészeti Vezetőképzési, Továbbképzési és Vizsgaportált (RVTV). Betekintést ad a 2014. január 1-jén elindult első négyéves ciklus tapasztalatairól.

Kulcsszavak: továbbképzés, központi, belső, minősített, kollégium, belügyi szerv, adminisztrátor, továbbképzési pont, minőségbiztosítás, RVTV, informatika

Abstract

This publication presents the duty of further training for officials of organisations of the interior, regulations on function and actuation of law enforcement further training and the organisations of the interior in connection with the further training system. It gives information about institutional structure of further training and about the informatic system supporting further training tasks, i.e. the Portal for Police Manager Training, Further Training and Examination (Hungarian abbreviation: RVTV). It gives further insight into the experiences of the first 4-year-cycle started on 1st January 2014.

Keywords: further training, central, internal, qualified, college, organs of the interior, administrator, further training point, quality assurance, RVTV, informatics

Bevezetés

A rendészet területén bevezetett és normatív alapokra helyezett továbbképzés időszzerűségét és szükségességét támasztja alá, hogy napjainkban számos szakma, hivatás gyakorlása során előírás a megszerzett tudás frissítése, az ismeretek megújítása, naprakészen tartása, amely elengedhetetlen a jogszabályi változások követésének, szakmai követelményeknek, előírásoknak és társadalmi elvárásoknak való megfeleléshez. Gyorsan változó világunkban nem elégséges rábízni az egyénre, hogy a mindennapi szolgálatellátást érintő változásokat önképzés formájában kövesse. Ha azt akarjuk, hogy az egyén a feladatait professzionálisan lássa el, akkor meg kell teremteni a feltételeit, hogy azokra megfelelően fel tudjon készülni, mert csak így van jogi és erkölcsi alapunk meghatározni és számonkérni az elvégzendő feladatokat.

A rendészeti továbbképzés működésének alapjai

A rendészeti továbbképzési rendszer – vagy más nevén a belügyi továbbképzési rendszer – működését és működtetését a 2/2013. (I. 30.) BM-rendelet (a továbbiakban: rendelet), a 35/2017. (XII. 20.) BM-utasítás, illetve a 25/2013. (VIII. 30.) BM-utasítás határozza meg. A rendelet hatálybalépését követően 2013. május 22-én megalakult a Belügyi Továbbképzési Kollégium (a továbbiakban: Kollégium), amely a belügyminiszter továbbképzéssel összefüggő feladatait segítő szakmai testület. Elnöke dr. Felkai László közigazgatási államtitkár, titkára dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, az akkori BM Vezetőképzési, Továbbképzési és Tudományszervezési Főosztály vezetője, illetve további 11 tagja a Nemzeti Közszolgálati Egyetemet, valamint a belügyi szervezet képviselő vezetőik. Ezt követően miniszter úr 2013. augusztus 1-jével jóváhagyta a BM Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság állománytáblázatának módosítását, és 2013. szeptember 1-jével megalakult a Továbbképzési Igazgatóság¹, amely megkezdte végrehajtani a rendeletből és utasításból adódó feladatokat. Első lépésként elkészült egy módszertani kézikönyv, amely a továbbképzések végrehajtásának módszertanát és az eljárások lefolytatásának rendjét mutatta be, illetve a továbbképzési programok benyújtásához szükséges kitöltési útmutatókat,

1 A Továbbképzési Igazgatóság személyi állománya a saját humán erőforráson túl a rendőrség, a katasztrófavédelem és a büntetés-végrehajtási szervezetből került ki. A heterogén – hivatásos, kormánytisztviselő, közalkalmazott, munkavállaló – összetétel ellenére nagyon stabil és hatékonyan működő szervezeti egység állt össze. A minisztériumba történő 2016. szeptember 1-jei beolvasást követően Továbbképzési Osztály jogállással működik.

a szakértőkre vonatkozó rendelkezéseket tartalmazta, továbbá az éves továbbképzési terv elkészítéséhez szükséges módszertani ajánlásokat, eljárásokat ismertette. 2013. december 16-án került sor a Kollégium első ülésére, amelyen ismertettük a továbbképzési rendszer kialakításával, működtetésével kapcsolatos elképzeléseinket, illetve bemutattuk a tervezett továbbképzési feladatokat támogató informatikai rendszert, a Rendészeti Vezetőképzési, Továbbképzési és Vizsgaportál fejlesztésének tartalmát, irányait, fázisait.

A legnagyobb kihívást az jelentette, hogy rendkívül rövid idő alatt kellett egy működő rendszert felállítani oly módon, hogy az lehetőleg megfelelően alkalmazkodjon a továbbképzéssel érintett belügyi szervek sajátosságaihoz, specialitásaihoz, illetve ezzel párhuzamosan kellett kifejleszteni a továbbképzési feladatok végrehajtását támogató informatikai rendszert, az RVTV-t. Ehhez még hozzátartozott, hogy a Továbbképzési Igazgatóság vezetőjeként heterogén összetételű állománnyal kezdtem meg az egyes tevékenységek ellátását, továbbképzési tapasztalatok, minták, előzmények nélkül. Történelmi pillanat volt, amelynek súlyát átérezve az egyes feladatokra kiszemelt kollégák motíváltsága és elkötelezettsége hozta meg a munka gyümölcsét, és lépésről-lépésre épült fel a továbbképzési rendszer. Napjainkban a továbbképzés szerves része lett az életpályamodellnek, az előmeneteli rendszernek, amelyet a 2015. július 1-jén hatályba lépett új szolgálati törvény is nevesített. Fontos kiemelni, hogy a rendelet nemcsak a továbbképzés szakmai feladatait, szabályait határozza meg, hanem hozzárendeli a felmerülő költségek finanszírozásának forrását is, amely biztosítja a magas színvonalú megvalósítást és értékeremtést.

A továbbképzéssel érintett állomány és a tanulmányi pontok

2014. január 1-jével indult el az első négyéves továbbképzési ciklus, amely jelenleg kilenc belügyi szerv (rendőrség, Terrorelhárítási Központ, Nemzeti Védelmi Szolgálat, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság, BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, Büntetés-végrehajtási Szervezet, Alkotmányvédelmi Hivatal, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ) hivatásos állományú tagjait érinti, összesen közel 60 ezer főt, ebből kb. 4.500 fő vezetőt (osztályvezetőket és annál magasabb beosztású vezetőket). A továbbképzésre kötelezetteknek három kategóriába sorolva kell a továbbképzési ciklusuk alatt továbbképzési pontokat gyűjteniük. A vezetőknek 128-at, a tiszteknek 96-ot, a tiszthelyetteseknek 64-et. Egy továbbképzési pont a jelenléti képzés során egy tanórának, 45 percnél felel meg. Az e-learning továbbképzések pontjai a ráfordított tanulási idő

alapján kerültek meghatározásra. A folyamatos tanulás érdekében a rendelet azt is szabályozza, hogy évente a továbbképzési pontok legalább 15%-át teljesíteni kell, a harmadik év végéig pedig a 75%-át.

A továbbképzési rendszer működtetése és működése

Eleinte a továbbképzési rendszer működtetése papíralapon, manuálisan történt, amely jelentős adminisztrációs terhet rótt a feladatokat ellátókra, illetve párhuzamosan folyt az informatikai támogató rendszer, az RVTV fejlesztése, amely során nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy az éles rendszeren kívül, tesztverzió és oktatói felület is rendelkezésre álljon. Az RVTV portál a hagyományos számítástechnikai eszközökön – asztali gépen, laptopon – kívül táblagépen és mobiltelefonon keresztül is elérhető, ezzel is megkönnyítve az adminisztrátorok és felhasználók (továbbképzésre kötelezettek) feladatait. A tesztverzió – az élesítés előtt – a hibák kiküszöbölése érdekében segíti a fejlesztések tesztelését, az oktatói felület pedig a belügyi szerveknél kijelölt adminisztrátorok részére bevezetett új funkciók oktatását támogatja. Az informatikai fejlesztés folyamatosan kiszorította a papíralapú adminisztrációs feladatokat, ezzel is megkönnyítve az ügyintézők tevékenységét. Az első évben 60 alkalommal került sor – a belügyi szervek székhelyein – adminisztrátori felkészítésre. Ez óriási terhet rótt a Továbbképzési Igazgatóságra, viszont az időgazdálkodás és költséghatékonyság tekintetében nagy segítséget jelentett a belügyi szerveknek. A Továbbképzési Igazgatóságnak gyakran versenyt kellett futnia az idővel, hogy minden igényt ki tudjon elégíteni. Az egyidőben történő működtetés és fejlesztés nem kis feladatot jelentett.

A rendelet alapján a hivatásos állomány tagjai a továbbképzési kötelezettségeiket kizárólag a nyilvántartásba vett továbbképzési programokon való részvétellel teljesíthetik. Ennek négy szintje van:

- belügyminiszter úr által elrendelt központi kötelező és központi választható továbbképzések,
- belügyi szervek belső továbbképzései,
- felnőttképző intézmények minősített továbbképzései,
- kormánytisztviselők, köztisztviselők továbbképzési rendszerében meghirdetett továbbképzések².

2 A Nemzeti Közszoigálati Egyetem Közizagatási Továbbképzési Intézetének Probono rendszere.

A Kollégium az első négyéves továbbképzési ciklus alatt közel 5000 bejelentésköteles, belső, és közel 300 minősített továbbképzési programot vett nyilvántartásba. A bejelentésköteles továbbképzési programok egyszerűsített eljárást, a minősített továbbképzési programok pedig programminősítési eljárást követően kerültek a Kollégium elé levélszavazásra, majd annak eredményétől függően nyilvántartásba vételre. A nyilvántartásba vett felnőttképző intézmények által benyújtott minősített továbbképzési programok programminősítési eljárásának lefolytatására a rendelet alapján nyilvántartásba vett és felkészített szakértők közreműködésével került sor, majd azt követően kerültek a Kollégium elé. A továbbképzési szakértő részvétele az eljárás lefolytatásában a minőségbiztosítás jogszabályi garanciája. Rendkívül fontos, hogy kizárólag olyan minősített továbbképzési programok kerüljenek nyilvántartásba, amelyek hiányt pótolnak, és olyan ismereteket adnak át – egyben készségeket is fejlesztenek –, amelyekkel a belügyi szervek nem rendelkeznek, és nagymértékben hozzájárulnak a magas színvonalú, eredményes és hatékony szolgálati feladatok ellátásához. A belső továbbképzések alapvetően szakmai tartalmú programokat, a minősítettek pedig kompetenciafejlesztéseket tartalmaznak. A továbbképzési programokon való részvételi kötelezettség szoros összefüggésben van a teljesítményértékeléssel. Az ott meghatározottak figyelembevételével kell az egyén továbbképzési tervét elkészíteni, amely a kötelezően elrendelt központi továbbképzésen túl, belső és minősített továbbképzésen való részvételi kötelezettséget is tartalmazhat.

Központi továbbképzési programok

A Továbbképzési Igazgatóság folyamatos kapcsolatot tartott a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézet Módszertani és Minőségirányítási Központjával a továbbképzési feladatok tapasztalatainak cseréje érdekében. Ennek eredményeképpen, figyelemmel a költségtakarékosságra is, a 2014-re elrendelt központi továbbképzési programokat (URL1) – Ket. módosításai, illetve az új Ptk. – térítésmentesen az NKE-től vettük át. A két e-learning továbbképzési programot a továbbképzésre kötelezettek az RVTV-hez kapcsolt Moodle keretrendszerben, az egyéni továbbképzési lapjukon keresztül érték el.

A 2015-re elrendelt központi kötelező és választható továbbképzések e-tananyagai az alábbi témaköröket ölelték fel:

- Korruptió elleni küzdelem.
- Az új szolgálati törvény oktatása.
- Internetbiztonság.

- Biztonságpolitikai kihívások.
- A büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény végrehajtási rendeleteinek oktatása.
- A Hermon-KÖNYIR körözési nyilvántartási rendszer elméleti és gyakorlati oktatása.
- E-learning továbbképzés a polgárőrségről.
- E-learning továbbképzés a zsidóságról és a holokausztról.

Az e-learningek közül a biztonságpolitikai kihívások, a büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény végrehajtási rendeleteinek oktatása, a Hermon-KÖNYIR körözési nyilvántartási rendszer elméleti és gyakorlati oktatása, valamint az e-learning továbbképzés a polgárőrségről című továbbképzések év végére elkészültek. A többi továbbképzési program 2016 januárjában készült el. A Hermon-KÖNYIR esetében az időközben beállt jogszabályi változások miatt egyes részeket újra el kellett készíteni. A módosítást követően az elkészítésben résztvevő kollégák a teszteleket nem tudták végrehajtani különböző technikai-elérési akadályok miatt. Az új Hszt. (A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvény) hatályba lépését követően a BM Személyügyi Helyettes Államtitkársággal szorosan együttműködve, miniszter úr és személyügyi helyettes államtitkár úr utasítása alapján végrehajtottuk a hivatásos állományú tagok és a közalkalmazott munkatársak vizsgáztatását. A hivatásos állomány az RVTV-n keresztül, az egyéb jogállású munkatársak papíralapú feladatlap kitöltésének módszerével tettek eleget vizsgakötelezettségeiknek. 2016-ban megkezdtük a központi kötelező és választható továbbképzések képzésszervezésével kapcsolatos feladatainak végrehajtását, és az e-learning alapú továbbképzések folyamatosan kerültek fel a RVTV Moodle felületére. A következő továbbképzések kerültek meghirdetésre:

- Korruptió elleni küzdelem.
- Internetbiztonság.
- Biztonságpolitikai kihívások.
- Készenlétbe helyezés.
- A belügyi szervek által használt számítógépes rendszerek és adatbázisok oktatása.
- Office alkalmazások oktatása (Word, Excel, PowerPoint).
- E-learning továbbképzés a polgárőrségről.
- E-learning továbbképzés a zsidóságról és a holokausztról.

A 2016-ra elrendelt további kötelező központi továbbképzési programok gyártását nem tudtuk megkezdni – a forgatókönyvek elkészítéséig jutottunk –, mert a Belügyminisztériumba történő beolvadásunk következményeként a vonatkozó közbeszerzési eljárásainkat újra kellett indítani. 2017-ben – a törvényi kötelezettségnek eleget téve – a Belügyminisztérium vonatkozásában az informatikai szakterület E-HR címmel e-learning alapú tananyagot készített, amely telepítésre került az RVTV Moodle keretrendszer felületére. A hivatásos állomány a továbbképzési portálról érte el a tananyagot. A közalkalmazotti és munkavállalói állomány regisztrációja közvetlenül a Moodle keretrendszerre történt, így ennek az állománynak is lehetősége nyílt a képzés végrehajtására.

Minősített és belső továbbképzési programok

Az első négyéves ciklusban – a központi továbbképzéseken túl – több mint 30.000 belső, és 3012 minősített továbbképzési program került végrehajtásra. A belső – szakmai tartalmú – továbbképzési programokat a belügyi szervek adminisztrátorai szervezték az RVTV-n, a végrehajtásra a saját objektumaikban került sor. Az oktatók is a belügyi szervek állományából kerültek ki. A minősített továbbképzési programok alapvetően tréning jellegűek voltak, 6–16 tanórán (1–2 nap), 8–12 fős csoportokban, oktatók, trénerek közreműködésével kerültek megtartásra. Az első négy év tapasztalatai azt támasztják alá, hogy a minősített továbbképzések mind a vezetői, mind a beosztotti állomány körében – a kezdeti idegenkedést követően – rendkívül népszerűek lettek, és fontos szerepet töltenek be. A minősített továbbképzési programok alapvetően kompetenciafejlesztést céloznak meg. Ezeken a továbbképzési programokon való részvételt a továbbképzésre kötelezettek tudatosan választják, amelyek nagymértékben hozzájárulnak az egyének fejlesztéséhez, és ezen keresztül a szolgálati feladatok, tevékenységek magasabb színvonalú ellátásához. Az állomány körében a legkeresettebb minősített továbbképzési programok: a stressz kezelése, a krízishelyzetek kezelése, a konfliktus kezelése, a kiégés kezelése, a motivációs technikák, a kommunikáció, az elsősegélynyújtás, a vezetéstechnika, a munkahelyen belüli sikert elősegítő kompetenciák fejlesztése.

A Rendészeti Vezetőképzési, Továbbképzési és Vizsgaportál fejlesztése

Az RVTV portált sikerült olyan modern, innovatív, kommunikatív, informatív és felhasználóbarát informatikai rendszerré fejleszteni, amely a kor követelményeinek és a kormány által a Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési

Programban meghatározott törekvéseknek – amely szerint a közigazgatásban csökkenteni kell az adminisztrációs terheket és jelentősen vissza kell szorítani a papíralapú ügyintézés – egyaránt megfelel. Az RVTV portál gyakorlatilag szinte valamennyi funkciót és eljárást elektronikus úton támogatja:

- az egyéni továbbképzési tervek elkészítését,
- a belső és minősített továbbképzési programok benyújtását,
- az egyszerűsített és programminősítési eljárások lefolytatását,
- szakértő felkérését, szakértő szakvéleményének elkészítését,
- levélszavazást a programok nyilvántartásba vételéről,
- a képzés- és vizsgaszervezést,
- az ellenőrzések végrehajtását,
- a Kollégium munkatervének és ellenőrzési tervének elfogadását,
- a képzésnaplót,
- az e-learningek elvégzését követő továbbképzési pontok automatikus beírását,
- riportokat, lekérdezéseket.

Az RVTV fejlesztéseiről a belügyi szervek adminisztrátorai részére minden esetben – előzetes időpont és helyszín egyeztetését követően – felkészítést tartunk. A fejlesztések során figyelembe vettük a belügyi szervektől kijelölt kapcsolattartókon keresztül érkezett javaslatokat.

A rendfokozati vizsga és a rendészeti szakvizsga

A továbbképzési feladatokon túl az RVTV támogatja a rendfokozati vizsgával kapcsolatos oktatásigazgatási feladatokat is, amely nem minősül továbbképzésnek, de a rendelet alapján nyolc továbbképzési pontot ér az eredményes vizsga teljesítése. Hasonlóan az eredményesen teljesített rendészeti szakvizsgához, amely 30 továbbképzési pontot ér.

Monitoring

Hangsúlyt fektettünk a továbbképzési programok minőségbiztosítására, monitoring rendszer működtetésére, amelynek része a helyszíni és dokumentáció-ellenőrzés, a résztvevői elégedettségi kérdőívek, illetve az oktatói-tréneri jelentések. A továbbképzések befejezésekor a résztvevők elégedettségi kérdőíveket töltenek ki, amelyek minden esetben kiértékelésre kerülnek. Amennyiben az elégedettségi kérdőívben olyan jelzést találunk, amely kritikát fogalmaz meg a

helyszínnel, az előadóval, a képzéssel stb. kapcsolatban, azt a minőség helyreállítása, biztosítása, illetve növelése érdekében megvizsgáljuk. A minőségbiztosítás további fontos pillére a helyszíni ellenőrzések végrehajtása, amely során a program (adatlap, órarend) ellenőrzésén túl, kitérünk a képzések közvetlen (oktató személye, a képzésnek helyet adó tanterem minősége, az oktatástechnikai és szemléltető eszközök megléte, alkalmassága, tansegédletek minősége stb.) és közvetett (a helyszín megközelítése, parkolás, kommunális helyiségek megléte, állapota, étkezési lehetőségek stb.) feltételeinek meglétére. A rendészeti továbbképzés helyszíni és dokumentáció-ellenőrzését a rendelet alapján a Kollégium által kijelölt (korábbi nevén) BM Vezetőképzési, Továbbképzési és Tudományszervezési Főosztály állományában lévő minőségügyi ellenőrök hajtották végre. Az ellenőrzések a Kollégium által elfogadott éves ellenőrzési terv, illetve a főosztályvezető által előzetesen jóváhagyott havi ellenőrzési terv alapján kerültek lebonyolításra. A helyszíni ellenőrzések megkezdése előtt az érintett belügyi szerveket az ellenőrzésről előzetesen tájékoztattuk. 2014–2017-ig összesen 140 alkalommal került sor helyszíni, 237 esetben pedig dokumentáció-ellenőrzésre. Elindítottunk egy folyamatot után követés, illetve beválás vizsgálat formájában, amely képes lesz hosszú távon a továbbképzések eredményeinek mérésére. Első lépésként, fél évvel az egyes továbbképzések befejezését követően végeztünk felmérést a résztvevő hivatásos állomány körében arra vonatkozóan, hogy az elmúlt időszakban milyen hatással volt a munkavégzésükre a továbbképzésen való részvétel, milyen mértékben tudták hasznosítani az elsajátított ismereteket. Minden pozitív és negatív jelzést, építő jellegű kritikát, illetve tapasztalatot felhasználunk a továbbképzések színvonalának emelése érdekében, illetve ezen keresztül is minél korszerűbbé, versenyképesebbé kívánjuk tenni a rendészeti továbbképzést, hogy nemzetközi viszonylatban is megállja a helyét.

Együttműködés

A feladataink ellátása során folyamatos külső kapcsolatot tartottunk fenn a belügyi szervek által a rendészeti továbbképzési rendszer működtetésére kijelölt kapcsolattartóival. Általánosságban megállapítható, hogy a társszervek kollégáival kitűnő munkakapcsolatot sikerült kialakítani, amelynek eredménye pozitív hatással volt a mindennapi munkavégzésre. Az interaktív kommunikáció következtében különösen a határidők betartása, illetve a feladatok ellátásának ideje jelentősen lerövidült, egyszerűsödött. Valamennyi – telefonos, elektronikus, személyes – megkeresésre lehetőleg azonnal, illetve a lehető

legrövidebb időn belül reagáltunk, segítséget nyújtottunk, támogatást adtunk. Az első négy év tapasztalatai megerősítették azt a törekvésünket, illetve azt a munkamódszert, hogy az egyes tevékenységek elvégzésének legegyszerűbb, leggyorsabb és leghatékonyabb módja, ha azt a belügyi- és egyéb szervek által kijelölt kapcsolattartókkal közvetlenül és közösen látjuk el. Amennyiben a hagyományos szolgálati út betartása alapján tevékenykednénk, akkor – különösen a nagyobb szervezeteknél – a feladatok ellátása ellehetetlenülne, illetve az ügyintézés határideje jelentősen megnövekedne, amely a színvonal csökkenéséhez is vezetne.

Tapasztalatok, összegzés

Több esetben tapasztaltuk, különösen a belső szakmai továbbképzések ellenőrzése során, hogy a kijelölt helyszín, tanterem nem felelt meg az elvárásoknak. A belső továbbképzések színvonala nem minden esetben éri el a vele szemben támasztott követelményeket. Az állomány körében még nem alakult ki a továbbképzési fegyelem, ami abban nyilvánul meg, hogy jelentkeznek egy nyílt továbbképzésre, majd leiratkoznak róla, vagy egyszerűen nem jelennek meg. Ez azért nagy probléma, mert ha a minimum létszám alá csökken a jelentkezők száma, nem lehet megtartani a továbbképzést. Ezzel a negatív magatartással más kollégától veszik el a helyet, aki lehet, szívesen részt venne az adott továbbképzésen. Összességében elmondható, hogy az állomány elfogadta a továbbképzési rendszert, ma már tudatosan választják ki, mely minősített továbbképzéseken kívánnak részt venni, és ajánlják azokat társaiknak. Érzik, hogy a minősített továbbképzések értük vannak, az oktatók, trénerek odafigyelnek rájuk, igyekeznek a problémáik megoldására alternatívákat kínálni, amiből sokat tudnak profitálni a szolgálati feladatok ellátása során, és a magánéletükben egyaránt.

Jogszabályi hivatkozások

A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény

A rendészeti alapvizsgáról és a rendészeti szakvizsgáról, a Rendészeti Alap- és Szakvizsga Bizottságról, valamint a rendészeti alapvizsga vizsgabiztosi és a rendészeti szakvizsga vizsgabizottsági névjegyzékről szóló 274/2012. (IX. 28.) kormányrendelet

A rendfokozati vizsgáról szóló 39/2016. (X. 6.) BM-rendelet

A belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek hivatásos állományú tagjainak továbbképzési és vezetőképzési rendszeréről, valamint a rendészeti utánpótlási és vezetői adatbankról szóló 2/2013. (I. 30.) BM-rendelet

A belügyminiszter irányítása alatt álló polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományának továbbképzési és vezetőképzési rendszeréről, valamint a rendészeti utánpótlási és vezetői adatbankról szóló 35/2017. (XII. 20.) BM-utasítás

A belügyminiszter irányítása alatt álló polgári nemzetbiztonsági szolgálatoknál alkalmazandó rendfokozati vizsgáról szóló 26/2016. (X. 6.) BM-utasítás

A belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek hivatásos állományú tagjai továbbképzésének minőségirányítási szabályzatáról szóló 25/2013. (VIII. 30.) BM-utasítás

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Belügyminisztérium, Továbbképzési Rendszer.* <https://tovabbkepzes.bmkszf.hu/>

Lukács Dalma

A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében¹

The Italian law enforcement system used to protect cultural properties, with particular reference to databases and mass media

Absztrakt

Az olaszországi kulturális javak rendészeti védelmének alappillére az az adatbázis, amelyet a tanulmányban bemutatok. A Leonardo, valamint az iTPC olyan lehetőségek, amelyek a kulturális javak illegális kereskedelmének visszaszorítását lehetővé tevő, a következő IT adatbázisoknak tekinthetők. Ezekkel az adatbázisokkal a nemzetközi rendészeti szervek még nem rendelkeznek. A tanulmányban olaszországi tanulmányutak alkalmával készített interjúkat, és az itt szerzett tapasztalatokat használom fel. A modern technológia, valamint ennek segítségével a tömegtájékoztatás elengedhetetlen a kulturális javak védelmének fokozása érdekében.

Kulcsszavak: digitalizáció, adatbázis, Olaszország, Carabinieri TPC, illegális műtárgykereskedelem, kulturális örökségvédelem, iTPC

Abstract

The basic pillar of the protection of cultural goods is the database which I present in this paper. Leonardo and iTPC can be considered as the next-generation database of stolen cultural properties, that the international law enforcement agencies do not have. During the research, I have used the methods of interviews and the experiences gained during my study trip in Italy. Modern technology, and through this, mass media is essential to enhance the protection of cultural properties.

¹ A publikáció a Carabinieri TPC-nél töltött tanulmányút és interjúk alapján készült.

Keywords: digitalization, database, Italy, Carabinieri TPC, illicit trade of cultural property, cultural heritage, iTPC

Bevezető

Modern korunk rendészete számos előnnyel rendelkezik a kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezésére. Ennek egyik legfontosabb és alapvető mérföldkövei az olyan adatbázisok, amelyek segítségével azonosíthatóak a védett tárgyak és értékek. Ismert néhány lopott tárgyat tartalmazó adatbázis, amelyek között egyaránt létezik nemzeti és nemzetközi, mint például a The Art Loss (URL1), National Stolen Art File (URL2) vagy a Find Stolen Art (URL3). Bár a világon a legismertebb az Interpol Works of Art, röviden WOA (URL4) nevezetű adatbázisa. Jelen tanulmányban egy kevésbé köztudott, de annál hatékonyabb adatbázist szeretnék bemutatni. Ez az olasz Leonardo, amit az olasz Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale (Carabinieri TPC) (URL5) fejlesztett ki, és amely adatbázis a legtöbb adattal rendelkezik a lopott műtárgyak kapcsán.

Az adatbázisok segítségével a jelenséget jellemző adatokat nyerhetünk ki, és különféle statisztikákat készíthetünk (bár a látenciával² mindenképpen számolnunk kell). A statisztikák alapján a következő kérdések merülnek fel:

- Melyek a legkedveltebb műtárgyak?
- Az illegális műkincskereskedelem szempontjából melyek a legveszélyeztetettebb országok?
- Hova lokalizálható a felvevőpiac?

A forrás és célország pedig jól körvonalazza azokat az útvonalakat, amelyekre a rendészeti tevékenységnél figyelni kell.

Miért is fontos az adatbázis?

Az eltulajdonított tárgyak ügyében folyó nyomozások hatékonyságát növelheti, ha a rendőrség azonosítani tudja az eltulajdonított és körözés alatt álló tárgyakat. Ennek elősegítése érdekében az adatbázisnak képeket is kell tartalmaznia.

2 Olyan adatokat értünk alatta, amikről nincs tudomásunk. Ez eredhet a határon átérkező felderítetlen tárgyakból, a szakképzetlenségből vagy fals adatokból.

A rendőrség számos országban erősen ajánlja a magángyűjtőknek, múzeumoknak és egyházi személyeknek, hogy készítsenek leltárt arra az esetre, ha valaki ellopná kulturális javait.³ Azt mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a rendőr nem szakértője a kulturális javaknak, így nem várható el tőle, hogy a tárgyak korszakolását és eredetét meghatározza a nyomozás során. Ha a tulajdonosnak van legalább egy képe az ellopott tárgyról, a nyomozó képes lesz ennek segítségével a tárgyat beazonosítani, illetve továbbítani a többi rendészeti hatóságnak, mint például az Interpolnak. Az adatbázisnak tehát a nyomozás során a tárgyak mind képes, mind szöveges adataival rendelkeznie kell, mivel ez megkönnyíti a tárgy felkutatását, valamint a nemzetközi nyomozást, és a más szervezetekkel való együttműködést, továbbá a kommunikációban is fontos szerepe van. Egyes adatbázisok nemzetközi szinten elérhetők, azaz más-más országból több rendészeti szakember is képes ugyanazt az adatbázist kezelni (adatokat felvinni, megosztani, törölni). Ilyen többek között a Works of Art adatbázis. A nemzetközi együttműködés azért is kiemelkedően fontos a kulturális javak illegális kereskedelme elleni fellépésben, mert egy határokon átnyúló szervezett bűnözői ágazatról beszélhetünk, és ennek megállítására az országok egymás közötti szövetsége, jó kommunikációja és együttműködése szükséges egy közös platformon, amelyhez az adatbázisba felvitt adatok szolgáltatnak kellő információkat a hatékonyabb és sikeresebb felderítésekhez.

Miből áll az adatbázis?

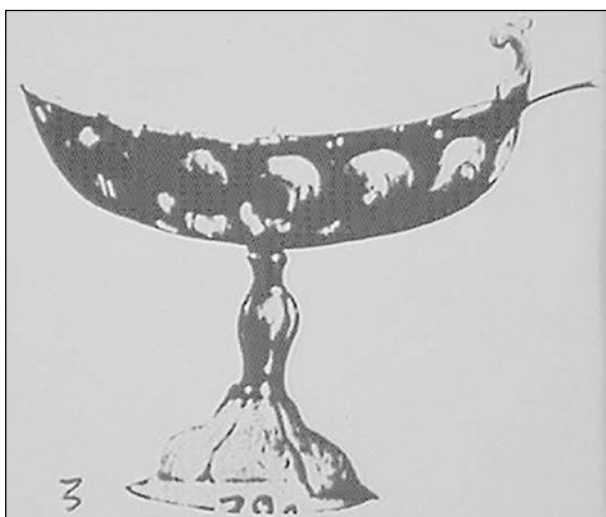
A legfontosabb, hogy milyen típusú adatokat viszünk be az adatbázisba. Ezen adatok lehetnek képes, valamint szöveges attribútumok. A szöveges adatok bevitelénél a legfontosabb kritériumok, amikre ki kell térni, a tárgy:

- típusa,
- mérete,
- művésze/alkotója,
- korszaka,
- technikái,
- anyagok, amikből készült,
- korábbi birtokosai,

3 Magyarországon Vukán Béla, a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának vezetője egy 2012-ben nyert Európai Uniósi pályázat keretén belül internetes felületen játékot szervezett, amelyből a gyerekek megtanulhatták egyszerűen a házi leltár készítését. Sajnálatos módon csupán a pályázat idejére, egy éven keresztül volt elérhető a játék.

- van-e bármilyen sérülése,
- súlya stb.

Természetesen nem feltétlenül sikerül majd mindegyik pontra választ adni, azonban ezen megjelölések a legfontosabbak, és elérhetők a legtöbb rendszertí adatszázisban. A házi katalógus készítésénél is ezen pontokat érdemes figyelembe venni.⁴ Az egyik legnagyobb hiányossága az adatszázisoknak, hogy ha a tulajdonosnak van is képe a tárgyról, az régi, fekete-fehér, vagy pedig csak egy családi fénykép háttérében látszik. Az ilyen eshetőségek miatt sem meglepő, hogy a legnagyobb adatszázisokban is találhatunk olyan műtárgyról képet, ahol ölelkező párok, turisták vagy család is szerepelnek a kulturális javak mellett.⁵

1. számú kép: Hajó
 Forrás: Carabinieri TPC adatszázis, code: 08259 {3}

Az 1. számú kép rossz képminőséggel bír, míg a 2. számú képen egy színes jelenetekkel díszített kancsó tárul elénk. Amíg a kancsón láthatók a díszítő motívumok, addig a hajó formájú relikviát megfigyelve nehezen kivehetőek a formák és minták. A színek is nagyon fontosak a leírás során, azonban ezt az első

4 Emellett fontos a dokumentáció megfelelő helyen való tárolása. Egy eset kapcsán felmerült, hogy a festményt a dokumentációval együtt lopták el, amely a kép hátuljára volt rögzítve.

5 A múzeumból ellopott tárgyakat csak úgy, mint a fegyveres konfliktusban megsemmisült vagy megromlódott műtárgyakat turisták által készített fotón keresztül juttatják el az adatszázisokba, majd ezeket használják fel a nyomozás során, valamint a restaurálási folyamatoknál (Wilson, 2016).

képből nem tudjuk megállapítani. Még ha színes drágakövekkel is díszítették, vagy ha esetleg cizellált is, nem láthatjuk a rossz minőség miatt. Ez a példa is jól demonstrálja, hogy az adatbázisban fellelhető magasabb minőségű képeknek mekkora jelentősége van a nyomozás előrehaladásában.

2. számú kép: Kancsó
Forrás: Carabinieri TPC adatbázis, code: 23626{9}

Az adatbázis természete

Releváns adatbázis a rendőrség számára a lopott tárgyak adatbázisa, ugyanis a múzeumok vagy a magángyűjtők legtöbb esetben jelzik gazdasági veszteségüket a hatóság felé. Az ICOM RED LISTS a Múzeumok Nemzetközi Tanácsának Vörös Listája. Azon tárgyak kerülnek fel erre a listára, amelyek az illegális kereskedelem szempontjából leginkább veszélyeztetett kulturális javak (URL6). A hamisítványokról szóló adatbázis üzemeltetése már bonyolultabb lenne, mert számos, igencsak hasonló adat (például ugyanolyan kinézetű festmény) köszönné vissza, hatalmas mennyiségű adatmennyiséggel. Egy másik hasznos adatbázis (ahogy már említettem) a magángyűjteményeket tartalmazhatná. Azonban ez utóbbi adathalmaz a magángyűjtőknél, múzeumoknál és egyházfőknél lenne, akik ezeket a tárgyakat birtokolják.⁶ Egy ilyen házi leltár az esetleges sértett számára, mint vagyonzvédelmi lehetőség funkcionálhatna.

6 Sok esetben a tulajdonosok nem mernek házi katalógust készíteni, mert félnek, hogy mások előtt kitűdődik, milyen műkincsekkel rendelkeznek. Az is előfordul, hogy nem értik, a rendőrség miért szeretné, ha ezeket nyilvántartanák. Azonban ezzel nem a rendőrség felé kellene elszámolniuk, csupán otthon tartanának egy házi katalógust, hogy egy esetleges lopás esetén ez megkönnyítse a nyomozást.

A statisztikák mellett sok más lehetőség is rendelkezésre állna a rendőrségnek, ha az adatbázisokban szereplő lopott tárgyakra vonatkozó adatokat felhasználják. A legtöbb régészeti lelet, ami a feketepiacon megtalálható, múzeumokból, magángyűjteményekből, templomokból vagy illegális ásatásokból származik. Ha az államhatáron a rendőr – mindenféle okmány nélkül – talál valamilyen gyanús tárgyat egy gépjárműben, és a későbbi nyomozás során sem az Interpol adatbázisában, sem más bejelentés alapján nem találják a tárgyat, akkor valószínűsíthető, hogy illegális ásatásból származik az adott lelet. Ehhez társul az a tényező is, ha nincs leltári szám az adott tárgyon. Ezen felül az online felületek épp annyi lehetőséget is rejtenek magukban, mint amennyi veszélyt. Az internetes adás-vétel lekövetése különböző kapcsolatok és hálózatok kirajzolásában segít. A rendészeti szervek azonban számos nagyobb webes oldal tekintetében úgy tudnak eljárni, hogy az Interpol segítségével az eladókról és a vásárlókról, esetleg a szolgáltatókról adatokat kérnek a bünyügyi jogsegély alapján. Ezt akkor kérhetik, ha meglapozott a gyanú a bűncselekmény bekövetkezésére, vagy a gyanú ellenőrzése érdekében akár hazai, akár nemzetközi együttműködés során adatkérést eszközölnek.

A Leonardo

A Leonardo adatbázist a Carabinieri TPC részlege hozta létre, amely a világon egyedülálló technológiai fejlesztéseket tud magáénak. A Carabinieri műtárgyvédelemmel foglalkozó egysége 1969. május 3-án alakult meg (Rush & Millington, 2015, 15.). Olaszországban a műtárgyak illegális kereskedelme elleni fellépésben a Guardia di Finanza, valamint a fent említett szerv hivatott eljárni. A második világháború után az Olaszországból külföldre vitt kulturális javak hazajuttatása érdekében Rodolfo Siveriot és a Guardia di Finanza néhány munkatársát kérték fel, hogy kutassák fel az eltulajdonított tárgyakat, majd tárgyalások útján juttassák vissza azokat Olaszországba (Lukács, 2018, 300.). Azonban az évek során tevékenységük a kulturális javak megóvásán belül a gazdasági vonatkozásra korlátozódtak. A Carabinieri speciális részlege vette át a legtöbb feladatot, és kialakította komplex rendszerét, amelyben az operatív egységek mellett az oktatási, tömegtájékoztatási feladatokat is ellátja, valamint a lopott tárgyak adatbázisát kezeli. Ezt az adatbázist Leonardonak nevezték el.

A 2004/42. olasz kormányrendelet 85. bekezdésében olvashatjuk, hogy a kulturális örökségért és tevékenységért felelős minisztérium létrehozott egy adatbázist az ellopott kulturális javak adataival. A karton archívumot még 1969-ben hozták létre, ahol minden tárgynak volt egy kartonja az ismert adatokkal,

valamint legjobb esetben egy fekete-fehér képpel. Ezt a régi, hazánkban is ismert módszert 1980-ban követte az első technológiai fejlesztés. Ez annyit jelentetett, hogy csak szöveges adatokat tartalmaztak a helyi PC-k. 1990-ben megtörtént a második telematikai végrehajtás; a képek tárolására szervereket hoztak létre. 2000-ben már olyan továbbgondolt verziót alkottak a számítógépes szerverekhez, amely már a szöveges adatokat is képes volt tárolni a képek mellett. 2006-ban végezték az utolsó és egyben a jelenlegi állapothoz tartozó változtatásokat. A Carabinieri TPC számára létrehoztak egy különálló szervert képek és szöveges adatok beviteléhez. 2011-ben a PON-projekt⁷ keretein belül kifejlesztettek egy olyan modult is, amely támogatja az olasz régészeti lelőhelyek biztonságát, 2015-ben pedig az adatbázis egy új, továbbfejlesztett változatát indították el, a Leonardo-t.

Az adatbázisban olasz és külföldi leírások, illetve fényképek szerepelnek. Elévülési idő nem létezik a Leonardo-ban, így a kezdetektől fogva minden tárgy megtalálható benne. Az adatbázisban 1.226.674 db találat látható, amiből 627.693 kép és 64.110 bejelentett otthoni betörés (ebből 5.311 külföldi).⁸ Meg kell említeni, hogy a külföldi ügy csak akkor kerül be az adatbázisba, ha az Olaszországot vagy a Carabinieri TPC-t érinti. Így a Leonardo adatbázisban 2017. 06. 04-ig fellelhető 403 darab magyar vonatkozású tárgyról nem lehet következtetést levonni hazánkra kapcsolódóan⁹, hiszen mint már említettem, csak azokat a külföldi adatokat viszik fel az adatbázisba, amelyek érintik Olaszországot vagy a Carabinieri TPC-t. Az olaszok nagyon büszkék az adatbázisukra, hiszen a világon elsőként ők hozták létre, és ez tartalmazza a legnagyobb adatgyűjteményt, ugyanis például a második helyen álló Interpol adatbázisban csupán 94.000 db kép található.¹⁰ A Carabinieri TPC honlapján lehetőségünk van belépni, keresni az adatbázisba, és a statisztikákat vizsgálni.

Milyen elemeket tartalmaz ez az adatbázis, amit a többi nem? A Leonardo adatbázis például a szöveges keresés mellett a kép képpel való összehasonlítására is képes. Ez azt jelenti, hogy ha egy fényképet feltöltötenek az adatbázisba, akkor a rendszer az általa ismert képekkel összevetve megállapítja, hogy az adott tárgy megtalálható-e az adatbázisban, azaz lopott-e. Ez a szöveges keresés időigényes és pontatlan kutatásának kiküszöbölése miatt jött létre. Nem mehetünk el azonban ennek a negatív oldala mellett sem. A program nem minden esetet tud kiküszöbölni, hiszen az eltűnt tárgyakról sok esetben rossz minőségű

7 Il Programma Operativo Nazionale – Nemzeti Operatív Program.

8 Az adatok 2017. június 04-én voltak érvényben.

9 Az említett 403 darab tárgyon kívül Magyarországon több lopott kulturális tárgy lehet, azonban ennek felderítése adatbázis hiányában bonyolult.

10 Az adatok 2017. június 04-én voltak érvényben.

fekete-fehér képek állnak rendelkezésre, továbbá a vázák és egyéb térbeli tárgyak esetén minden oldalról kell képet készíteni, hogy találat legyen az adatbázisban. Az Interpol például még nem rendelkezik a Carabinieri által kidolgozott újítással. Ahogy a legtöbb adatbázisnál, úgy náluk is a szöveges bevétel a jellemző. Ám tételezzük fel, hogy nem művészettörténész, képzőművész vagy régész végzi az adatbázisok kezelését. Egy laikus számára nem egyértelműek az adatok, így más attribútumoknak megfelelő adatokat vihet fel a rendszerbe, mint amelyekre valaki más a későbbiekben rákeres. A következő példa egy rendészeti szervnél fordult elő, miközben az adatbázisuk működését mutatták be nekem. Tudtuk, hogy két lopott Van Gogh festményt korábban már felderítettek Olaszországban, azonban ebből az adatbázisból még nem távolították el a két képre vonatkozó adatokat. A rendészeti szakember úgy keresett rá az egyik festményre, mintha nem tudná a festő nevét és címét. Azért is fontos ez, mert ahogy már szó esett róla, a rendőrök nem művészeti szakemberek. Jelen esetben a keresőbe a tájkép, tíz ember és tíz hajó meghatározásokat írta be. Eredményként azonban számos megfelelést adott ki a rendszer, kivéve azt, amit kerestünk. A későbbiekben kiderült, hogy azért, mert aki az adatokat a rendszerbe rögzítette, teljesen más attribútumokat tartott fontosnak, így például a tenger és csendélet szavak szerepeltek a jelzők között. Ezen nehézségek kiszűrésére lenne alkalmas a Carabinieri TPC-nél alkalmazott Leonardo, vagy annak a civil lakosságra szabott, továbbgondolt változata, az iTPC.

Az iTPC

A fentiekben bemutatott Leonardo adatbázis civil verzióját készítették el applikáció formájában a Carabinieri TPC munkatársai. A világon egyedülinek számító alkalmazást bárki letöltheti okostelefonjára, laptopjára, esetleg táblagépére. A fő funkciója, hogy ha szeretnénk egy műtárgyat megvásárolni, akkor leellenőrizhetjük az adatbázisban, hogy lopott-e. A vizsgálathoz annyi kell, hogy készítsünk egy képet a megvásárolni kívánt tárgyról, majd töltsük fel az applikáción keresztül az adatbázisba. Itt a program a feltöltött képpel megegyező alakzatokat és pontokat keres, majd kiadja az eredményt. E funkció mellett számos érdekesség elérhető még az applikáción belül, többek között a Carabinieri kiadványai is hozzáférhetők, amelyekből a felderített műtárgyokról olvashatunk. A gyakorlatban sajnos az oldal gyakran lefagy, és nem engedi a tárgyakat feltölteni. Az elv és az ötlet azonban egyedülálló és nagyon jó kezdeményezés, amely még informatikai fejlesztésekre szorul.

A tömegtájékoztatás fontossága

Miért fontos, hogy a rendészeti szervek tájékoztassák a tömeget? A civil lakosság segítése meghatározó lehet például az adatbázis bővítésénél, esetleg a lopott tárgyak felderítésénél is. Ezt a funkciót hivatott az iTPC is betölteni, hogy az aukciók és egyéb vásárok alkalmával a résztvevők – az applikáció segítségével – kiszűrjék a lopott tárgyakat, hiszen a rendőrök műtárgy, művészettörténeti ismeretei is végesek. Az olaszok sikerének a kulcsa – ahogy ők fogalmazzák – abban rejlik, hogy megosztják a munkát egymás között, és nagy hangsúlyt fektetnek a tömegtájékoztatásra, valamint az oktatásra. A munkamegosztás az egyes szervek közötti összhangot jelenti: a polizia¹¹, a Carabinieri¹² és a Guardia di Finanza¹³, valamint az ezeken belül létrejött főosztályok között. Bár a Guardia di Finanza is ad ki felderített kulturális javak kapcsán könyveket (La Guardia di Finanza, 2003; La Guardia di Finanza, 2016), azonban ezek nem olyan számottevők. Ezen a területen a Carabinieri TPC jeleskedik, amely évente új kiadványt jelentet meg a felderített tárgyakból. Az olasz tömegtájékoztató és tudományos kiadványok között olyan tematikus ismeretterjesztő könyvek is szerepelnek, mint például az ókori étkezési szokásokat bemutató könyv, amelyben a felderített tárgyakon keresztül ismertetik az akkori kor szokásait (La Guardia di Finanza, 2016). Ezen túl történeti cikkek (Lukács, 2018) is megjelentek a szervezet kialakulásáról, valamint működéséről (Rush & Millington, 2015), és a legfontosabb feladataikról (Carabinieri TPC, 2016), többek között a külföldi misszióikról (Pasqualini, 2001; Pasqualini, 2002) is születtek publikációk. A tanulmányok és cikkek egy részét a már említett iTPC alkalmazásba is feltöltik. A publikációk mellett sajtótájékoztatókat és kiállításokat is szerveznek a közönség számára. Az általános és középiskolákban oktatást tartanak a diákoknak, akik így már fiatal korban megtanulják, hogy milyen fontos téma a kulturális örökség védelme, valamint, hogy mit tegyenek, ha egy műtárgyat találnak. A rendőrségi kommunikációnak – az oktatás mellett – az online felületek jobb kihasználására kellene nagyobb hangsúlyt fektetnie. A Z generáció igényli az interaktív tájékoztatást, valamint az online felhasználás lehetőségét. A Carabinieri TPC-nek bár nincs Facebook és Instagram oldala, azonban magának a Carabinierinek egy egységes felhasználói profilja van, amely a szer-

11 A Polizia di Stato, azaz állami rendőrség, amely általános hatáskörű, civil státuszú szervezet (Christián, 2011, 62.).

12 A Carabinieri, azaz csendőrség szervezetén belül helyezkedik el a Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale (Carabinieri TPC), más néven Carabinieri Art Squad, azaz a Carabinieri Műtárgyvédelmi Egysége, mely 1969. május 3-án alakult meg (Rush & Millington, 2015).

13 A Guardia di Finanza, azaz pénzügyi rendőrség. A szervezet rendészeti és katonai szerv egyaránt. Kezdetben Olaszországon belül az első rendészeti szerv volt a műtárgyvédelemben (Lukács, 2018).

vezet működésének minden szegmensét bemutatja. Így a műkincsvédelemmel kapcsolatos kiállítások, valamint a tevékenységüket népszerűsítő bejegyzések¹⁴ elősegítik, hogy a világon mindenhol megismerjék őket és nyomon követhessék munkásságukat. Ennek számos előnye van, hiszen az emberek bizalommal fordulnak hozzájuk mind hazájukban, mind külföldön. Technológiai kérdéskörben tovább haladva, a Google Arts & Culture nevű applikáció számos előnyt rejt magában. Bár nem rendészeti szoftver, mégis fontos megismerni, hiszen bizonyos részei adaptálhatók lennének a rendészeti szférába. Ezen az applikáción keresztül képesek lehetünk a világ több mint ezer múzeumának festményeit nagy felbontásban megtekinteni (Kennicott, 2011). Egy manapság népszerű lehetőség is nyílik az applikációt letöltők számára: a múzeumokat online, háromdimenziós változatban is bebarangolhatják. Ezen felül a felhasználónak lehetősége nyílik arra, hogy a program megkeresse, hogy melyik festményen szereplő alakra hasonlít a legjobban, amelyhez százalékos arányt is társít. Ez az elv azért is fontos, mert az iTPC sem százalékban adja meg a lehetőséget, csupán azt, hogy van-e találat az adatbázisban vagy nincs. Miért is lenne fontos a százalékos meghatározás a kulturális javak tükrében?

Az adatbázis százalékos meghatározása műtárgyaknál

A korábbiakban felvázoltam, hogy miből kell egy lopott kulturális javakat tartalmazó adatbázisnak felépülnie, milyen típusai vannak, valamint az olasz Leonardo adatbázis kialakulását, felépítését, és a tömegtájékoztató formáját mutattam be. Azonban egy elkövetési módokról még nem esett szó. Az átalakításokról. Jellemző, hogy az elkövetők nagyméretű festményeket tulajdonítanak el, majd ezeket felosztják és több kisebb darabban adják el a piacon, esetleg egy-egy részét átfestik a képnek. A Carabinieri TPC munkatársai az interjújuk során azt is elmesélték, hogy ezeket a festményeket könnyű kiszúrni. Sok esetben minden alak egy bizonyos pont felé tekint a festményen, amely rejtve marad előlünk, ugyanis a képen nincs azon a ponton semmilyen alakzat. De olyan esettel is találkoztak, ahol az alakok végtagjai hiányoztak a festményről. Ilyenkor a hozzáértőbb elkövető festékekkel elfedi a nem kívánt részeket a vászonnál. Ebben az esetben hasznos lenne a már említett százalékos meghatározás, amely kiszűrhetné azokat a festményeket, amelyeken utólagosan javítást, átfestést

14 A bejegyzések képein felfedezhető többek között a földrengés sújtotta területeken megrongálódott műemlékek helyreállítása, melyet a Carabinieri TPC munkatársai végeztek, valamint régészeti lelőhelyek helikopteres légi felügyelete, és egy 1918-as és egy 2018-as kép a Carabinieri munkatársairól Jeruzsálemben.

végeztek. E nélkül azonban nem feltétlenül találna a jelenlegi adatbázis egyezést, hiszen nem 100%-os az azonosság. Ezen felül a már korábban említett, jó minőségű fotók meglepte szintén hozzájárulna a nyomozás és az adatbázis kezelés sikerességéhez.

Összegzés

A kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezése érdekében elengedhetetlen a jól felépített adatbázis, amely tartalmazza a megfelelő minőségű képeket. Ezen felül az adatbáziskezelőnek rendelkeznie kell a megfelelő kompetenciákkal. Fontos kritérium, hogy a tárgyak ne sérüljenek, így a chip-es és egyéb megjelöléses technikák, mint a mikropontos és a nanotechnológián alapuló módszerek etikai problémákat vetnek fel (Kármán & Kiss, 2011, 209.). Ezek a problémák többek között olyan kérdéseket is eredményeznek, hogy milyen mértékben végezhetünk roncsolásos megjelöléseket, esetleg vizsgálatokat a kormeghatározáshoz. Vajon megengedhető-e, ha a tárgy bármilyen apró mértékben is sérül – még ha szabad szemmel nem is látszódik –, annak érdekében, hogy a tárgyat nyomon lehessen követni, ha ellopják? A roncsolásos módszer elkerülésének egyik alapja lehet az olasz Leonardo adatbázis, amely ma a világon egyedülének számít, és már a civil szférában is elérhető az iTPC applikációján keresztül. A technológiai fejlesztések segítségével a tömegtájékoztatás egy új formája is megjelent a régi típusú oktatás és publikáció mellett. Az adatbázis továbbfejlesztésének következő fázisa egy háromdimenziós tárgyakat tartalmazó adatbázis lehetne, ahol a kép feltöltésénél nem lenne probléma, hogy milyen szögből fotózták az adott tárgyat. Ehhez a háromdimenziós szkennelés módszere elengedhetetlen lenne, valamint egy ehhez tartozó adatbázis olyan újítást eredményezne, amely megkönnyítené a rendészeti dolgozók munkáját.

Felhasznált irodalom

Christián L. (2011): *A rendészet alapvonalai, önkormányzati rendőrség*. Universitas–Győr Non-profit Kft.

Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale Attività Operativa 2016. 35. http://www.reportdifesa.it/wp-content/uploads/2017/04/Attivit%C3%A0-Operativa-2016.xls_pdf

Guardia di Finanza (2016): *Symposium: a tavola tra mito e cultura*. Recupero archeologici della Guardia di Finanza, 1-123.

- Interpol munkaanyag (2017): *Interpol: Assessing crimes against cultural property*. A survey of Interpol member countries 2013–2016.
- Kármán G. & Kiss A. (2011): A hamis és meghamisított festmények azonosítása. *Kriminológiai Tanulmányok*, 48, 196–212.
- Kennicott, Ph. (2011): *National Treasures: Google Art Project unlocks riches of world's galleries*. The Washington Post, 2011. február 2.
- La Guardia di Finanza a tutela dei Beni Culturali (2003): *L'Arte Ritrovata*. Academia Internazionale ARCO.
- Lukács D. (2018): Recenzió - Luciano Luciani: A Guardia di Finanza munkássága a nemzeti művészeti örökségek védelmében az első és második világháború után. In Czene-Polgár V. & Zsámbokiné Ficskovszky Á. (szerk.): *Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Tanulmánykötet*. A Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 299-304.
- Pasqualini, M-G. (2001): *Missioni dei Carabinieri all'estero. 1855–1935*. Arma dei Carabinieri. 1-191.
- Pasqualini, M-G. (2002): *Missioni dei Carabinieri all'estero. 1936–2001*. Arma dei Carabinieri. 1-208.
- Rush, L. W. & Millington, L. B. (2015): *The Carabinieri Command for the Protection of Cultural Property. Saving the World's Heritage*. The Boydell Press
- Wilson, A. (2016): *How your photos can help preserve threatened heritage sites for the future*. Independent, 2016. szeptember 28. <https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/how-your-photos-can-help-preserve-threatened-heritage-sites-for-the-future-a7332656.html>

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *The Art Loss*. <https://www.artloss.com/>
- URL2: *National Stolen Art File*. <https://www.fbi.gov/investigate/violent-crime/art-theft/national-stolen-art-file>
- URL3: *Find Stolen Art*. <http://www.findstolenart.com/search.asp?sr=0>
- URL4: *Interpol Stolen Works of Art Database*. <https://www.interpol.int/How-we-work/Databases/Stolen-Works-of-Art-Database>
- URL5: *Carabinieri TPC*. <http://tpcweb.carabinieri.it/SitoPubblico/search>
- URL6: *ICOM RED LIST*. <https://icom.museum/en/resources/red-lists/>

Nicholas Imbeah – Benkő Béla – Bujdosó Zoltán

A biztonság és védelem, mint a turisztikai célterület kezelésének része egy ghánai turisztikai térségben

Appraisal of Safety and Security as part of Tourist Destination Management in Cape Coast-Elmina-Kakum area in Ghana

Absztrakt

A turisták biztonsága és biztonságérzete alapvető feltétele lett a világ utazási és idegenforgalmi iparágának. Ghána, mint a Szaharától délre eső békés afrikai turisztikai célpont, az idegenforgalomból származó hatalmas devizabevételekre támaszkodik. Az esettanulmányi területként Ghána központi régiójának turisztikai centruma lett kiválasztva, nevezetesen Cape Coast vidéke. A tanulmány célja annak megvizsgálása, hogy a turisták hogyan érzékelik a biztonságot, de célunk volt megbizonyosodni arról is, hogy a turisták más potenciális turistáknak ajánlják-e ezt a turisztikai célterületet. A kutatáshoz célzott mintavételi technika és kérdőívek kerültek felhasználásra. A válaszadók többsége általánosságban biztonságosnak ítélte a célterületet. Megfigyelték azonban, hogy a létesítményekben a biztonsági berendezések vagy nem működtek, vagy nem léteztek, esetleg hiányzott a felügyelete, ellenőrzése vagy javítása ezeknek az eszközöknek. Az eredmények alapján ajánlott egy turisztikai szakértői csoport felállítása felügyeleti szervként, amely segítséget nyújt a turisták biztonságának és biztonságérzetének javításában, figyelemmel kísérve azt a régió turisztikai létesítményeiben és más turisztikai célterületeken.

Kulcsszavak: biztonság, turisztikai promóció, célterület, Cape Coast-Elmina-Kakum, installációk

Abstract

Tourists' safety and security have now become essential condition for the travel and tourism industry in the world. Ghana as a peaceful tourist destination in the

sub-Saharan Africa relies and rakes in huge foreign exchange from tourism promotion. The tourism hub in the Central Region of Ghana was chosen as the case study area: Cape Coast destination area. The purpose of the study was to examine tourists' perception of safety and ascertain if tourists would recommend the destination to other potential tourists. Purposive sampling technique and questionnaires were used. Most of the respondents rated their overall perception of tourists' safety at the destination as safe. However, it was observed that safety installations in these facilities were either not working or non-existent and there was no supervision, evaluation or repairs of these installations. It is recommended that a team of tourism experts should be formed as a supervisory body to help monitoring the tourists' safety and security in tourist facilities and destinations in the region.

Keywords: safety, tourism promotion, destination, Cape Coast-Elmina-Kakum, installations

Bevezetés

A turisták biztonsága és biztonságérzete alapvető feltétele lett a világ utazási és turisztikai iparának (Kövári & Zimányi, 2011; Bujdosó et al., 2011; Bujdosó & Györki, 2011). Ennél is fontosabb, hogy a 2001. szeptember 11-i, Világkereskedelmi Központ elleni robbantások az Egyesült Államokban, és más területeken elkövetett tragikus kimenetelű terroristatámadások kinyitották Pandora szelencéjét és rávilágítottak az utazásbiztonság és az utasvédelem kezelésének gyengeségeire. Az 1990 után eltelt két évtizedet a globális idegenforgalomra való áttérés időszakának nevezhetjük, s a legfontosabb szembetűnő jelenség az utazási és idegenforgalmi iparban a biztonság és védelem komplex megközelítése. Következésképpen a nemzetgazdaságokból, társadalmakból és kultúrákból álló globalizáció mindenütt jelen lévő gyakorlatát összekapcsolták (Dávid et al., 2007; Kövári & Zimányi, 2011; Mátyás, 2017; Molnár & Szilágyi, 2017). Ezenkívül, amint Mopeli (2009) megjegyezte munkájában, a turisták személyes biztonsága a célterületen alapvető fontosságú nemcsak a turisták, de a desztinációs menedzserek számára is, mindazonáltal az utazáshoz és a turizmushoz kapcsolódó észlelt és valós kockázat nagyon lényeges szempont a turizmus promóciójában (Boakye, 2011). Mansfeld és Pizam (2006) véleménye szerint a béke, a biztonság és a biztonságérzet a turisztikai fejlődésnek három előfeltételévé vált minden desztinációban (Ghánát is beleértve).

A turizmus a világ egyik leggyorsabban növekvő iparágává nőtte ki magát, növekedése átlagosan évente körülbelül 4%-ot tesz ki világszerte (Appaw &

Dehlor, 2016). Látható, hogy bár vannak fő desztinációk a fejlett országokban, azonban számos fejlődő országnak is kialakultak fontos turisztikai célterületei. Afrikában ilyen kulcsfontosságú helyek közé tartozik Mauritius, Zimbabwe, Kenya, Dél-Afrika és Ghána. A ghánai turizmus jelentős társadalmi-gazdasági tevékenységgé vált, és a ghánai gazdaság egyik legfontosabb és leggyorsabban növekvő ágazata (Dorkenoo, 2013; Havi & Enu, 2013). A Statisztikai, Szociális és Gazdaságkutató Intézet (Institute of Statistical, Social & Economic Research – ISSER) szerint a turizmus a deviza és az állami bevételek fő forrása és egyben jelentős munkahelyteremtő Ghánában (ISSER, 2017).

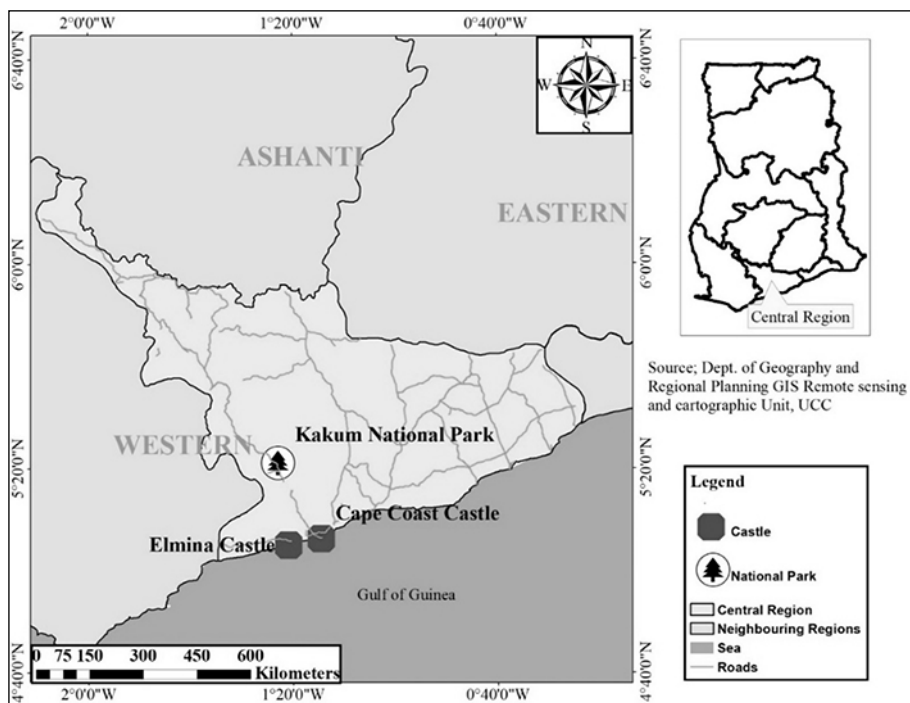
A turizmus fejlődése a ghánai turisztikai erőforrások értékelésével kezdődött 1970-ben, majdnem három évtizeddel az 1957-es britektől való függetlenné válás után (Obuan Commitee, 1972). Az értékelés végén meghatározták és kategorizálták a lehetséges turisztikai forrásokat. Folytatásként ötéves fejlesztési tervet készítettek (1972–1976). Ez az értékelés a kormány számára megkönnyítette a turisztikai beruházási területek azonosítását, amelyek lehetővé tették a külföldi források bevonását az ágazatba. Ezt követően számos jelentős intézkedést hajtottak végre az idegenforgalmi szektorban 1972-től 1978-ig. Az intézkedések többségét külföldi ügynökségek és szervezetek szponzorálták és vezették, beleértve az átfogó turisztikai fejlesztési stratégiára vonatkozó követelmények megállapítását és a turizmus fejlesztéséhez szükséges erőforrások hatékony felhasználásának azonosítását (Egan, 1975). De idesorolhatjuk az idegenforgalmi tervezés és fejlesztés értékelését, valamint az idegenforgalmi szektorra kifejlesztett, humán és más erőforrás-szükségletek fejlesztését (Singh, 1978). Végül arra a következtetésre jutottak, hogy Ghána nagy lehetőségekkel rendelkezik a feltörekvő idegenforgalmi iparág területén, ezért az országnak átfogó nemzeti turisztikai fejlesztési tervet kellett kidolgoznia. Tanulmányunknak az a célja, hogy egy kutatás keretében megvizsgálja a turisták biztonságérzetének megítélését, valamint, hogy a turisták más potenciális turistáknak ajánlják-e az úticélt. A megfogalmazott célkitűzés alapján a következő hipotézisek kerültek megfogalmazásra:

- H0: (Nullhipotézis) A turistáknak a desztináció biztonságával kapcsolatos átfogó megítélését nem befolyásolja a közúti közlekedés biztonságának helyzete.
- HA: (Alternatív hipotézis) A turistáknak a desztináció biztonságával kapcsolatos átfogó értékelését befolyásolja a közúti közlekedés biztonságának megítélése.¹

1 A közúti közlekedést azért vizsgáljuk, mert Ghána turisztikai tevékenységeiben és promóciójában a közúti közlekedés a leggyakoribb.

Anyag és módszertan

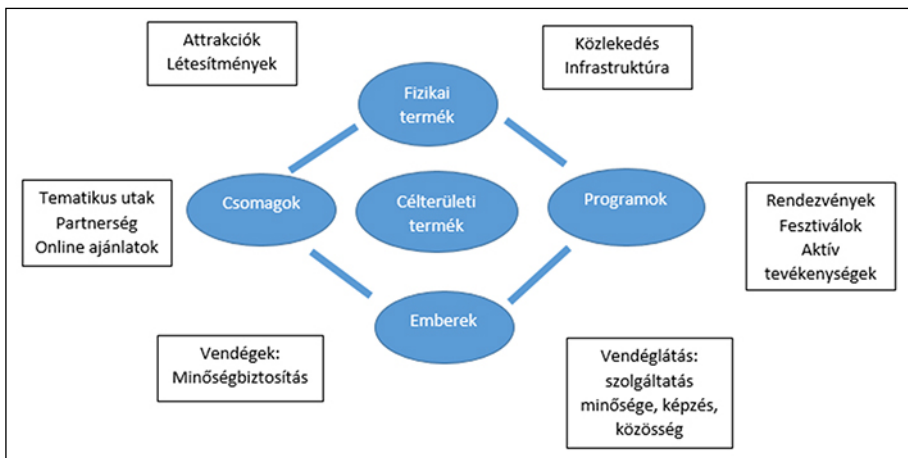
A tanulmány a társadalomtudományi kutatás etikai kérdéseit elsősorban belegező nyilatkozat kitöltésével biztosította, hozzájárulva ezzel az anonimitáshoz és a titoktartáshoz. A belegező nyilatkozat elve Kumar (2005) javaslata szerint került alkalmazásra. A válaszadókat (turisták) megfelelő módon tájékoztatták a tőlük várható információk típusáról, a kérdőíves felmérés céljáról, a vizsgálatban való részvételről. A következő etikai kérdés a névtelenség volt. Sarantakos (2005) szerint az anonimitás azt jelenti, hogy a kutató által összegyűjtött adatoknak nem szabad névhez vagy más azonosítási formához kapcsolódniuk. Ezt úgy biztosítottuk, hogy a kérdezőbiztos az adatgyűjtés során nem rögzítette a kérdőívre a válaszadók nevét és egyéb azonosítási formáit. Ami a titoktartás etikai kérdését illeti, a válaszadókat biztosították arról, hogy a megadott információkat csak a kutató fogja felhasználni és csak a vizsgálat céljaira használja, azokat semmilyen célból nem bocsájtjuk más személyek rendelkezésére. A kutatás célterülete a ghánai központi turisztikai régióra korlátozódott, ezen

1. számú ábra: A vizsgálati terület elhelyezkedése – Elmina, Cape Coast és Kakum
Forrás: Földrajzi, GIS Távérzékelési, Kartográfiai és Területfejlesztési Tanszék, Cape Coast University, Ghána (2019).

belül három fő turisztikai létesítmény került esettanulmányként felhasználásra. A célterület főbb létesítményei a következők: Cape Coast-kastély, Elmina-kastély és a Kakum Nemzeti Park (KNP) (1. számú ábra). A Cape Coast-kastély és az Elmina-kastély a tengerparton helyezkedik el, a Kakum Nemzeti Park a belső területen található, esőerdős területen, az óceántól körülbelül 15 km-re. Ezeket a fő vonzerőket azért választottuk, mert Ghána ikonikus látnivalói, amelyek az 1990-es évek elején lettek kialakítva az ország idegenforgalmi vonzerőjének fokozására irányuló törekvés részeként (Frempong et al., 2015). Érdeemes megemlíteni, hogy ezek a látnivalók Ghánában jelenleg a legnépszerűbb látnivalók közé tartoznak (Boakye & Mintah, 2008).

A tanulmányban használt elméleti keret a Morrison (2012) által kidolgozott és a szerzők által módosított 4-DPC (Four Destination Product Components) modell volt (2. számú ábra).

2. számú ábra: A 4-DPC modell
 Forrás: Morrison (2012) alapján a szerzők saját szerkesztése

A kérdőívekből gyűjtött adatokat az IBM Social Science for Social Science (SPSS) szoftver 2.0 verziójának felhasználásával elemeztük. Az adatokat szerkesztettük és megtisztítottuk, ezután kódoltuk, és az SPSS szoftverbe vittük fel elemzésre. Keresztábla- és gyakoriságelemzést végeztünk, hogy bemutassuk a válaszadók különféle háttérének jellemzőit, a biztonságérzetüket, és hogy a válaszadók más potenciális turistáknak ajánlják-e az úti célt. Az inferenciális statisztikai mérések, például a Chi-négyzet próba függetlenségi tesztjét használtuk a turisták háttérjellemezői, valamint a célterület biztonságérzetével és a

biztonsággal összefüggő értékelés kapcsolatának vizsgálatához. A felállított hipotézis teszteléséhez Chi-négyzet próbát végeztünk.

Az esettanulmány területének rövid leírása

Elmina volt az első hely Ghánában, ahol a part mentén élő ghánaiak cserekereskedelmi rendszeren keresztül kapcsolatba léptek az európai kereskedőkkel. 1471-ben, V. Alfonso portugál király uralma alatt a portugálok elérték Ghánát, amelyet akkoriban Aranypartnak hívtak. Több mint öt évtizeddel később Henry herceg hajókat küldött az afrikai partok felfedezésére, és ennek következtében a legénység a Guinea-öbölnél ért partot. Az Atlanti-óceánon való hasonló utazások egyik oka a kereskedelem volt, de az aranyérc és az elefántcsont felfedezése arra készítette az európaiakat, hogy maradjanak a nyugat-afrikai partvidéken. A dél felé történő eljutás másik oka az volt, hogy Indiába és Ázsiába irányuló közvetlen kereskedelmi utat találjanak azért, hogy elkerüljék az arab kereskedőket. Úgy hiszik, hogy a portugálok keresték a lehetőséget keresztény vallásuk terjesztésére is. Fokozatosan virágzott az elminai kereskedők és a portugál kereskedők közötti kereskedelem, és szükség volt egy áruforgalmi állomás létrehozására, ezért a kereskedelem megkönnyítése érdekében erőd építését kezdték meg. Az építéshez szükséges összes anyagot Portugáliából szállították és az erődöt 1482-ben adták át. Az erőd lett az első olyan európai eredetű előre gyártott épület, amelyet Afrika szubszaharai részén terveztek és építettek. Szent György kastélynak hívták, és ez segített Elminának megfelelő városi cím elérésében az akkori Aranyparton. Részben azért, mert Elmina lakossága megnövekedett és kapcsolatba került más szomszédos városok kereskedőivel is, akik a portugálokkal kereskedtek, így konkurenciát jelentettek. A hollandok 1637-ben átvették az erődöt. A 17. században Nyugat-Afrikában a kereskedelem nagy része a rabszolgák értékesítésére összpontosult és az erődöt raktárként használták, ahová a vásárolt rabszolgákat szállították a különböző nyugat-afrikai királyságokból. A rabszolgakereskedők tulajdonában lévő rabszolgákat eladták a portugál, majd később a holland kereskedőknek olyan árukért, mint a textil, a lőpor, a likőr és egyéb termékek. A hollandok később egy új, kisebb erődöt építettek egy közeli dombra, hogy megvédjék a Szent György-kastélyt a szárazföld felől érkező támadásoktól. Ezt az erődöt Coenraadsburg erődnek hívták. A britek 1872-ben a hollandoktól átvették az erődöt. 1814-ben megszűntek a rabszolga-kereskedelmet és az erődöt azóta többféle célra használták. Az 1990-es években a várat a ghánai kormányok restaurálták és felújították. Az Elmina-kastély fontos turisztikai létesítménnyé vált, sok turistát vonz. A

kastély ma is zarándokhely sok diaszpórában élő afrikai számára, akik keresik származási helyüket, gyökereiket. 1979-ben az UNESCO világörökségi helyszínné nyilvánította. A kastélyt jelenleg a ghánai Nemzeti Múzeum birtokolja (Anquandah, 1999). A jelenlegi Cape Coast településen a portugálok telepedtek le, majd később portugálul átnevezték Carbo Corsora. 1653-ban a svédek, Krusenstjerna vezetésével állandó épületeket építettek fel, többek között azt, amelyet ma Cape Coast-kastélynak hívnak. Ezt a házat később X. Károly svéd király után, Carlousburgnak nevezték el. A hollandok 1660-as megszállásukkor elfoglalták a várat, de később a Holmes kapitány vezette brit flotta 1665-ben visszafoglalta az erődöt. A gyarmati rezsim alatt a Cape Coast-kastély a kereskedelmi bizottság elnökének nyugat-afrikai központja volt, az akkori brit kormányzó székhelye. Ghána függetlensége óta a várat történeti múzeumként használják ghánai művészeti és kézműves ajándékbolttal. A Cape Coast-kastély jelenleg a Ghánai Múzeumok és Emlékművek Testületének (GMMB) regionális központja, és UNESCO világörökség oltalom alatt áll (Anquandah, 1999). A Kakum Nemzeti Park (KNP) egy esőerdőpark, amely a fenti két örökséghez közel helyezkedik el Ghána központi régiójában. A KNP körülbelül 15 km-re fekszik Cape Coasttól és Elminától. Ghána 21 védett terület ökológiai rendszerével rendelkezik, ezek a következők: 7 nemzeti park, 6 tájvédelmi körzet, 2 vad rezervátum, 1 szigorú természetvédelmi terület és 5 part menti vizes élőhely. A Kakum Park állami tulajdonban lévő védett erdőrezervátum, amelyet az Erdészeti Bizottság Vadvilág Osztálya (Wildlife Dividison Forestry Comision) és a Ghánai Örökségvédelmi Tröszt (Ghana Heritage Conservation Trust (egy nem kormányzati szervezet) együttesen kezel. Ez a park a helyi emberek ösztönzése alapján jött létre (Wellington, 1998). A turisztikai desztináció egy földrajzi terület, amely az összes szolgáltatást és infrastruktúrát tartalmazza, amely egy turista tartózkodásának kiszolgálásához és fogadásához szükséges, a turisztikai termék fontos része (WTO 1992; Bieger, 1997; Bieger, 1998; Kamra & Chand, 2006; Beritelli, 2011; Imbeah, 2018). Morrison (2012) szerint a fogalmi keret fizikai termékekből áll, beleértve olyan elemeket, mint látnivalók, létesítmények, közlekedés és egyéb turisztikai célponton lévő infrastruktúra. A látnivalók központi szerepet játszanak abban, hogy a turistákat az attrakció helye felé vonzzák (Vengasayi, 2003). A vonzáshoz azonban nagyon jó és kényelmes közlekedési hálózatnak kell lennie, amely lehetővé teszi a célterület elérhetőségét, valamint a jó infrastruktúra (például a telefonos kommunikációs hálózat, a megbízható elektromos áram jelenléte) a biztonságos és élvezetes utazás támogatása érdekében szintén alapvető (Imbeah, 2018). Ezenkívül a szállodáknak és az éttermeknek is biztosítaniuk kell a turisták kulináris igényeinek kiszolgálását. A vizsgált turisztikai célterületen a helyi kultúra és életmód na-

gyon vonzó a turisták számára (Imbeah & Odoom, 2016). Ghánában a lakosok vendégszeretete továbbra is nagy előnyt jelent a turizmus fejlődésében, korábban is ez volt a ghánai idegenforgalom fejlesztésének alapja, különösen a vendéglátó-vendég kapcsolat szempontjából (Imbeah et al., 2016; Boakye, 2011). A modellben a 4-DPC mindegyikében biztosítani kell a biztonságot, mivel az alapvető fontosságú az összes utazási csomag és a szabadidős tevékenységek szempontjából. Amint az a 2. számú ábrán látható, a csomagajánlatok, amelyek a célterületi termék összetevőinek részei, különféle formákban jelennek meg. Minden célterületnek vannak csomag- és programajánlatai, amelyeket minden típusú turista megvásárolhat és felhasználhat. A csomagokat az utazásszervezők, az utazási irodák és más kapcsolódó ügynökségek állítják össze és egyéssítik a teljes utazási élmény, az elégedettség fenntartásához. A csomagokat online módon vagy a hagyományos kiskereskedelmi csatornákon (például utazási irodákon keresztül, amelyek általában a városi központokban található) lehet megvásárolni. Rendezvényeket, fesztiválokat az idegenforgalmi vállalkozók szerveznek. Ghána központi régiójában a fesztiválok nagyon gyakoriak, szinte minden város vagy terület tart valamilyen fesztivált vagy hasonló ünnepet (főként minden évben június és október között). Az idegenforgalmi tevékenységek során a jól megtervezett és népszerűsített fesztiválok és rendezvények sok turistát vonzanak a célterületre, amint azt Imbeah (2011), valamint Imbeah és Odoom (2016) megfigyelte.

Alkalmazott kutatási eszközök és technikák

A vizsgálatban a nem valószínűségi mintavételi módszer szerinti célzott mintavételi technikát alkalmaztunk. Ezt a technikát azért választottuk, mert a mintavételi keret felépítéséhez nem álltak rendelkezésre megbízható és megfelelő adatok a régióban nemzetközi/belföldi turistákról. A népességben (turistákban) levő elemek száma nagyrészt ismeretlen és külön-külön nem azonosítható, ezért célzott mintavételre volt szükség. A munka során kutatási eszközként kérdőíves felmérés történt, melynek célja az volt, hogy adatokat kérjen a turistáktól a célterület biztonságával kapcsolatos véleményükről. Azon turisták számára, akik nem tudták kifejezni magukat angol nyelven, kutatói asszisztensek segítettek a kérdések megválaszolásában. Néhány terepi asszisztens toborzása és képzése is megvalósult. A képzés tárgya az volt, hogy hogyan lehet megközelíteni a turistákat, hogyan kell bemutatkozni és hogyan kell elmagyarázni a kutatás célját a turisták számára. A kérdőíveket ötszázötvenöt (515) turistának adták oda, akik nyaralásuk alatt meglátogatták ezeket a turisztikai létesítményeket. Az adatokat

2018. július és szeptember között, Ghánában, a főszezon ideje alatt gyűjtötték. A helytelenül megfogalmazott és félreérthető kérdések azonosításra kerültek, és elvégeztük a szükséges javításokat.

Eredmények

A turisták demográfiai és utazási jellemzői

Az 1. számú táblázat szemlélteti, hogy a válaszadók több mint fele (58,8%) nő volt, míg körülbelül ötből kettő (41,2%) férfi. Azt is megfigyelhetjük, hogy a válaszadók közel kétharmada (63,1%) 18 és 33 év közötti életkorú volt, a turisták, akik a vizsgálat idején meglátogatták a vonzerőket, túlnyomórészt 41 évesnél fiatalabbak voltak. A táblázatból az is kiderül, hogy a vizsgálatba bevont turisták gyakorlatilag nem ghánaiak voltak. Ez megerősíti Imbeah és Odoom (2016) tanulmányát, miszerint ebben az időszakban a legtöbb turista a tengerentúlról érkezik. Az iskolázottság tekintetében a válaszadók többsége (42,3%) jelezte, hogy egyetemre vagy főiskolára járt, és csak néhányuk (4,2%) szerezte meg csupán az alapfokú végzettséget. Ezenkívül a válaszadók közel egyharmada (30,3%) jelezte, hogy posztgraduális képzésben is részt vett. Ez azt jelenti, hogy szinte minden turista legalább középiskolai végzettséggel rendelkezett, ezért azt gondoljuk, hogy a turisztikai biztonságra vonatkozó benyomásaik megbízhatók lehetnek és figyelembe vehetők a turisztikai biztonság és a tervezés szempontjából Ghána központi régiójában. A válaszadók több mint

Nem	Gyakoriság	%	Alkalmazotti státusz	Gyakoriság	%
Férfi	209	41.2	Munkanélküli	204	41.2
Nő	298	58.8	Alkalmazott	291	58.8
Összesen	507	100	Összesen	495	100
Iskolázottság	Gyakoriság	%	Kor	Gyakoriság	%
Alapfokú/Általános	21	4.2	18-25	185	36.7
Középf	116	23.2	26-33	131	26.4
Egyetem/Főiskola	212	42.3	34-41	85	17.1
Posztgraduális	152	30.3	42-49	45	9.1
Összesen	501	100.0	50-57	30	6.0
			58-65	12	2.4
Családi állapot	Gyakoriság	%	65+	11	2.2
Egyedülálló	307	61.3	Összesen	496	100
Házass	173	34.5			
Elvált	17	3.4	Nemzetiség	Gyakoriság	%
Özvegy	4	0.8	ghánai	15	2.9
Összesen	501	100	nem ghánai	500	97.1
			Összesen	515	100

1. számú táblázat: A felmérésben szereplő válaszadók (turisták) demográfiai jellemzői
 Forrás: Terepmunka (Imbeah, 2018)

fele (61,3%) egyedülálló, illetve valamivel több mint egyharmada (34,5%) házas volt. Ez azt mutatja, hogy a tanulmányban részt vevő turisták többségének nem volt házastársi felelőssége, így képesek voltak szabadon mozogni vagy vállalkozni olyan kalandokra, mint a rekreációs tevékenységek és a nyaralás.

A hipotézis tesztelése

A 2. számú táblázatból kitűnik, hogy szinte az összes turista biztonságban érezte magát a Ghána központi régiójában található három fő kiemelt turisztikai területen. A 481 turistából mindössze 25-en (5,2%) aggódtak a látnivalónál a biztonság miatt. Ez annak a következménye lehet, hogy ezek a turisták valószínűleg félnek a lombkorona sétányának magasságától, amely a fa tetejére függesztett deszkák és hidak hálózata.

Vonzó	Hogyan értékelné a személyes biztonságát a meglátogatott attrakciókban?								Összes
	Rendkívül biztonságos		Biztonságos		Kevésbé biztonságos		Nem biztonságos		
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%	
Elmina-kastély	149	37.3	238	59.4	14	3.5	0	0.0	401
Cape Coast-kastély	142	37.0	229	59.6	13	3.4	0	0.0	384
KNP	125	37.2	189	56.3	20	6.0	2	0.6	336
Hanson Kunyhó	45	36.0	75	60.0	5	4.0	0	0.0	125
Majom Erdő Üdülő	23	34.3	44	65.7	0	0.0	0	0.0	67
Stingless Bee Központ	11	64.7	6	35.3	0	0.0	0	0.0	17
Elmina Laguna	16	51.6	13	41.9	2	6.5	0	0.0	31
Total	186		270		23		2		481

Százalékos és összérték a válaszadók adatai alapján

2. számú táblázat: Személyes biztonság a turisztikai attrakciók környékén
 Forrás: Terepmunka (Imbeah, 2018)

Az átlag és az eltérés számítása kapcsán a 3. számú táblázatból megfigyelhető, hogy 1,81 az átlag, a válaszadók többsége turisztikai szempontból biztonságosnak tekintette a célterületet. Hasonlóképpen többségük jelezte, hogy biztonságban érezték magukat (átlag 1,55), amikor utaztak a célterületen. Ugyanakkor a válaszadók egy része azt nyilatkozta, hogy a célterületet nem tartják se biztonságosnak, se pedig nem biztonságosnak (átlag 3,05).

	Átlag	Eltérés	N
Mi az általános véleménye a turisztikai biztonságáról ezen a célterületen?	1,81	0,593	438
Hogyan ítéli meg a közlekedésbiztonságot?	3,05	1,025	438
Biztonságban érezte magát mikor a célterületen az út szélén sétált?	1,55	0,617	438

3. számú táblázat: Az általános, a közúti és a közlekedési biztonságot leíró statisztikák
 Forrás: Terepmunka (Imbeah, 2018)

A 4. számú táblázatból megfigyelhető, hogy a turisták által a célterület biztonságának általános megítélése és a desztinációban történő közlekedésbiztonság érzékelése közötti kapcsolat korrelációs együtthatója $-0,073$ volt, jelezve a változók közötti nagyon gyenge inverz kapcsolatot. Ez a kapcsolat azt mutatja, ahogy a turisták általános biztonságérzete a helyszínen megnő. A $0,019$ p-érték azt mutatja, hogy a két változó között megfigyelt kapcsolat túl gyenge ahhoz, hogy szignifikáns legyen. Így a turisták célterületi biztonságérzetét nem befolyásolja a közlekedési biztonság. Hasonlóképpen a $0,933$ korrelációs együttható azt jelzi, hogy meglehetősen gyenge pozitív kapcsolat mutatkozik a turisták által megítélt célterületi biztonság és az általános biztonság között, amikor a célterületen közlekednek. A 4. számú táblázatban azt is megfigyelhetjük, hogy noha a két változó közötti kapcsolat kissé gyengének tűnik, a turisták általános vélekedése a célterület biztonságáról növelte azon biztonságérzetüket, hogy a célterületen bármikor közlekedjenek. Így elmondható, hogy elegendő statisztikai bizonyíték volt arra a következtetésre, hogy a turisták célterületi biztonságérzetét befolyásolta, hogy közúton mennyire érzik magukat biztonságban. Ezenkívül a 4. számú táblázatból az is kiderül, hogy gyenge negatív kapcsolat van a célterületi helyi közlekedés biztonsága és a turisták biztonságérzete között. Ez a korrelációs együttható $0,129$. Azonban azt is megfigyelhetjük, hogy bár a változók közötti kapcsolat gyenge volt, még 1% -os szignifikancia szintnél is szignifikáns ($p = 0,005 < 0,05$), jelezve, hogy a közlekedés vagy a közúti biztonság a célterületen növelte a közlekedésben a biztonság érzetét. Ennek a megállapításnak az lehet az oka, hogy a turisták elsősorban bérautókkal, nem pedig tömegközlekedési eszközökkel használták a célterületi utakat, és így kevés bizalmat szavaztak mind az utakon közlekedő haszongépjárműveknek, mind a vezetők vezetési képességeinek.

		Átfogó biztonságérzet a célterületen	Közlekedési biztonság	Útmentén történő gyalogos közlekedés	
Spearman's rangkorreláció	Célterület-biztonság	Korrelációs együttható	1,000	-0,073	0,193**
		Sig. (kétirányú)		0,119	0,000
		N	468	453	448
	Közlekedésbiztonság	Korrelációs együttható	-0,073	1,000	-0,129**
		Sig. (kétirányú)	0,119		0,005
		N	453	483	465
Útmentén történő gyalogos közlekedés	Korrelációs együttható	0,193**	-0,129**	1,000	
	Sig. (kétirányú)	0,000	0,005		
	N	448	465	481	

** A korreláció szignifikáns a 0,01 szintnél (kétirányú).

4. számú táblázat: Az általános biztonságérzet, a közlekedés biztonsága és az utak menti gyalogos közlekedés biztonsága közötti összefüggések
Forrás: Terepmunka, Imbeah (2018)

Tíz turistából kilenc (451-ből 408) jelezte, hogy a jövőben ismét meglátogatja a célterületet, csak kevés (451-ből 43) jelezte, hogy nem térnének vissza újra. A turisták közül, akik hajlandók visszatérni a rendeltetési helyre (91,4%) jelezték, hogy más turistáknak vagy utazóknak ajánlanák a célterületet, és valamivel több mint egyharmaduk (34,9%) jelezte, hogy nem térnek vissza és nem ajánlanák a helyet más turistáknak vagy utazóknak sem. Ennek ellenére arra lehet következtetni, hogy a turisták a turisztikai szolgáltatásokat a célterületen általában biztonságosnak tekintették. Szignifikáns különbségek mutatkoztak a válaszadók célterületre fókuszáló más utazóknak vagy turistáknak történő ajánlási hajlandóságában, illetve az elégedettségük szintjének Pearson-féle korrelációs együtthatója (27.304) között. A tanulmány a Cramer V-együtthatóját 0,246-ban rögzítette, a p-érték 0,000 ($p = 0,000 < 0,05$), jelezve a kissé szoros kapcsolatot a turisták elégedettségi szintje és a hajlandóság között, hogy másoknak is ajánlanák a célterületet.

Következtetés

A vizsgálat eredményei alapján kimutatható, hogy a turisták általánosan biztonságban érezték magukat Cape Coast idegenforgalmi célponton, valamint bizton-

ságosnak érezték a célterületet és az út szélén történő közlekedést. Elmondható az is, hogy statisztikailag bizonyítva jutottunk arra a következtetésre, hogy a turisták célterületen érezhető biztonságéreztet a közúton történő sétálás befolyásolta. Ezért bizonyítottá vált az alternatív hipotézis, miszerint a turisták esetében a célterület biztonságának általános értékelését befolyásolja a közúti közlekedés biztonsága. Ez azt is jelezte, hogy az idegenforgalomban érdekelt feleknek, például a Ghánai Turisztikai Hatóságának (GTA) és az Idegenforgalmi, Művészeti és Kulturális Minisztériumnak érdemes javítani a célterület biztonsági és védelmi intézkedéseit. Például prioritást kell élveznie a célterületen dolgozók biztonságra és védelemre irányuló rendszeres jellegű technikai képzésének. Ezen kívül fokozni kell a célterületen található biztonsági és védelmi berendezések időszakos és be nem jelentett ellenőrzését. Ez arra kényszerítené a célterületen dolgozókat és az ilyen létesítményeket, hogy fenntartsák és alkalmazzák a helyes biztonsági és védelmi eljárásokat és alapelveket. A megkérdezett turisták 91,4%-a jelezte, hogy más turistáknak vagy utazóknak ajánlja a célterületet hasonló turisztikai tevékenységekhez. Ajánlják Cape Coast turisztikai célállomást a magasfokú biztonság miatt, amelyet a rekreációs és nyaralási tevékenységük során tapasztaltak Ghána központi részén. Javaslatként ajánlott hatékony és eredményes politikai intézkedések végrehajtása a Ghána központi régiójába érkező beutazó turisták számának növelése érdekében. Megfigyelték, hogy ezekben a létesítményekben a biztonsági berendezések vagy nem működtek, vagy nem léteztek, és ezekben a létesítményekben nem volt biztonsági felügyelet sem. Ezért ajánlott, hogy a GTA szigorúan ellenőrizze ezeket az eszközöket a létesítményekben annak érdekében, hogy növeljék a látogató turisták bizalmát. A turisták biztonságával kapcsolatos észrevételeket be kell építeni a helyi idegenforgalmi tervezésbe, például az utazásszervezők utazási csomagjaihoz a turisták válaszai felhasználhatók útmutatóként és alapul lehet venni a túracsomagok elkészítéséhez Ghána központi régiójában. A turizmus továbbra is Ghána nemzetépítésének és gazdasági fejlődésének egyik legfontosabb hozzájárulója, különösen a munkahelyteremtés területén. A személyes biztonság manapság az egyik legjelentősebb emberi igény, amelyet ki kell elégíteni, más, turizmusra hatással lévő tényezőkkel együtt.

Felhasznált irodalom

- Anquandah, K. J. (1999): *Castles and forts of Ghana. Ghana Museums and Monuments Board*. Accra
- Appaw, A. M. & Dehlor, J. (2011): Tourism development in local communities: As a community development approach. *Journal of America Science*, 193(6), 155–161.

- Beritelli, P. (2011). Cooperation among prominent actors in a tourist destination. *Annals of Tourism Research*, 38(2), 607-629. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.11.015>
- Bieger, T. (1998): Reengineering destination marketing organisations: The case of Switzerland. *Tourism Review*, 53(3), 4–17. <https://doi.org/10.1108/eb058277>
- Bieger, T. (1997): Destinations management, 2. Aufl, 122.
- Boakye, A. B. (2011): Tourists' views on safety and vulnerability: A study of some selected towns in Ghana. *Tourism Management*, 33(2), 327–333. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.03.013>
- Boakye, K. A. & Mintah, S. O. (2008): *Domestic tourism in Ghana*. In Oheneba Akeampong, O. & Asiedu, A. (eds.): *Tourism in Ghana – a modern synthesis*. Assemblies of God Literature Centre, 160-176.
- Bujdosó Z., Dávid L., Remenyik B. & Tóth G. (2011): Connection between tourism and regional development on the Hungarian-Croatian. *Border Central European Regional Policy and Human Geography*, 1(2), 27–40.
- Bujdosó Z., Györki M. (2011): A biztonság szerepe a turizmusfejlesztésben. *Acta Carolus Robertus*, 1(2), 45–55.
- Dávid L., Molnár F., Bujdosó Z. & Dereskey A. (2007): Biztonság, terrorizmus, turizmus. *Gazdálkodás*, 51(20), 160–166.
- Dorkenoo, B.F. (2013): *Exploring the Way Forward for Ghana's Tourism Industry through Domestic Tourism*. Ashesi University College, 49.
- Egan, E. (1975): *Tourism in Ghana: Utilizing Present Resources: A Report Prepared for the Ghana Tourist Control Board, Accra*. Volunteer International Executive Service Corps (Project Number G433)
- Frempong, F., Dayour, F. & Bondzi-Simpson, A. (2015): Visitor satisfaction with Ghana's tourist attractions. *Oguaa Journal of Social Sciences*, 7(3), 104-124.
- Havi, E. D. K. & Enu, P. (2013): The impact of tourism on economic performance in Ghana. *European Scientific Journal*, 9(34), 242–257.
- Imbeah, N. (2018): A study of tourists' safety in the Ahanta West District in Ghana. In *Proceedings of the 2018 International Scientific Conference 'Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy*, 2(7–8), 335–339. <https://doi.org/10.22630/ESARE.2018.2.45>
- Imbeah, N. & Odoom, C. E. (2016): Afahye as a Tourism Product-The Case of Oguaa Fetu Afahye in the Central Region of Ghana. *Distance Forum: A Multi-Disciplinary Journal of the Arts & Humanities*, 5(4), 109–127.
- Imbeah, N., Hodbirt, V. A. & Amankwa A, R. (2016): Residents' Perception of Host-Guest Interaction about Kwahu Easter Festival (KEF) as Festival Tourism. *Africa Development and Resources Research Institute (ADRRI) Journal*, 3, 1–16.
- Imbeah, N. (2011): *Using Festivals to Promote Tourism: A Case Study of "Aboakyer" & "Bakatie" in the C/R of Ghana*. *Distance Forum: A Multidisciplinary Book of Scholarly Articles*, 1, 142–159.
- Institute of Statistical, Social & Economic Research (2017): *The State of the Ghanaian Economy in 2016*. ISSER, University of Ghana, Legon.

- Kamra, K. K. & Chand, M. (2006): *Basics of Tourism, Theory, Operation and Practice*. Kanishka Publishers
- Kővári I. & Zimányi, K. (2011): *Safety and security in the age of Global Tourism. The changing role and conception of safety and security in tourism*. Applied Studies in Agribusiness and Commerce Agroiinform Publishing House, 59–61. <https://doi.org/10.19041/APSTRACT/2011/3-4/10>
- Kumar, R. (2005): *Research Methodology: A step-by-step guide for beginners*. (2nd Ed.) Sage Publications
- Mansfeld, Y. & Pizam, A. (eds.) (2006): *Toward a theory of tourism security*. Tourism Management, 855–886.
- Mátyás Sz. (2010): Law Enforcement Agencies and frontiers. *Kritische Zeiten: Zeitschrift Fur Humanwissenschaften*, 1, 45–52.
- Mátyás Sz. (2017): Victimization amongst foreign tourists visiting Hungary. In Toca, C-V. & Horga-Lumitia Soproni, I. (eds.): *The evaluation of cross-border cooperation in Europe*. University Press
- Molnár Cs. & Szilágyi T. (2017): A turizmus a vidékbiztonság fókuszában. In Kiglics N. (szerk.): *II. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia*. Pannon Egyetem, 167-176.
- Mopeli, M. J. (2009): *Impacts of tourists' perceptions of safety and security of tourism marketing of Mpumalanga (master's thesis)*. Durban University of Technology
- Morrison, A. M. (2012): *Marketing and Managing Tourism Destinations*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203081976>
- Obuan Committee. 1972. Report of the Feasibility Study Committee on the Development of Ghana's Tourist Attractions for the 5-year Plan Period 1972-1976, Government of Ghana.
- Sarantakos, S. (2005): *Social research (3rd Ed.)* Palgrave Macmillan.
- Singh, K. (1978): *Manpower and Training Requirements of the Tourist Industry*. United Nations Development Programme
- Stewart, W. (1973): *Developing the Tourism Industry in Ghana*. United States Agency for International Development.
- Vengasayi, S. (2003): *A conceptual model of tourism destination competitiveness and attractiveness, Conceptual papers*. In Anzmac 2003 Conference Proceedings, Adelaide, 637–647.
- WTO (1992): *Annual Reports*

Papp Bendegúz

Mit nevezünk katasztrófának? Katasztrófaelméleti megközelítések és vizsgálatuk¹

What is a disaster? – Approaches to and examination of disaster theory

Absztrakt

A katasztrófa nehezen meghatározható fogalom, amely kontextustól függően eltérő jelentéssel bír. A katasztrófatudomány rövid története során számos megközelítéssel élt alapterminusát illetően: történelmi, politikai, szakmai és kulturális környezetének megfelelően máshogy definiálta kutatásának tárgyát, a katasztrófát. Éppen ezért egyértelmű fogalom nehezen alkotható. Jelen tanulmány egy összefoglaló írás, amely megvizsgálja a katasztrófaelméleti iskolák tudományelméleti megközelítését és veszélyhelyzet-értelmezését. Számos elmélet létezik, azonban a cikk csak a legszélesebb körben alkalmazott klasszikus, társadalomtudományi, természettudományi, antropológiai és politikai elméletekre tér ki. A fentiekén kívül még egy kategóriával, a problémaközpontú megközelítéssel foglalja össze a szakmai dokumentumokban használt szemléletmódokat. A szerző tájékoztató pontot kíván nyújtani a magyar katasztrófatudomány művelőinek, a témát kutató egyetemi hallgatóknak, illetve a katasztrófavédelem szakembereinek.

Kulcsszavak: katasztrófaelmélet, katasztrófatudomány, katasztrófavédelem, rendszertudomány

Abstract

The concept of disaster is difficult to define and has different meanings depending on the context. Throughout the brief history of disaster science, a number of

¹ A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3-I-NKE-113 kódszámú, Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

approaches were applied to this basic term: according to the historical, political, professional, and cultural context, and to its research subject, the 'disaster' was defined in several ways. That is why a clear concept is difficult to establish. This paper is a summary that investigates the approach and risk interpretation of various schools of disaster theory, including only the most widely used classical, social, scientific, anthropological and political approaches. In addition, it summarizes the concepts used in professional documents with problem-oriented approach. The author intends to provide a point of reference for the Hungarian academic sphere in disaster science, for university students and disaster management professionals.

Keywords: disaster theory, disaster science, disaster management, police science

Miért fontosak az elméletek?

Annak, hogy a jelen tanulmány tárgyát, vagyis a katasztrófaelméleti iskolák tételeit megértsük, elengedhetetlen az *elmélet* terminus tisztázása. A tudományos elmélet „...*bizonyos összefüggő jelenségeknek törvényekből folyó magyarázata. Az elmélet tehát mindig bizonyos egyetemes gondolat egységébe foglalja össze a tényeket; a tényeknek meg kell felelniük az elméletnek, az elméletnek meg kell magyarázni a tényeket.*” (Révai, 1912) Ebbe beletartoznak a diszciplína művelőinek vizsgálati módszerei, előfeltevései és értékei. Az elmélet tartalmazza az adott kutatás fogalmait, meghatározza a vizsgálat tárgyát és az alkalmazandó módszereket is. A tudományban az elméletek általánosan vagy legalábbis széles körben használatosak. Éppen ezért természetüknél fogva absztraktak, nem pedig tartalom- vagy témakör-specifikusak (Chibucos et al., 2005, 1.). Még ha eltérő tudományágak ugyanazt a jelenséget is vizsgálják, eltérő szókinccsel használnak a számukra fontos tényezőket, elemeket leírására. Az elméletek különböznek abban, hogy milyen mértékben alapulnak empirián, mennyiben tesztelték őket. Thomas Kuhn a „*Tudományos forradalmak szerkezete*” című alaplátványában elhatárolta a társadalomtudományi és természettudományi elméleteket (Kuhn, 1996). Szerinte a társadalomtudományi elméletek csak meghatározott korlátok között alkalmazhatók és inkább funkcionálnak egyfajta modellként, míg a természettudományiak egyetemesen használhatók.

A (társadalom)tudomány(ok) elengedhetetlen része az elmélet. Ennek hiányában a kutatás maga értelmét veszti: a fogalmak és a vizsgált jelenségek meghatározása nélkül a kutatási eredményeket nem lehet keretbe foglalni, és kontextus

nélkül a végkövetkeztetés értelmét veszti, érdemi konklúzió nem vonható le. A rendészeti kutatásokban is nagy hangsúlyt fektettek az elméleti bázis kialakítására (Boda et al., 2016; Finszter, 2013; Kerezsi & Pap, 2015; Pap, 2008). A rendészettudományhoz hasonlóan a katasztrófavédelemben is szükséges ezen elméleti alapok meghatározása. Annál is inkább, mert ezáltal az elmélet maga igazolja, hogy egy adott kutatásnál tudományos kutatásról van-e szó, így az egyfajta mérőeszközként üzemel. A katasztrófatudomány az elméleti által válik igazán tudományággá, ezért elengedhetetlen a katasztrófaelmélet feltárása, ismerete és oktatása is. Jelen tanulmány is ehhez a folyamathoz kíván csatlakozni.

A katasztrófaelméletekről általában

A katasztrófatudományban a tudományterület kialakulásától kezdve kardinális probléma maga a kutatási tárgy, a katasztrófa definiálása. Az elmúlt két évtizedben számos olyan átfogó munka született (Etkin, 2016; Oliver-Smith & Hoffman, 1999; Quarantelli, 1985; Quarantelli & Dynes, 2007; Rodríguez et al., 2005), amely megpróbálta az alapfogalmakat megvizsgálni, és különféle megközelítések szerint megmagyarázni azokat. Ezekon a köteteken rendszerint több, teljesen különböző háttérrel rendelkező tudományos szakember dolgozott, és mivel maga a kutató tudása és személyisége is alapjában véve meghatározza a kutatás tárgyát és módszerét (Palaganas et al., 2017), így ezek a definíciók is egymástól teljesen különböző megközelítést és meghatározást adtak.

A katasztrófa abnormális, tehát a normális időszaktól eltérő attribútumokkal bíró jelenség, viszont olyan értelemben természetesnek mondható, hogy a környezethez alapjában véve hozzátartozik. Pont azért foglalkozunk vele kiemelt eseményként, mert ilyenkor egy, az általános életvitelünktől eltérő, a mindennapi szokásainkat megszakító szituáció valósul meg (Etkin, 2016). A katasztrófatudomány története során számos tudományos iskola jött létre, s mindegyik saját megközelítéssel élt a kulcsfogalmat illetően. Ezek az irányzatok Quarantelli (1985) szerint az alábbi jelenségek valamelyikével definiálták a katasztrófákat: (1) fizikai tényezők; (2) a tényezők fizikai hatásai; (3) a fizikai hatások értékelése; (4) a hatások által okozott társadalmi zavar; (5) a veszélyhelyzet alatti társadalom valóság szerkezete, amely vagy érintett, vagy nem érintett a fizikai hatásokban; (6) az egyes veszélyhelyzetek politikai definiálása; (7) veszélyhelyzeti keresletképességi arány kiegyensúlyozottsága. Az alábbiakban a nemzetközi szakirodalomban szereplő hat legnépszerűbb iskola megközelítésére térek ki.

Klasszikus iskola

A klasszikus megközelítés kialakulása a katasztrófatudomány kezdeteire, vagyis a két világháború közötti időszakra tehető (Perry & Quarantelli, 2005, 5.). Mivel a nyugati világban ekkor jöttek létre a polgári védelmi szervezetek (Endrődi, 2015a), illetve a nemzetközi helyzeten is érezni lehetett a háborús időszak hatásait és fenyegetését, a kutatások és definíciók káreseményként tekintettek a katasztrófákra, és a kutatások középpontjában is az általuk okozott károk, a lakosságbeli veszteségek és a katasztrófapszichológia, vagyis a társadalom katasztrófa helyzetben tanúsított viselkedése állt (Fritz, 1961; Kilian, 1954; Wallace, 1956; Williams, 1954). Ezek a megközelítések elválaszthatatlanok a hidegháború tényétől, a politikai környezettől és az általános fenyegetettség érzésétől. A klasszikus iskolában fokozatos változás figyelhető meg a hidegháború enyhülésével, és ez a folyamat a nemzetközi helyzet stabilizálódásával felgyorsult: a hangsúly egyre inkább a társadalomelméleti fókusz felé terelődött (Gilespie & Perry, 1974). Sjöberg (1962) a katasztrófát „*ritkán előforduló, gyakran váratlan zavar*”-ként definiálta, amely felborítja a társadalmi rendet. Turner (1978, 83.) szerint az olyan, korábban elfogadott társadalmi egyezményeket is, mint a kultúra, udvariasság vagy maga a társadalmi értékrend lerombolja, vagy megváltoztatja. A 90-es évek klasszikus elméletei (Kreps, 1998, 34.; Stallings, 1998, 136.) szintén a klasszikus társadalomelméletekből gyökereznek, így a katasztrófafutatói hangsúlyt a lakosságot ért károkra, a társadalmi rend megbomlására, majd a károk helyreállítására és egyéb fejlesztésekre helyezik. Manapság a klasszikus iskola szempontrendszerét ritkán használatos a tudományos irodalomban, mivel megközelítése túl általános, jelentősége inkább abban áll, hogy a katasztrófafutatók kezdetén elért eredményeinek köszönhetően a katasztrófatudomány egy önálló diszciplínává nőtte ki magát, illetve, hogy belőle aztán kifejlődtek a ma is használatos különböző elméleti megközelítések.

Természettudományi iskola

A természettudományi megközelítést környezettudományi szakemberek és mérnökök alkalmazzák tudományos munkáikban, és ez a megközelítés egyidősnek mondható a modern tudományágakkal. A természeti környezet vizsgálata már az ókorban is megjelent, és a természeti katasztrófákat nem választották külön magától a környezettől (Hewitt, 1980). A katasztrófatudományos iskola megszületése annak köszönhető, hogy természettudományos háttérű szakemberek katasztrófavédelmi kockázatbecslést és értékelést végeztek, és így magát

a katasztrófákat is természeti kockázatként kezelték. Ezt a paradigmaváltást a 70-es évekhez lehet kötni, ekkor ugyanis több munka is született (Burton et al., 1978; Harris et al., 1978; White, 1973), melyek először fektették le együttesen a környezeti kockázatértékelés alapelveit. Ebben az eszmeáramlatban a földrajztudomány, illetve a földrajztudományi szakértők játszanak kulcsszerepet, de egyéb, a környezettel foglalkozó kutatók is felléptek. Fókuszpontjuk a természetre, a természeti folyamatokra és változásokra korlátozódik, miközben a társadalom és az emberiség pusztán passzív résztvevőként van jelen (Harris et al., 1978). Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy pusztán természeti kockázat emberi tényező nélkül nem létezik, mivel emberéletpeli vagy vagyoni kár nélkül a katasztrófa sem valósul meg (Mitchell, 1990). A katasztrófa tehát itt egy természeti vagy – az újabb típusú kihívásokat is beleszámítva tágabban fogalmazva – egy olyan környezeti jelenség, amikor egy környezeti veszély tényleges esemény lesz (Cutter, 2001). Turner a fizikatudomány szakszavaival alkotta meg definícióját, szerinte a katasztrófa „rossz mennyiségű energia rossz helyen és rossz időben” (Turner, 1978). A természettudományos megközelítés jelenleg is széles körben használatos, főleg műszaki munkák elméleti keretét alkotja.

Társadalomtudományi iskola

A társadalomtudományi megközelítés kezdete 1963-ra tehető, amikor Enrico Quarantelli és Russel Dynes megalapította a Nemzetközi Katasztrófatudományi Kutatóközpontot (URL1), ahol azóta több nemzetközi tudományos szakembert képeztek. Mivel a szóban forgó kutatók mindketten (a mai napig aktív) szociológusok, ez erőteljesen befolyásolta kutatási módszertanukat is, és bár megközelítésük a klasszikus iskolából eredeztethető, jelentős eltéréseket is mutat az utóbbiától. A társadalomtudományi irányzat a veszélyhelyzetekre, mint társadalmi jelenségekre tekintett, és a kutatási fókusz is a társadalmi dimenziókra és az események időbeli koncentrációjára (Barton, 2005), illetve a krízishelyzetek által megvilágított szerkezetek- és rendszerbeli gyengepontokra szorítkozik (Perry & Quarantelli, 2005, 345.). Quarantelli (2000, 682.) értelmezésében a katasztrófa: (1) hirtelen következik be; (2) a közösségek napi szokásait komolyan megszakítja; (3) kikényszeríti a be nem tervezett lépések alkalmazását a probléma rendbehozatala céljából; (4) váratlan eseményeket eredményez a társadalom életterében és idejében; (5) megkárosít értékes társadalmi vagyontárgyakat. Erikson (1976, 254.) szerint a katasztrófa olyan hirtelen esemény, amely megkárosítja a fizikai vagy társadalmi környezetet, miközben a társadalom érzékelésében is elér a kár egy bizonyos fokot. Gilbert (1998, 13.)

továbbmegy; megfogalmazása szerint a katasztrófák nem egyéb tényezőkből, hanem magából a társadalomból erednek. A társadalomtudományi iskola egy-egy vonulata még szélsőségesebb megfogalmazással él: a szociálpszichológus kutatók a katasztrófákat társadalmi traumaként definiálják és eszerint is sorolják be (Erikson, 1994), sőt, Kroll-Smith és Gunther (1998) szerint az a katasztrófa, amit az emberek ezzel az elnevezéssel illetnek. A természettudományi és a társadalomtudományi iskola a két legjelentősebb katasztrófatudományi irányzat, a nemzetközi tudományos irodalom is főként ezen két irányzat köré szerveződik. Mivel a katasztrófatudomány egy messzemenőig interdiszciplináris tudományterület, multidiszciplináris megközelítést, különböző háttérű kutatókat és szakértelmet igényel. Mindazonáltal a tudományágak közötti sikeres és hatékony együttműködéshez szükséges a nagyobb irányzatok kutatási fókuszának és problémafelvetésének ismerete is.

Antropológiai iskola

Az előbbi irányzatokkal ellentétben az antropológiai iskola nem pusztán a katasztrófa jelenségét vizsgálja, hanem annak egyéb kölcsönhatásaira koncentrál. Nevéből adódóan a veszélyhelyzetekre úgy tekint, mint ami rendkívüli mértékben befolyásolja a társadalom mindennapi életét, életvitelét, és legfőképpen kultúráját (Oliver-Smith & Hoffman, 1999). Az irányzat szerint a katasztrófák nem elemezhetők úgy, mintha egy pusztán természeti vagy civilizációs eredetű esemény vagy jelenség lenne, amelyet elválasztottak a társadalmi rendszertől, és laboratóriumi körülmények között vizsgálhatjuk csak (Oliver-Smith & Hoffman, 1999, 152.). Ezzel ellentétben az események minden egyéb aspektusa és a katasztrófa dimenziói is kizárólag kulturális kölcsönhatásban értelmezhetők az ember által befolyásolt természeti környezettel együtt (Oliver, Smith & Hoffman, 1999, 25.).

Az antropológiai megközelítés messzemenően holisztikus, azaz a katasztrófákat a természeti és társadalmi rendszerrel együtt, annak elválaszthatatlan részeként egy egységként kezeli (Oliver-Smith & Hoffman, 1999, 4.). Az antropológus kutatók szerint tehát a veszélyhelyzet nem egy kiugró, természeti rendellenesség következtében megtörtént esemény, hanem egy komplex rendszer része, amely magában foglalja a pusztítást végző tényezőket, az érintett lakosságot és a társadalmi körülményeket is (Oliver, Smith & Hoffman, 1999, 152.). Ha az antropológiai szemléletet biztonságpolitikai kutatásokban szeretnék használni, egyfajta humánökológiai szempontrendszer szükségeltetik, amely így a katasztrófákat a természeti környezet részeként kezeli, és a kulturális hatásokat,

illetve okokat vizsgálja. Nemzetközi együttműködések kutatva ez a keretrendszer csak korlátozottan használható, mivel elemzési kerete a civil szférára és a kulturális percepcióra korlátozódik.

Politikai iskola

Az, hogy egy katasztrófának messzemenő politikai hatásai vannak, köztudott, elég csak az aszály miatt leáldozott maja civilizációra (Haug, 2003, 1734.), vagy az 1923-ban földrengés következtében megsemmisült Tokióra gondolni. Az viszont, hogy maga a katasztrófa is politikai jelenség lenne, egy meglehetősen új gondolat. Feria-Miranda (1994, 249.) szerint a 20. században a politikai vezetés világszerte felismerte, hogy a veszélyhelyzetek kezelése és a katasztrófavédelem jelentősége hirtelen megnőtt, és így a katasztrófák menedzselését is a politikai gyakorlat részévé alakították. Ezáltal a katasztrófavédelmi folyamatok nemcsak a szakma feladatkörébe tartoztak, hanem a politikai döntéshozatal is egyre nagyobb hangsúlyt fektetett rájuk. Albrecht (2017) szerint az, hogy a katasztrófákat hogyan kezeli az adott kormány, nagyban befolyásolja a politikai bizalmat és kultúrát. Az tehát, hogy bekövetkezik egy katasztrófa, még nem károsítja feltétlenül a politikai rendszert, viszont reakcióra készteti a kormányt, hogy erőforrásaival menedzselje és kommunikálja a fenyegetést (Abney & Hill, 1966). Hollis (2018, 27.) rámutat arra is, hogy a katasztrófa önmagában nem egy független változó, ugyanis nagyban függ a gazdasági, a politikai és a társadalmi sebezhetőségtől. Ez a fajta új megközelítés egyrészt kiemeli a katasztrófaveszélyeztetettséget, másrészt a társadalmi szint mellett a politikai szint érzékenységet is előtérbe helyez. Ebből következik, hogy a katasztrófa jelenségét tehát mélyebben, egyfajta politikai eseményként, az arra adott válaszokkal, a kommunikációval és egyéb hosszú távú hatásokkal együtt kell vizsgálni (Olson, 2000).

Problémaközpontú megközelítés

A fenti irányzatokat több kritika is érte a katasztrófatudomány története során, főképp a katasztrófavédelmi gyakorlatban részt vevő szakemberek részéről. Dombrowsky (2005, 80.) szerint a végrehajtó állománynak nem jó a „*túl tudományos*”, a valóságtól elrugaszkodott definíció, valami olyan általános megközelítés szükséges, amely közvetlenül alkalmazható a katasztrófavédelmi tevékenységben. A gyakorlati alkalmazhatóság kritikája hívta életre a problémaközpontú

megközelítést. Ez az irányzat a katasztrófákat megoldandó problémaként kezeli, és így maga a katasztrófavédelem, a katasztrófákkal való megküzdés és a veszélyhelyzet-kezelés áll a fókuszpontban. A tudományos szakirodalom nem illeti külön névvel ezt az elméleti irányt, a „*problémaközpontú*” jelző a szerző által alkalmazott terminus. Azért esett rá a választás, mert a kifejezés így az elmélet legfontosabb attribútumát, a problémaorientáltságot is megmagyarázza. Ennek az irányzatnak köszönhető a katasztrófa típus, eredet vagy egyéb szempont szerinti besorolása. Az évtizedek során számos ilyen kategorizálás készült, példaként bemutatjuk a Nemzetközi Katasztrófa-adatbázis által használt (Guha-Sapir et al., é.n.) eredet szerinti besorolást (1. számú táblázat). Mindazonáltal meg kell említeni, hogy minden ilyen besorolás önkényes, egy, a készítőik által meghatározott szempont szerint kategorizálja az egyes eseményeket.

Természeti eredetű	Geofizikai	földrengés kő- és sziklaomlás vulkanikus tevékenység
	Meteorológiai	szélsőséges hőmérséklet köd vihár
	Hidrológiai	árvíz hullám földcsuszamlás
	Klimatológiai	aszály erdőtűz gleccserkitörés
	Biológiai	járvány rovarfertőzés állati eredetű betegségek
	Bolygón kívüli	űrvihar becsapódás
Technológiai eredetű	Ipari baleset	vegyi anyag kiömlése üzemi robbanás gázszivárgás mérgezés sugárzás olajkiömlés
	Közlekedési baleset	légi közúti vasúti vízi
	Egyéb baleset	robbanás egyéb

1. számú táblázat: A Nemzetközi Katasztrófa-adatbázis eredet szerinti katasztrófa-besorolása
Forrás: Guha-Sapir, et al. (é.n.)

A problémaközpontú megközelítés manapság széles körben használatos, leginkább a végrehajtók részéről, így a nemzetközi szervezetek (például az ENSZ

Katasztrófamegelőzési Szerve – UNISDR, Nemzetközi Vöröskereszt Társaság, EU) katasztrófavédelemmel foglalkozó kiadványaiban kivétel nélkül ezzel találkozhatunk. Az ENSZ által kiadott Sendai Keretrendszerben a katasztrófát egy közösség életében bekövetkező súlyos zavarnak nevezi, amely emberi, anyagi, gazdasági vagy környezeti kárt okoz (ENSZ, 2015). Az EU Polgári Védelmi Mechanizmusa meghatározása meglehetősen tág, amely szerint katasztrófának számít „*minden olyan helyzet, amelynek a személyekre, a környezetre, vagy a tulajdonra – beleértve a kulturális örökséget is – súlyos hatása van vagy lehet*” (Európai Parlament és Tanács, 2013). A magyar jogrendszer megközelítése szintén problémaközpontú, amely szerint a katasztrófa: „... *a veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetve e helyzet kihirdetését el nem érő mértékű olyan állapot vagy helyzet, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeit, a lakosság alapvető ellátását, a természeti környezetet, a természeti értékeket olyan módon, vagy mértékben veszélyezteti, károsítja, hogy a kár megelőzése, elhárítása vagy a következmények felszámolása meghaladja az erre rendelt szervezetek előirt együttműködési rendben történő védekezési lehetőségeit, és különleges intézkedések bevezetését, valamint az önkormányzatok és az állami szervek folyamatos és szigorúan összehangolt együttműködését, illetve nemzetközi segítség igénybevételét igényli.*” (2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról).

Azt, hogy mi számít katasztrófának objektív, vagyis mérhető kritériumok szerint is definiálhatjuk. A katasztrófastatisztika, illetve más, szakmára épülő dokumentumok is igyekeznek számszerűsíteni az egyes katasztrófaeseményeket, ezáltal változókkal próbálják meghatározni, mi számít katasztrófának. Az egyik legnagyobb nemzetközi adatbázis az International Disaster Database besorolása szerint az alábbi kritériumok valamelyikét teljesítő esemény katasztrófának tekintendő: (1) legalább 10 áldozat, (2) legalább 100 érintett, (3) országos veszélyhelyzet kihirdetése, (4) nemzetközi segítségkérés (Guha-Sapir, et al., é. n.). A Swiss Re Institute Sigma Explorer nevű adatbázisa az áldozatok számán kívül biztosítási veszteségek és egyéb gazdasági veszteségek alapján határozza meg a katasztrófákat (URL3). Ebből több probléma is következik: a gazdasági veszteségeket nem számolja, illetve nem tesz különbséget aközött, hogy valaki rögtön az esemény után vagy egy hónappal utána hunyt el (Etkin, 2016). Mindazonáltal bizonyos adatbázisok, mint például a főleg Latin-Amerikára fókuszáló DesInventar (URL2) nem fogalmaz meg specifikus kritériumokat, az, hogy mi kerül be adatbázisukba nincs külön részletezve. Ebből is látszik, hogy a katasztrófák mérése bizonyos elméleti problémákba ütközik, így a vizsgálat tárgyához mindenképpen szükséges szubjektív, vagyis nem mérhető kritériumokat is rendelni. Az, hogy pontosan mik ezek a szubjektív kritériumok, és

hogy mely szempontok alapján különítjük el a katasztrófákat a többi eseménytől, nagyban befolyásolja a kutatás tervezését, kivitelezését, sőt, még a kapott eredményeket is (Etkin, 2016). Ez a definícióalkotás és tudásmegosztás elengedhetetlen a sikeres együttműködéshez mindhárom katasztrófavédelmi aktor (végrehajtó állomány, politikai döntéshozatal, tudományos közösség) között (Poljanšek et al., 2017, 518–520.).

Szót kell még ejteni a magyar nyelvű szakirodalomról. Számos mű született katasztrófatudományi, szűkebben katasztrófavédelmi témákban magyar nyelven is. A szerzők főként tűzvédelmi (Bleszity, 1993; Bodnár & Komjáthy, 2018; Érces & Restás, 2016; Horváth & Bleszity, 2015; Kuti, 2007, 2008, 2015; Kuti & Földi, 2007), műszaki mentési (Kocsis et al., 2016; Kuti, 2006, 2010; Pántya & Szalóki, 2019), polgári védelmi (Ambrusz, 2015; Ambrusz & Muhoray, 2016; Endrődi, 2003, 2009, 2015b; Grósz et al., 2016; Muhoray & Becze, 2013; Muhoray & Teknős, 2015; Teknős 2018; Teknős et al., 2014) és iparbiztonsági (Bognár et al., 2013; Horváth et al., 2018; Kátai-Urbán & Teknős, 2014a, 2014b; Kátai-Urbán & Vass, 2014; Takács & Kuti, 2017) témákban publikáltak. Közös jellemzőjük, hogy mindegyik problémaként tekintett a katasztrófákra, és a kutatások célja az események megelőzése, elhárítása és a keletkezett károk helyreállítása volt. Ennek oka abban keresendő, hogy Magyarországon a katasztrófatudományt elsősorban olyan szakemberek képviselik, akik maguk is a katasztrófavédelem területén dolgoznak, így az ő elsődleges motivációjuk is a szervezeti működés elősegítése.

Megjegyzések a különböző katasztrófaelméleti megközelítésekhez

A katasztrófatudomány évtizedei alatt rengeteg elméleti megközelítés született, amelyek sok esetben rendkívül távol állnak egymástól. Született olyan szélsőséges elmélet is, amely magát a katasztrófa fogalmát tagadja meg, eszerint annak nincs köze a valósághoz sem, nem lehet azt reálisan értelmezni (Jigyasu, 2005). Szintén Jigyasuhoz köthető az a különleges katasztrófaértelmezés, amely a veszélyhelyzetekhez egyfajta kulturális relativitást is párosít: nyugaton a katasztrófák lefolyását lineárisan értelmezik, míg keleten egyfajta végtelen körfolyamatnak, felszálló- és leszállóággal (Jigyasu, 2005). Ez is bizonyítja, hogy számtalan katasztrófaelméleti iskola létezik, amelyeket mind bemutatni lehetetlen feladat egy folyóiratcikk keretein belül. Jelen tanulmány csak a legnépszerűbbekre, legtöbbet alkalmazottakra tért ki. A katasztrófaelméleti iskolák ismerete elengedhetetlen a katasztrófatudomány műveléséhez.

Ezek a megközelítések biztosítanak egzisztenciát a tudományág fejlődéséhez és módszertani megalapozásához. Alkalmazásuk a tudományművelésen túl a szakmában, a katasztrófavédelmi munkában is hasznos: a különböző megközelítések szélesíthetik a beavatkozók látókörét, illetve elősegíthetik a dolgozó szakemberek munkáját.

Felhasznált irodalom

- Abney, F. G. & Hill, L. B. (1966): Natural Disasters as a Political Variable: The Effect of a Hurricane on an Urban Election. *American Political Science Review*, 60(4), 974-981. <https://doi.org/10.2307/1953770>
- Albrecht, F. (2017): *The Social and Political Impact of Natural Disasters: Investigating Attitudes and Media Coverage in the Wake of Disasters*. Uppsala University, Faculty of Social Sciences, 143. Uppsala Universitet
- Ambrusz J. (2015): A természeti csapásokat követő helyreállítás rendészeti aspektusai. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (szerk.): *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai*. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 97-103.
- Ambrusz J. & Muhoray Á. (2016): A 2001. évi beregi árvíz következményeinek felszámolása, a kistérség rehabilitációjának megszervezése. *Védelem Tudomány*, 1(1), 101-125.
- Barton, A. H. (2005): Disaster and Collective Stress. In Perry, R. W. & Quarantelli, E. L. (eds.): *What Is a Disaster? New Answers to Old Questions*. Xlibris corporation, 125-152.
- Bleszity J. (1993): *Tűzoltási és katasztrófavédelmi elhárítási ismeretek*. BM Kiadó
- Boda J., Finszter G., Imre M., Kerezsi K., Kovács G. & Sallai J. (2016): A rendészettudományi kutatások elméleti megalapozása és főbb irányai. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, 17.
- Bodnár L. & Komjáthy L. (2018): Erdőtűzoltás támogatása műszaki megoldásokkal. *Hadmérnök*, 13(3), 164-70.
- Bognár B., Kátai-Urbán L., Kossa Gy., Kozma S., Szakál B. & Vass Gy. (szerk.) (2013): *Iparbiztonságtan I: Kézikönyv az iparbiztonsági üzemeltetői és hatósági feladatok ellátásához*. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt.
- Burton, I., Kates, R. W. & White, G. F. (1978): *The Environment as Hazard*. Oxford University Press
- Chibucos, T. R., Leite, R. W. & Weis, D. L. (eds.) (2005): *Readings in Family Theory*. Sage Publications
- Cutter, S. L. (2001): The Changing Nature of Risks and Hazards. In Cutter, S. L. (eds.): *American Hazardscapes: The Regionalization of Hazards and Disasters*. Joseph Henry Press, 1-12.
- Dombrowsky, W. R. (2005): Not Every Move Is a Step Forward: A Critique of David Alexander, Susan L. Cutter, Rohit Jigyasu and Neil Britton. In Perry, R. W. & Quarantelli, E. L. (eds.): *What Is a Disaster? New Answers to Old Questions*. Xlibris Corporation, 79-96.

- Endrődi I. (2003): A tömegpusztító fegyverek elterjedése – proliferáció – által felvetett problémák és a kialakított veszélyhelyzet Magyarországon. A NATO elvárásai. A tömegpusztító fegyverek elleni védelemben bevonható állami, önkormányzatok és társadalmi szervezetek áttekintése. *Polgári Védelmi Szemle*, 2003(1), 1-9.
- Endrődi I. (2009): *A civil polgári védelmi szervezetek alkalmazásainak lehetőségei*. Magyar Polgári Védelmi Szövetség
- Endrődi I. (2015a): *Polgári Védelmi szakismeret I.* Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó Zrt.
- Endrődi I. (2015b): *Polgári védelmi tudományos problémák kutatási eredményeinek összefoglalása*. Nemzeti Közszerzői Egyetem
- ENSZ (2015): *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030*. UNISDR. https://www.unisdr.org/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf
- Ércs G. & Restás Á. (2016): Épületek Tűzvédelmi Életciklus Elemzése. In Restás Á. & Urbán A. (szerk.): *Tűzoltó Szakmai Nap 2016*. BM OKF, 122-127.
- Erikson, K. T. (1976): *Everything in Its Path: Destruction of Community in the Buffalo Creek Flood*. Simon and Schuster
- Erikson, K. T. (1994): *A New Species of Trouble: Explorations in Disaster, Trauma, and Community*. W. W. Norton & Company
- Etkin, D. (2016): *Disaster Theory: An Interdisciplinary Approach to Concepts and Causes*. Butterworth-Heinemann
- Feria-Miranda, M. (1994): Role of NGOs, People's Organizations and Volunteer Groups in Disaster Management. In *Natural Disaster Mitigation in the Philippines. Proceedings of National Conference on Natural Disaster Mitigation 19–21 October 1994*. Philippine Institute of Volcanology and Seismology, 247-252.
- Finszter G. (2013): *A rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó Zrt.
- Fritz, C. E. (1961): *Disaster and Community Therapy*. National Academy of Sciences
- Gilbert, C. (1998): Studying Disaster: Changes in the Main Conceptual Tools. In Quarantelli, E. L. (eds.): *What Is a Disaster? Perspectives on the Question*. Routledge, 11-18.
- Gillespie, D. F. & Perry, R. W. (1974): An Integrated Systems and Emergent Norm Approach to Mass Emergencies. *Mass Emergencies*, 1(4), 303-312.
- Grósz Z., Kuti R. & Takács K. (2016): Biológiai fertőtlenítő anyagokkal szemben támasztott követelmények. *Hadmérnök*, 11(2), 62-69.
- Guha-Sapir, D., Below, R., Hoyois, P. (é.n.): *EM-DAT: The CRED/OFDA International Disaster Database*. Université Catholique de Louvain
- Harris, R. C., Hohenemser, C. & Kates, R. W. (1978): Our Hazardous Environment. *Environment*, 20(7), 6-15. <https://doi.org/10.1080/00139157.1978.9928699>
- Haug, G. H. (2003): Climate and the Collapse of Maya Civilization. *Science*, 5613, 1731-1735. <https://doi.org/10.1126/science.1080444>
- Hewitt, K. (1980): Reviewed Work: The Environment as Hazard by Ian Burton, Robert W. Kates, Gilbert F. White. *Annals of the Association of American Geographers*, 2, 306-311.

- Hollis, H. (2018): Bridging International Relations and Disaster Studies: The Case of Disaster-Conflict Scholarship. *Disasters*, 42(1), 19-40. <https://doi.org/10.1111/disa.12231>
- Horváth G. & Bleszity J. (2015): A mentő tűzvédelem nemzetközi tapasztalatai. *Bolyai Szemle*, 24(3), 91-103.
- Horváth H., Kátai-Urbán L., Kozma S., Sárosi G. & Vass G. (szerk.) (2018): *Iparbiztonságtan II.: Kézikönyv a veszélyesáru-szállítványokkal kapcsolatos feladatok ellátásához*. Dialóg Campus Kiadó
- Jigyasu, R. (2005): Disaster: A 'Reality' Or Construct? Perspective From The 'East' In Perry, R. W. & Quarantelli, E. L. (eds.): *What Is a Disaster? New Answers to Old Questions*. Xlibris Corporation, 49-59.
- Kátai-Urbán L. & Teknős L. (2014a): A katasztrófavédelem fenntarthatósági aspektusai. In Knoll I. & Lakatos P. (szerk.): *Közszolgálat és fenntarthatóság*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 141-158.
- Kátai-Urbán L. & Teknős L. (2014b): Vegyi fegyver alkalmazása az első világháborúban. *Hadtudomány*, 24(1-2), 54-64.
- Kátai-Urbán L. & Vass Gy. (2014): Safety of Hungarian Dangerous Establishments - Review of the Industrial Safety's Authority. *Hadmérnök*, 9(1), 88-95.
- Kerezi K. & Pap A. L. (2015): Rendészet, Tudomány, Doktori Iskola. *Magyar Rendészet*, 4, 67-83.
- Kilian, L. M. (1954): Some Accomplishments and Some Needs in Disaster Study. *Journal of Social Issues*, 10(3), 66-72. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1954.tb02000.x>
- Kocsis I., Péntek A., Fazekas Cs. & Kuti R. (2016): Műszaki mentések hártásszárnyúak okozta veszélyhelyzetekben. *Védelem Tudomány*, 1(3), 78-91.
- Kreps, G. A. (1998): Disaster as Systemic Event and Social Catalyst: A Clarification of Subject Matter. In Quarantelli, E. L. (eds): *What Is a Disaster? Perspectives on the Question*. Routledge, 31-55.
- Kroll-Smith, S. & Gunter, V. J. (1998): Legislators, Interpreters, and Disasters: The Importance of How as Well as What Is a Disaster. In Quarantelli, E. L. (eds.): *What Is a Disaster? Perspectives on the Question*. Routledge, 160-176.
- Kuhn, T. S. (1996): *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago Press
- Kuti, R. (2006): A műszaki mentésekhez használható eszközök bemutatása, fejlődésük áttekinthetése. *Védelem Online*, 60, 1-12.
- Kuti R. (2007): Terrorcselekmények kárfelszámolási lehetőségeinek vizsgálata tűzoltói aspektusból. *Védelem*, 14(3), 34-35.
- Kuti R. (2008): A tűzoltóképzés sajátosságai Ausztriában. *Védelem*, 6, 30-31.
- Kuti R. (2010): Komplex műszaki mentések tervezésének lehetőségei. *Védelem Online*, 233, 1-7.
- Kuti R. (2015): A víz tűzoltói felhasználhatóságának lehetőségei, korlátai. *Védelem Online*, 536, 1-8.
- Kuti R. & Földi L. (2007): Mentésítés mobil vízköddel oltó berendezéssel. *Védelem*, 14(2), 46-48.
- Mitchell, J. K. (1990): Human Dimensions of Environmental Hazards: Complexity, Disparity, and the Search for Guidance. In Kirby, A. (eds.): *Nothing to Fear: Risk and Hazards in American Society*. University of Arizona Press, 131-175.

- Muhoray Á. & Becze R. (2013): *A Katasztrófavédelmi Szervezetek Nemzetközi Együttműködése*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem
- Muhoray Á. & Teknős L. (2015): A HUNOR hivatásos nehéz kutató - mentő mentőszervezet alkalmazásának logisztikai feladatai. *Hadtudomány*, 25(E-szám), 14-23. <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2015.25.E.11>
- Oliver-Smith, A. & Hoffman, S. M. (eds.) (1999): *The Angry Earth: Disaster in Anthropological Perspective*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203821190>
- Olson, R. S. (2000): Toward a Politics of Disaster: Losses, Values, Agendas, and Blame. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 18(2), 265-287.
- Palaganas, E. C. et al. (2017): *Reflexivity in Qualitative Research – A Journey of Learning. The Qualitative Report*, 22(2), 426-438.
- Pántya P. & Szalóki P. (2019): Megtámasztási megoldások a katasztrófa-védelem speciális beavatkozásai során. *Hadtudomány*, 29(1-2), 121-135.
- Pap A. L. (2008): A szakstatistikától az önálló diszciplínáig: a rendészetelmélet fejlődéstörténete és elismerése. *Rendészeti Szemle*, 56(2), 109-116.
- Perry, R. W. & Quarantelli, E. L. (eds.) (2005): *What Is a Disaster? New Answers to Old Questions*. Xlibris. <https://doi.org/10.4324/9780203984833>
- Poljanšek, K., Marin Ferrer, F., De Groeve, T. & Clark, I. (eds.) (2017): *Science for Disaster Risk Management 2017. Knowing Better and Losing Less*. European Commission
- Quarantelli, E. L. (1985): What Is Disaster? The Need For Clarification In Definition And Conceptualization In Research. In Sowder, B. (eds.): *Disasters and Mental Health Selected Contemporary Perspectives*. Government Printing Office, 41-73.
- Quarantelli, E. L. (2005): Disaster Research. In Borgattam, E. & Montgomery, R. (eds.): *Encyclopedia of Sociology*. Macmillan, 682-688.
- Havidán, R., Quarantelli, E. L. & Dynes, R. R. (eds.) (2007): *Handbook of Disaster Research*. Springer
- Dúc & Etele (1912): *Révai Nagy Lexikon VI*. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 410-411.
- Sjoberg, G. (1962): Disasters in Social Change. In Baker, G. & Chapman, D. (eds.): *Man and Society in Disaster*. Basic Books, 356-384.
- Stallings, R. A. (1998): Disaster and the Theory of Social Order. In Quarantelli, E. L. (eds.): *What Is a Disaster? Perspectives on the Question*. Routledge, 127-145.
- Takács K. & Kuti R. (2017): Fenntartható vízellátás biztosításának aktuális kérdései. *Védelem Tudomány*, 2(2), 304-317.
- Teknős L. (2018): A klímaváltozás, mint új kihívás megjelenése az Európai Unió polgári védelmi mechanizmus feladatrendszerében. *Hadtudomány*, 28 (E-szám), 188-210. <https://doi.org/10.17047/hadtud.2018.28.e.188>
- Teknős L., Csepregi P. & Endrődi I. (2014): Felsőoktatási intézmények önkéntes mentőszervezeteinek jelentősége, helye, szerepe a katasztrófavédelem rendszerében. *Hadtudomány*, 24(1), 155-168.
- Turner, B. A. (1978): *Man Made Disasters*. Wykeham

Wallace, A. F. C. (1956): *Human Behavior in Extreme Situations*. National Academy of Sciences.
White, G. F. (1973): Natural Hazards Research. In Chorley, R. J. (eds.): *Directions in Geography*.
Methuen, 193-216. <https://doi.org/10.4324/9780429273292-9>
Williams, H. B. (1954): *Fewer Disasters, Better Studied*. Journal of Social Issues, 10. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1954.tb01994.x>

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Disaster Research Center*. <https://www.drc.udel.edu/>

URL2: *Desinventar*. <https://www.desinventar.org/>

URL3: *Sigma Research*. <http://institute.swissre.com/>

Alkalmazott jogszabályok

2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról

Az Európai Parlament és a Tanács 1313/2013/Eu Határozata

Schneider Richárd

A Magyarországon elkövetett emberölések vizsgálata a szükségletelméletek tükrében

An analysis of the homicides in Hungary in the view of needs theories

Absztrakt

A szükséglettel és motivációval kapcsolatos elméletek, a Maslow-féle szükséglet-hierarchia, valamint a bűnözői magatartás, pontosabban a bűncselekmények elkövetésekor megfigyelhető, az elkövetőt a cselekmény végrehajtására ösztönző motiváció és szükséglet párhuzamos vizsgálata mind kriminálpszichológiai, mind szociológiai perspektívából érdekes következtetések levonására adhat okot, s az elkövetők és az általuk végrehajtott kriminális cselekmények, továbbá az egyének bűncselekménnyel kapcsolatos életszakaszaira jellemző szükséglet-kielégítettsége, az ebből fakadó stressz, frusztráció és a szükségletek által motivált viselkedésmintázatok és magatartásformák átfogó és mélyebb megismerése preventív stratégiák és prediktív módszerek kidolgozására, társadalomközpontú, mégis az egyéni preferenciákat és frusztrációval kapcsolatos tényezőket, és lehetséges megoldásaikat magában foglaló magyarázatok felismerésére adhat lehetőséget. Ezen kutatás során a motivációelmélettel kapcsolatos szakirodalmi kitekintést követően kísérletet teszek a tárgyalt szükségletkategóriák és a kutatás során felismert és megjelent bűnözői magatartásformák, illetve az elkövetők szociális hátterére vonatkozó adatok összehangolására, ennek fényében pedig a Magyarországon 2012 és 2014 között jogerősen lezárt emberölések és emberölési kísérletek elemzésére kerül sor. A tanulmány arra keresi a választ, hogy az ilyen típusú ügyek vizsgálata relevanciával bírhat-e az egyes szükségletelméletek, elsődlegesen pedig a Maslow-féle szükséglet-hierarchia tükrében, s lehetséges-e az elkövetők motivációi és az egyes szükségletkategóriák között párhuzamot vonni, és amennyiben igen, az egyes szükségletek milyen arányban jelennek meg az elkövetői oldalon.

Kulcsszavak: szükséglet, motiváció, Maslow, szükségletkategória, szükséglet-hierarchia, szükségletkielégítés, kriminálpszichológia, bűnözés, emberölés

Abstract

Parallel investigations of needs theories and motivational theories - especially - as represented by Maslow's hierarchy of needs on the one hand, and of the behaviour of criminals, more precisely, of the typical motivations and needs which drive the perpetrators of crimes to carry out a criminal act on the other hand- may yield interesting conclusions both from the perspective of criminal psychology and from the perspective of sociology. A comprehensive and thorough understanding of the characteristics of criminals and of the criminal acts they commit, as well as of the extent to which the needs of the perpetrators as individuals are being satisfied during the specific phase in their lives when the crime under scrutiny is being committed, considered together with the stress and frustration generated and with the need-driven patterns of behaviour and forms of conduct may lead to the elaboration of preventive strategies and predictive methods, as well as to the delivery of explanations which are capable of focusing on society while at the same time revealing individual preferences and specific factors underlying frustrations and involving potential solutions to these frustrations. After an overview of the scientific literature on motivational theory, my intention in this research is to align the above-mentioned categories of needs with the behavioural patterns of criminals identified during my research and with the data gathered regarding their social background; in the light of all these, an analysis will be made of the acts of murder and attempted murder which were committed in Hungary in the period between 2010 and 2014 and which were the subject of a definitive judgement. The question to which an answer is sought in this study is: whether it is justified to examine such criminal cases against the backdrop of the various needs theories, in particular that of Maslow's hierarchy of needs, and whether a connection may be established between perpetrators' motivations and the specific categories of needs as described in the theories. In the case of an affirmative answer to these questions, it will also be examined to what extent each of the needs appears to impact on the behaviour of perpetrators.

Keywords: need, motivation, Maslow, need-category, need-hierarchy, need-satisfaction, criminal psychology, crime, homicide

Bevezetés

A vágyakozás okán az igények, kívánságok kielégítése vagy éppen a hiányérzet csökkentése miatt bizonyos motivációkkal rendelkezünk, amelyek hozzájárulnak ezen típusú és permanensen újratermelődő szükségleteink kielégítéséhez. Ebben kétséget kizáróan magában foglaltatnak azon deviáns viselkedésformák is, melyek a bűnözői magatartással összefüggésben ezen igényeket, szükségleteket kielégíteni, vagy hiányokat csökkenteni, a jogi kereteket túllépve kívánják biztosítani. A szükségletek közötti kapcsolat egyetemes, minden emberre vonatkoztatható hierarchikus elrendeződése kapcsán a szükségletkategoróriák megalkotására és azok definiálására az elsők között az 1940-es években Abraham Maslow tett kísérletet (Maslow, 1943). A maslow-i konstrukció és a bűnözői magatartás, vagyis a bűncselekmények elkövetésekor megfigyelhető, az elkövetőt a cselekmény végrehajtására ösztönző motiváció és szükséglet együttes vizsgálata mind kriminálpszichológiai, mind szociológiai perspektívából érdekes következtetések levonására adhat okot. Ebből kifolyólag jelen kutatás során a szükségletek, az azok csoportosítása során felismerhető szükségletkategoróriák, valamint a bűnözői magatartásformák és az elkövetők hátterére vonatkozó adatok összehangolására, majd ennek fényében a Magyarországon elkövetett emberölések és emberölési kísérletek tárgyában a 2012 és 2014 között jogerősen lezárt e körbe tartozó ügyek elemzésére kerül sor, mely az elkövetői viselkedés új perspektívából való vizsgálatára adhat lehetőséget. A kutatás arra keresi a választ, hogy ezen ügyek vizsgálata relevanciával bírhat-e az egyes szükségletelméletek, elsődlegesen pedig a Maslow-féle szükséglet-hierarchia tükrében, vagyis, hogy lehetséges-e az elkövetők motivációi és az egyes szükségletkategoróriák között párhuzamot vonni, és amennyiben igen, az egyes szükségletek milyen arányban jelennek meg az elkövetői oldalon. A kutatás relevanciája abban rejlik, hogy az egyes tudományágak közötti határterületek kritikus mezsgyéjén vizsgálódik. Az elemzés egyik alapkérdése, hogy a szociológiai és pszichológiai tudományelmélet területén elhelyezkedő elméletek (például szükséglet- és motivációelméletek) milyen mértékben vonhatók párhuzamba egy alapvetően jogi fogalmakkal és kifejezetten a magyar büntetőjog definíciói és kategóriái által rögzített struktúrával. A fentiekre tekintettel a kutatás alapkérdése, hogy a Maslow-féle szükségletkategoróriák megjelennek-e valamilyen formában a Magyarországon elkövetett emberölések és emberölési kísérletek hátterében, és ha igen, akkor hogyan?

Szakirodalmi kitekintés

A motivációelméletek tárgyalása során az első mérföldkövet Abraham Maslow szükségletpiramis tézise (Maslow, 1943 és 1954) képezte, aminek alapját az a gondolat adta, hogy a motiváció háttérében különböző szükségletek állnak, melyek révén olyan szükségletkategóriákat feltételezett, amik között hierarchikus elrendezés figyelhető meg. Gondolatai olyan területeken vetettek gyökereket, mint a gyermekek jogainak nemzetközi elismerése, a klinikai pszichológia és mentális betegségek kezelése, vagy alternatív, a maslow-i elképzelésen alapuló oktatási módszertan (Goud, 2008). Maslow saját elméletét egy korábbi tényeken nyugvó, klinikai és empirikus alapokon álló tézisként aposztrofálja. Ez akkor is igaz, ha a munkája során használt és felállított definíciók és módszertan vonatkozásában nem feltétlenül ragaszkodott a szigorú, merev kötöttségekhez (Wahba & Bridwell, 1976, 234.; Berl et al., 1984). Elméletének alaptétele, hogy a motivációk kategorizációja a célhoz kötöttség vonatkozásában valósul meg (Maslow, 1943), nem pedig különböző ösztönök vagy motivált viselkedési formák révén. A tézis további alapvetése, hogy annak ellenére, hogy hitet tesz a különböző kultúrák révén megnyilvánuló eltérő (szándékolt) vágyak között (hajviselet, ízlés, élelem stb.), mégis az alapszükségeket tekintve kísérletet tesz a kézzelfogható diverzitások mögötti általános törvényszerűségek azonosítására. Tisztában van vele, hogy az alaptézis nem tökéletesen univerzális, nem foglalja magában az összes kultúra sajátosságait, azonban kijelenti, hogy a fentebb említett, szándékolt vágykielégítésnél egy univerzálisabb, holisztikusabb vizsgálatra, ennek segítségével pedig egy, az emberi tulajdonságokat egységesen vizsgáló metódus alkalmazására ad lehetőséget. A motivációval kapcsolatban alapvetően öt szükségletkategóriát állított fel. Az első, fiziológiai szükségletkategória a legalapvetőbb szükségleteket foglalja magában, így ez a motivációs elmélet kiindulópontja. Ennek bizonyos fokú kielégítése esetén az egyén a biztonsági szükségletek kielégítésére törekszik (második kategória), mely nem csak a fizikai körülményeket, hanem a világnézettel, vallással kapcsolatos és a jövőre vonatkozó elképzeléseket magában foglaló rendezett, biztonságos környezetet is jelenti. (Annak ellenére, hogy az elmélet előfeltevése alapján egy alsóbb rendű szükségletnek bizonyos mértékben ki kell elégülnie ahhoz, hogy egy magasabb rendű szükséglet előtérbe kerüljön, a hierarchia csúcsa felé való elmozdulás Maslow szerint lehetségessé válik az alsóbb rendű szükségletek elnyomása és kielégülésük korlátozása révén is. Ezzel véleményem szerint magyarázatot kaphatunk az éhségstrájkot folytató egyének problematikájára.) A harmadik kategória a szeretettel és a hovatartozással kapcsolatos szükségleteket tömöríti, mely magában foglalja egyszerre, hogy a szeretetet az egyén átadja, illetve mástól ő maga kap-

ja meg. Nem tartozik ide a szexuális szükséglet, hiszen az a fiziológiai szükségletek körébe sorolódik. Ellenben ide tartozik a valahova tartozás igénye, a barátok, házastárs, szerelem, gyerek iránti vágy és számos különböző szociális interakció. A negyedik kategóriát az önértékelés, önbecsülés szükséglete jelenti, vagyis az igény arra, hogy az egyén megfeleljen a követelményeknek és saját maga is képes legyen elismerni az eredményeit, megelégedni a teljesítményével. De ide tartozik a szabadság, kötetlenség, a felelősség és a függetlenség iránti szükséglet is. Kiemelt figyelmet kap a mások és nem az egyén saját maga által tanúsított elfogadás, figyelem, megbecsülés, értékelés is. Az ötödik szükséglet-kategória pedig az önmegvalósítás, melynek Maslow a későbbi munkáiban (Maslow, 1968; 1976; 1983) kiemelt figyelmet tulajdonított. A maslow-i gondolatok megismerésével és azok továbbgondolásával úgy tűnhet, hogy a szükségletek kielégítettségi foka és az esetleges kielégítetlenségükből következő motiváló hatásuk alapján kialakult szükségletállapot egyszerre két perspektívából közelíthető meg. Egyrészt az egyén társadalomban elfoglalt helye, az azzal kapcsolatos, egyénre vonatkozó anyagi, szociális tényezők kijelölik azt a bizonyos makroszintű státuszt, mely abban az időszakban (napokban, hetekben, hónapokban, akár években) jellemző a személyére, s mellyel kapcsolatban maga az egyén is nyilatkozna saját szükségletei kielégítettségéről, amennyiben az életkörülményeiről és az azzal kapcsolatos igényeiről, elégtelenségeiről nyilatkoztatjuk. Másrészről a kérdés megjelenik egy mikroszinten, amikor is konkrét tevékenységet, tettet vizsgálunk az a mögött húzódó, a cselekvésre motiváló kielégítetlen szükségletek és a már kielégített igények állapotfelmérésével, mely – különös tekintettel az indulati, érzelemvezérelt, meggondolatlan, olykor hétköznapi tevékenységekre – akár egy mélyebb szükségletfelismerést is eredményezhet az egyén részéről, annak nyilatkoztatása során. A szükségletek efféle elkülönítése szükségyszerű azok hatékony feltérképezéséhez, párhuzamos vizsgálatuk egyszerre két, eltérő szükséglet-hierarchiát is eredményezhet. (Például egy, a fiziológiai és biztonsági szükségleteit tekintve kielégített és nélkülözést nem ismerő személy az éhség okán – mikroszinten – mégis annak csillapítására, vagyis élelemszerzésre fog törekedni, azonban ez nem befolyásolja abban, hogy a makroszinten felismerhető önértékelés vagy önmegvalósítás céljából egyéb tevékenységet, akár az előbbivel párhuzamosan folytasson.) Az idő dimenzióját tekintve tehát figyelembe véve a kielégített szükségletek jellegét és azok, illetve a kielégítetlen szükségletek motiváló hatását, beszélhetünk rövidtávú (mikro) és hosszútávú (makro) szükségletállapotokról és szükségletkielégítésről, melyek az egyéntől és a tevékenységtől függően lehetnek azonosak, hasonlóak, s eltérők is. Kérdés azonban, hogy az egyik feltárása és megalapozott megismerése mennyiben enged következtetéseket levonni a másik kapcsán. Ahogyan említettem, számos eset-

ben kiegészítették, kritikával illették, olykor cáfolni kívánták Maslow szükség-lethierarchiára vonatkozó elméletét, melyek között leggyakrabban talán az elmélettel kapcsolatos empirikus bizonyítás hiányára, az elméleten belül a kizárólag amerikai értékek alapján felállított modell (etnocentrikus) univerzális értelmezésére és a belső ellentmondások léteire vonatkozó vádpontok jelennek meg (Bouzenita & Wood, 2016). Számos szerző a szükségletkategóriák sorrendiségének megváltoztatása kapcsán, azon belül is a szeretettel összefüggő igények kiemelt szerepének vonatkozásában hívja fel a figyelmet az eredeti koncepció fenntartásokkal való kezelésére (Oved, 2017; Whippman, 2017; Tréhu, 2017; Le Penne, 2017; Rutledge, 2011; Bishop, 2016). Maslow a motivációelmélete során alapvetően az individuumból indult ki, vagyis az egyént és annak kiteljesedését helyezte tézise középpontjába. Ezen a téren máris van olyan, aki a motivációelméletek kapcsán és a Maslow-féle tézis kritikájaként a perszonalizmus és individualizmus, pontosabban az egyén, mint személyiség (personality) és az egyén, mint individuum (individuality) – főleg a metafizikai alapvetések és tényezők figyelmen kívül hagyása mellett – közötti kapcsolatra és az ezzel összefüggő redukcionista megközelítés kétségeire világít rá (Acevedo, 2018). Az egyénre fókuszálva pedig kiváltképpen kétségeket vet fel, és annak tudatában, hogy az empirikus alapokon nyugvó bizonyítások, melyek Maslow tézisének alátámasztani hivatottak, majdnem egészében az Egyesült Államokban láttak napvilágot (House & Aditya, 1997; Mawere et al., 2016), jogosan merülhet fel a kérdés, hogy vajon univerzális, minden társadalomra, kultúrára, közösségre vonatkoztatható elméletről van szó, vagy pusztán az 1900-as évek derekára jellemző, amerikai középosztályt vizsgáló, nyugati típusú, individualista társadalmak tekintetében relevanciával bíró téziszről beszélhetünk (Hofstede, 1984). Ezzel kapcsolatban például van, aki Afrika esetében hangsúlyozza a szükség-lethierarchiának alternatív megvalósulási formáját tekintettel arra, hogy az elsődleges motivációk az afrikai kontinens számos régiójában a szociális interakciókkal és a közösséggel kapcsolatosak (Mawere et al., 2016). De ehhez hasonlóan a Kínai Népköztársasággal kapcsolatban szintén van, aki a kollektivistá társadalom jellegzetességeire hívja fel a figyelmet (Nevis, 1983; Bouzenita et al., 2016), míg vannak, akik az iszlám vallás perspektívájából fogalmazznak meg kritikát Maslow elméletéhez, és amellett, hogy az iszlám megközelítés terén a materialista és spirituális szükségletek harmonikus egyensúlyára hívják fel a figyelmet, a szakirodalom ezen köréből széles körben utalnak olyan művekre, melyek Maslow-t a spiritualitás hiánya és a vallási aspektus elméletből való kihagyása miatt kritizálják (Bouzenita et al., 2016). Hofstede a szükségletek és motivációk, az emberi viselkedés terén átfogóbb perspektívából utal azokra a lehetséges kulturális különbségekre, melyek az individualizmus és kollektívizmus,

a nagymértékű és kismértékű hatalommegosztás, az egyén bizonytalanság elkerülésére vonatkozó magatartásának mérésére használt mérőszámok, a maskulin és feminin társadalom, továbbá a rövid és hosszútávú orientáció és tervezés kapcsán mutatkozhatnak meg (Hofstede, 1984). Ezek alapján tehát óvatosan kell kezelnünk az általunk tárgyalt Maslow-féle elméletet, de legalábbis nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat az ideológiai diverzitásokat, melyek a különböző területek, kultúrák, civilizációk, társadalmi berendezkedések tekintetében a tézis univerzális és holisztikus jellegét kérdőjelezhetik meg (Mawere et al., 2016). A fentiek ellenére Maslow elmélete esszenciális jelentőséggel bír a tudomány szempontjából, és az őt követő időszakban megalkotott motivációelméleteknek remek kiindulópontot jelentett. Immáron – a teljesség igénye nélkül – tudjuk, hogy a szükségletek vizsgálata általában véve az egyénből, mint individuumból indul ki célspecifikus jelleggel felvértezve, mely azt feltételezi, hogy a kielégítetlen szükségletek a fő motiváló tényezők. Az empirikus kiegészítések tükrében határozottan kijelenthetjük, hogy a vallási, etnikai, kulturális, civilizációs, maskulin-feminin társadalmi jelleg alapú különbözőségek, a szükségletkategóriák között feltételezett hierarchiát tekintve, differens rendszereket eredményezhetnek. Azt is tudjuk, hogy abban az esetben, ha elfogadjuk, hogy a szükségletkategóriák között valamiféle hierarchia figyelhető meg, akkor egy magasabb rendű szükséglet megjelenése nem feltételezi szükségképpen az alsóbb rendű szükséglet teljeskörű kielégülését, mi több, akár egyénenként változhat az, hogy egy szükségletkategória megjelenése és motivátorként való feltűnése milyen mértékű – a maslow-i gondolatiságot követve, inkább hány százalékos (Maslow, 1943) – kielégülést feltételez egy alsóbb szinten megnyilvánuló szükségletcsoport vonatkozásában. Továbbá azt is kijelenthetjük, hogy egy cselekvés egyszerre több szükséglet kielégítésére is irányulhat, ahogyan azt is beláthatjuk, hogy egy cselekvés szándékolt és tudatos jellege egy másik szükséglet tudattalan kielégítésére is irányulhat. Végezetül a vallási, etnikai, kulturális, civilizációs, maskulin-feminin társadalmi jelleg alapú különbözőségek mellett azt is tudjuk, hogy ez a fajta szükségletelemzés akár azonos környezetben élő egyének esetében is eredményezhet eltérő struktúrát, vagyis a hatékony vizsgálat feltételezi a vizsgált alanyokkal készített mélyinterjúk elvégzését és elemzését. Számos további kérdés vár válaszra: például, hogy minden vágy és képesség kibontakoztatása egyben szükséglet is? Minden igény kielégítése szükségszerűen az egyén joga is egyben? Az önértékelés szükséglet vágy, érték, vagy esetleg más szükséglet kielégülésének következménye? Ahogyan arra sem kaptunk még választ, hogy az egyének saját szükségletkielégítésre törekvő magatartása következtében kialakuló célorientált versenyhelyzetben a társadalom és kultúra hogyan képes csillapítani az azonos igények jelenlétét (Acevedo, 2018). Lehetséges, hogy a szükségletkategóriák és azok hierarchikus

elrendeződése a csúcst jelentő önmegvalósítás szükségleteinek bizonyos fokú kielégítése esetén újakezdődnek, az egyes kategóriák ismét a hierarchiát követő metodika szerint motiváló faktorokká válnak, s az alsóbb rendű szükségletektől indulva egy olyan ciklikus folyamatot eredményeznek, melyben az adott ciklusok az egyén szubjektumához kapcsolódóan az igények egyre magasabb minőségű variánsait és magasabb fokú kielégülést eredményező jellegét feltételezik? Abraham Maslow tisztában volt saját koncepciójának határaival, esetleges hiányosságaival. Célja azonban éppen egy olyan motivációs elmélet létrehozása volt, mely a megfelelő mennyiségű és minőségű adathalmazzal már képes megállni a helyét, és közérthető formában hozzájárulni az emberi motiváció és viselkedés mélyebb megismeréséhez (Maslow, 1943).

A szükségletek és motivációk kriminálpszichológiai vonatkozásai

Ahogy a szociális aktusokat általában, a bűnözői viselkedést és kriminális tettet sem érthetjük meg a motivációk nélkül. Mélyen egyetértve Etzioni gondolataival, aki az egyén erkölcsös viselkedéssel vagy erkölcstannal kapcsolatos belső küzdelmét vizsgálta, a társadalom tagjai nem azért követnek el bűncselekményeket mert rosszak, nem azért válnak droghasználókká vagy hagyják el gyermekeiket, mert alapvetően rossz jellemvonásokkal és személyiségjegyekkel bírnak. Az ok – figyelmen kívül hagyva az alapvetően biológiai eredetű betegségeket, illetve mentális zavarokat – e tekintetben az adott társadalmi berendezkedés, jóformán maga a rendszer, az abban való létet övező gazdasági nélkülözés, megfosztás, szociális és politikai kirekesztés és számos egyéb, az egyént alapvetően a megszokott társadalmi létezésről, szokásokról és körülményektől elidegenítő hatás (Etzioni, 2017). A szerző szerint az egyének a szocializáció folyamata révén éppen úgy válnak egy liberális demokráciára jellemző értékeket magán viselő társadalom alkotóelemeivé, ahogyan egy autoriter rezsimévé. Az eltérő rendszerek mellett viszont mindenképpen közös, hogy ezen formációk mindegyikében azokat az egyéneket, akik az adott társadalomban uralkodó, magasabb rendű értékekkel és elvekkel szembe helyezkedtek deviánsnak¹ titulálták. Óvatosságra ad okot, hogy az említett egyének – akik között említhetjük akár a bűnelkövetőket is – azonban nem feltétlenül rendelkeznek eltérő értékrendszerrel, amennyiben mégis és viselkedésüket deviánsnak bélyegzik, úgy éppen a liberális erkölcstan

1 Jelen tanulmány során a deviancia fogalma alatt az adott társadalomban, a többség által elfogadott közös érték- és normarendszertől eltérő magatartás- és viselkedésformákat értem.

és tolerancia lehet az irányadó, pontosabban, hogy ezen egyének inkább csak különböznek az általunk adott időben és helyen megszokottól, s a deviancia stigmatizáló ketrece egy, az idő függvényében rugalmasan kezelendő kategóriaként értékelhető inkább (Etzioni, 2017, 517.). Maslow nyomán azt mondhatjuk, hogy az olyan fogalmak, mint a szadizmus, kegyetlenség, rosszindulat nem mások, mint a belső szükségleteinket, érzelmeinket, teljesítményünket és képességeinket érintő frusztrációra adott agresszív reakciók (Maslow, 1954). Egy adott egyén, szükségleteinek napi szinten történő korlátozása és a kielégülésének elfojtása okán bizonyos esetekben a társadalmilag elfogadott stratégiáktól eltérő módszerekhez nyúl a frusztráció és stressz csökkentése érdekében. Legyen szó akár egy kitűzött cél eléréséből vagy el nem éréséből fakadó frusztrációról, az érzelmi intelligenciából és a belső érzelmi szabályozásból fakadó diszfunkcionalitásokról (érzelmi gyötrelmek és szenvedések csökkentése okán), az egyén kielégüléssel kapcsolatos türelmetlenségéről, az elismerés hiányából fakadó depresszív és kínzó gondolatokról vagy a szociális interakciókat érintő reciprocitás hiányáról, bizonyos egyének esetében ezek akár melyike a bűnelkövetéssel, azon belül emberöléssel kapcsolatos motivátor- és szükséglettenyezők körébe sorolhatók. Hiszen ezen elkövetők bizonyos értelemben pusztán olyan emberek, akik a frusztrációra, kudarcra vagy váratlan kényelmetlenségekre nem a társadalmilag elfogadott módszerekkel reagálnak (Atkinson et al., 1999, 432-433.), hanem az érzelmi gyötrelmek csökkentésének megoldását – egyéb alternatíva híján – más élet kioltásában látják (akár eltervezett, akár impulzív cselekedetről beszélünk) (Hoffman, 2017). A kriminális tetteket persze számos szükséglet típus kielégítésére irányuló belső késztetés indukálhatja: a teljesség igénye nélkül ide tartozik az élelem, a szexuális vágy, a pénz vagy egyéb materiális haszonszerzés, a biztonságérzet fenntartása, a féltékenység és a szeretet kielégülése, a hatalomgyakorlás, az önbecsülés és az azzal kapcsolatos bosszú, illetve a presztízs is. Azonban nem érthetjük meg pusztán azzal az elkövetői motivációt, hogy frusztrálnak és bosszúsna tituláljuk az elkövetőt. Specifikusan a bűncselekmények legdrasztikusabb válfaját, az emberölést tekintve elmondható, hogy az ölési cselekmények jellege és a cselekménnyel kapcsolatban előforduló motívumok gyakorisága akár az adott ország kultúrájától, az erőszak elterjedtségétől vagy az általános közbiztonságtól is függhet (Bolyky, 2017a). Általánosságban a bűnözéssel kapcsolatos okok talán legegyszerűbben társadalmi és egyéni-pszichikai okokra vezethetők vissza, amelyek során többek között olyan, bűnözést befolyásoló tényezőket említhetünk, mint a szegénység, a gyors elszegényedéssel vagy meggazdagodással együtt járó társadalmi diszparitások növekedése, a közvetlen környezeti hatások mellett a társadalmat átfogó érték- és normarendszer, valamint annak változása, az iskolázottság foka, továbbá a szülők kriminogén hatása (Enyedi et al., 1991;

Gönczöl, 1993; Déri, 1991). Balogh Sándor pedig az érték- és normarendszeren belüli változások mellett többek között diszfunkcionális makroökonómiai folyamatokról, majd az az által generált mikroökonómiai környezetről, azon belül is a különböző családtípusokról ír, amelyek alapjaiban lehetnek hatással a problémáival magára maradt egyén devianciára való hajlamára (Balogh, 1992). Hasonlóan e felosztáshoz, beszél a bűnözés okainak hátteréről Bakóczi Antal is (Bakóczi, 1991). Említést érdemel a 2018-as texasi iskolai lövöldözést követően általánosított modell, amely a bűnelkövetőket jellemző motivációkat (szükségleteket) három fő kategóriába sorolta. A pénzügyi kapzsiság, a szexuális, nemi vágy és a hatalomra való törekvés (Wallace, 2018) alkotta hármas kategorizáláshoz hasonlóan Morall a pénzügyi és szexuális vágyak mellett további két, a szeretet által vezérelt (például az eutanázia egyes esetei) és a gyűlölet által motivált emberölési kategóriákra bontja az ilyen típusú eseteket (Morall, 2006).

De vajon beszélhetünk egyáltalán a bűnözés, ebben az esetben pedig az emberölések mögött rejlő (általánosítható) indítékokról, okokról? Van, ahol határozottan megfogalmazódnak az emberölést elkövető személyeket illető szándékok és motivációk tekintetében a gazdasági, társadalmi, erkölcsi, kulturális, vallási, politikai berendezkedések és nézőpontok különbözőségeiből adódó eltérések, mi több, már egy öt kategóriát felvonultató, emberölésért elítélt fogvatartottak vizsgálatán alapuló modellt – felhívva a figyelmet annak kizárólagos iráni sajátosságaira is – empirikus, kvalitatív adatokon alapuló interjúztatás segítségével fel is állítottak egyes szerzők (Alavijeh et al., 2015). A hazai szakirodalomban Pintér Tibor, az interjúk helyett kérdőíves vizsgálattal² operáló kutatását kell megemlítenünk. Ennek alapja a közvetlenül a Szegedi Fegyház és Börtönben, letöltendő szabadságvesztés büntetésüket nagyrészt³ erőszakos bűncselekmény elkövetéséért töltő férfi bűnözőkkel, a célnak megfelelően kialakított kérdőívek segítségével végzett vizsgálat volt (Pintér, 2008). A 40 résztvevő által összesen 38 értékelhető kérdőív kitöltésével, majd azok vizsgálata révén következtetések születtek a családi élet, a szülők és családi bűnelkövetés gyermekre és annak jövőbeli magatartására vonatkozó és azzal kapcsolatos, eddig feltételezett összefüggések, továbbá az anya-gyermek kapcsolat elégtelenségeiből származó, későbbi bűnelkövetési hajlandóságot befolyásoló faktorok megkérdőjelezésére. Pintér az általa vizsgált résztvevők körében arra jutott, hogy az egzisztenciális okok nem játszottak szerepet a bűnelkövetés tekintetében. Ezzel kapcsolatban fontosnak tartom azonban

2 A kérdőív 17 – többnyire zárt típusú – kérdést tartalmazott, s leginkább a bűncselekmény elkövetőjének hátterére, azon belül is specifikusan az elkövetőt érintő, múltbeli anya-gyermek, család-gyermek kapcsolatra fordította a figyelmet.

3 A 40 megkérdézettből csak az emberölésért felelősségre vont és elítélt bűnözők 29-en voltak, ami az én esetemben szintén növeli a kutatás jelen dolgozattal kapcsolatos relevanciáját.

megjegyezni, hogy a megfelelő egzisztenciális háttér nem jelenti azt, hogy egy adott bűncselekményt ne hajthatnának végre ilyen irányú haszonszerzés okán.

A fent tárgyaltak ellenére továbbra sem tudjuk, hogy az elkövetők – gondoljunk itt akár emberölés vagy annak kísérletének elkövetőire – által elkövetett bűncselekmények milyen szükséglet kielégítése okán kerültek végrehajtásra. Továbbá nincs tudomásunk arról, hogy az egyes szükségletek, szükségletkategóriák kielégítettsége feltételezi-e, hogy a bűncselekmény, jelen esetben az emberölés, vagy annak kísérletének elkövetését egy másik, kielégületlen szükségletcsoportba tartozó igény kielégítésére irányuló viselkedés, magatartás indukálta-e, s ezen szükségletek között és az elkövetőre vonatkozó egyéb szükségletkielégülést befolyásoló tényező között milyen – ha egyáltalán van – kapcsolat feltételezhető és ismerhető meg. Ezen kívül az sem tisztázott, hogy egyes szükségletek kielégített vagy kielégítetlen jellege befolyással van-e a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatos tényezők (például a brutalitás mértékére, az elkövetés eszközére, az elkövetés módjára, az elkövetői alakzatra stb.) valamelyikére. Azt azonban tudjuk, és a kutatás módszertani ismertetőjét, valamint az eredmények közzétételét megelőzően szükség-szerű megemlíteni, hogy Magyarország vonatkozásában a nemzetközi trendhez hasonlóan (URL1) mind a szándékos befejezett emberölések számát – beleértve a kísérleteket is –, mind azok elkövetőit tekintve folyamatos csökkenés figyelhető meg az utóbbi években (1. számú táblázat), melynek során a kísérletek és befejezett esetek közel azonos mennyiségben vannak jelen. A csökkenő tendencia ellenére azonban a minősített esetek gyakoribb előfordulása, a cselekmények brutalitásának növekedése és a kiszabott tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésre ítélték számának növekedése figyelhető meg (Bolyky, 2017b).

Év	Befejezett szándékos emberölések és kísérletek száma	Befejezett szándékos emberölések és kísérletek elkövetőinek száma
2011	275	290
2012	221	244
2013	243	284
2014	235	234
2015	185	193
2016	199	197

1. számú táblázat: A Magyarországon regisztrált szándékos befejezett emberölések és kísérletek, valamint ezek elkövetőinek száma 2011–2016 között.⁴

Forrás: Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS) adatok alapján (Bolyky, 2017b, 52.)

4 A táblázatban szereplő adatok az adott évben regisztrált esetek számát mutatják, ellenben az általam elemzett 2012 és 2014 közötti ügyek az adott évben jogerősen lezárt eseteket prezentálják, és ez az oka az adatokban mutatkozó későbbi eltéréseknek.

A kutatás módszertana

A Max Planck Partner Group kötelékében, a Balkan Criminology keretein belül a Balkan Homicide Study egy 2016-ban, nyolc délkelet-európai állam – Albánia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Koszovó (amennyiben szuverén államként tekintünk rá), Macedónia, Románia, Szerbia és Törökország – részvételével indult empirikus kutatás, amely az államok társadalmi és jogi sajátosságai és struktúrája mellett az emberölésekkel kapcsolatos fenomenológiába is betekintést enged.⁵ A kutatás során – Törökország kivételével – a 2012–2014 közötti periódusra vonatkozóan, a fent említett országokból folyt adatgyűjtés emberölés és emberölés kísérletének tárgyában, lezárt ügyek vizsgálata révén, amely segítségével többek között olyan területeken felmerült kérdésekre kaphattunk választ, mint az elkövetők és áldozatok karakterisztikája, az áldozat és az elkövető közötti kapcsolat, az elkövetések körülményei, az elkövető szervezett bűnözéssel kapcsolatos esetleges tevékenysége, büntetőeljárásjogi karakterisztikák (URL2). Az ezen együttműködés során készült elemzéseknek azonban csak egyes részei voltak relevánsak jelenlegi munkám során, s fontos hangsúlyozni, hogy a kérdőívek nem is a jelen dolgozatban megfogalmazott célok érdekében lettek összeállítva. A kutatás során a már lezárt ügyek elemzése, az akták vizsgálata lehetővé tették, hogy olyan iratokba is betekintést nyerjünk, mint az elmeorvos-szakértői és pszichológus-szakértői vélemények, tanú- és gyanúsítottai vallomások, kihallgatási jegyzőkönyvek és környezetanulmányok. Miközben a kutatói objektivitás – már, ha létezik ilyen – az ilyen típusú ügyelemzéssel a távolságtartás előnyére támaszkodhatott, addig ilyen kutatási témában az interakciókon alapuló közvetlen adatszerzés növelhetné az eredmények érvényességét és az aktákban meg nem jelenő információk, adatok megszerzéséhez biztosíthatna hatékonyabb terepet. Az ügyek alapján létrejött elemzések, kérdőívek nem egységes protokoll alapján készültek, azonban úgy gondolom, hogy az ilyen típusú bűncselekmények komplexitására és a motivációk esetleges bonyolult összefüggéseire tekintettel ez érthető. Külön a bűncselekményre, az elkövetőre, az áldozatra, az elkövető és az áldozat közötti kapcsolatra, illetve – több személy életének veszélyeztetése esetén – az áldozatok közötti kapcsolatra vonatkozó kérdőívek segítségével vizsgáltam a 2012 és 2014 közötti időszakban jogerősen lezárt 599⁶ darab emberölés és em-

5 A kutatásban hazánkból Bolyky Orsolya és Sárík Eszter, az Országos Kriminológiai Intézet munkatársai vettek részt.

6 Az eredetileg 613 ügy közül kettőnél nem lett rögzítve az ügyszám, további 12-nél pedig kétséges volt az ügyek sorszámozásából és ügyszámából adódó hovatartozás, ezért jelen dolgozatban ezeket kizártam az elemzési körből.

berölés kísérletét integráló ügyszámhoz, 706⁷ darab, e bűncselekményekért jogerősen elítélt elkövetőt tartalmazó adatbázist, és az e tekintetben összesített 690 darab áldozatról készült adatszámot. Az emberölés alapesetével, minősített esetével vagy privilegizált esetével kapcsolatban született ítéletek száma 322 (54%), míg az ugyanezen kategóriák esetében megnyilvánuló kísérletek száma 277 (46%). Mindezek figyelembevételével a módszertan alapja, hogy az eredeti kérdőívben szereplő kérdések közül az arra alkalmasakat és az azokra adott válaszokat négy tágabb szükségletkategóriába rendeztem, azokat a kérdéseket pedig, amelyek irrelevánsnak bizonyultak, figyelmen kívül hagytam (2. számú táblázat). Az alapvetően önmegvalósításként értelmezett, vagy ehhez hasonló megjelöléssel ellátott szükségletkategóriát kizártam, mivel kérdőíves felmérés segítségével annak mérése nehézségekbe ütközik, továbbá az általam használt kérdéssor sem tartalmazott erre vonatkozóan adatokat. A négy szükségletkategória közül – a Maslow-féle rendszert követve, az áttekintett szakirodalom figyelembevételével, s az eredeti architektúrát némiképp átértelmezve – az első a fiziológiai igények, illetve valamilyen anyagi, materiális hasznoszerzés és szükségletkielégítés. A második a biztonsággal kapcsolatos igényeket tömöríti, ami felöleli mind a pénzügyi, mind a világnézettel, lakhatással és munkahellyel kapcsolatos tényezőket. A harmadik a szeretettel és valahova tartozással kapcsolatos szükségletek csoportja, amely esetében ide sorolom a párkapcsolattal, családdal és a tágabb társadalmi csoportokkal kapcsolatos normák, önszefüggések, szociális interakciók által nyújtott szociális biztonságot (amely különbözik az előző kategóriában említett biztonsági elemektől). Ugyanakkor a féltékenység is ide tartozik (Bolyky, 2017b), hiszen az az emberölést elkövető bűnözők esetében inkább a birtoklásvágyat, leválási képtelenséget és különböző kötődési zavarokat testesíti meg, mintsem valódi szerelmet. A negyedik pedig az önértékeléssel, önbecsüléssel kapcsolatos szükségletcsoport.

Az első kategóriába hét, a másodikba öt, a harmadikba hét, a negyedik csoportba pedig négy kérdés, azaz változó került. Az adott kielégületlen és kielégült változók aránya határozta meg azt, hogy maga a kategória kielégült-e, vagy sem. Ennek alapjául a 60%-os határt tekintettem mérvadónak, vagyis amennyiben egy adott kategória kapcsán az ahhoz tartozó változók legalább 60%-ban kielégítettek, úgy az egész kategória kielégültnek tekintendő az adott elkövető

7 Az elkövetőkre vonatkozó kérdőívvel szemben a bűncselekményre vonatkozó kérdőívek során eredendően összesen 717 elkövetőt rögzítettek. Az eltérés abból adódhat, hogy kizárólag az emberölés vagy annak kísérletéért elítélt elkövetőket vontuk az elemzési körbe, az ítélethozatalkor egyéb bűncselekményért elítélt elkövetők rögzítésére a bűncselekményi kérdőív során kért számszerű megjelölésnél, adatrögzítési hibából adódóan sor kerülhetett. Ebből az okból kifolyólag az elkövetőkre vonatkozó kérdőívek összesített adatait (706 darab) használtam a munkám során.

esetében. Az első csoportot illetően ez legalább öt változó kielégülését feltételezi a hétből (71%), hiszen négy esetében (57%) még kielégületlennek számít e szükségletcsoport. E gondolatmenetet követve a második kategória vonatkozásában ötből háromnak, a harmadikban az elsőhöz hasonlóan hétből ötnek, míg a negyedik csoport tekintetében négyből három változónak kell kielégülnie az adott alapszükségletcsoport kielégületlenségének elkerülése végett.

I. Fiziológiai alapszükségletek (5/7)⁸	II. Biztonsági alapszükségletek (3/5)	III. Szeretet és hovatartozás alapszükségletek (5/7)	IV. Önértékelés és önbecsülés alapszükségletek (3/4)
Enyhítő körülmények – súlyos egészségügyi probléma (I/1)	Jövedelem (II/1)	Családi állapot (III/1)	Jövedelem (IV/1)
Enyhítő körülmények – anyagi helyzet (I/2)	Munkaviszony (II/2)	Gyermekek száma (III/2)	Iskolai végzettség (IV/2)
Szerfüggőség (I/3)	Enyhítő körülmények – anyagi helyzet (II/3)	Enyhítő körülmények – kifejezett bűntudat; a bűncselekmény következményei megviselték az elkövetőt (III/3)	Motiváció – bosszú; bűncselekményhez kapcsolódó bosszú (IV/3)
Jövedelem (I/4)	Motiváció – nyereségvágy pénz megszerzése céljából (II/4)	Súlyosító körülmények – bizalommal való visszaélés; elkövető hazudozása (III/4)	Motiváció – személyes becstület (IV/4)
Motiváció – nyereségvágy pénz megszerzése céljából (I/5)	Motiváció – gyűlölet, előítélet (vallás, származás vagy szexuális beállítottság); gyermekbántalmazással kapcsolatos; bűnüldöző szervvel való konfrontáció (II/5)	Motiváció – különélés/válás; féltékenység (III/5)	
Motiváció – szexuális (I/6)		Motiváció – általános konfliktus távolabbi rokonok között; vérrokonok közötti viszályok (III/6)	
Motiváció – pénz megszerzése drog vásárlása céljából; drog megszerzése; drogos tranzakcióhoz kapcsolódó motívum (I/7)		Elkövető és sértett kapcsolata – férj/feleség/partner; közeli családtag, nagyon közeli barát (III/7)	

2. számú táblázat: A négy szükségletkategória és az azokhoz tartozó kérdések, változók.
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

8 Azt jelöli, hogy az adott kategória kielégüléséhez hány változónak kell kielégülnie az összes közül.

Annak kapcsán, hogy az egyes kategóriákhoz tartozó változók mikor tekinthetők kielégítettnek vagy kielégítetlennek a következőket kívánom megjegyezni, felhívva a figyelmet, hogy a változókra, azaz kérdésekre vonatkozó, kielégítetlenséget jelölő válaszokat emelem ki, azok ellentettjei, s a nem említett válaszlehetőségek a kielégülés melletti oldalon értelmezendők.

Fiziológiai alapszükségletek

A változók kielégületlenek, amennyiben az adott ügy esetében a bíróság az ítélet kiszabásakor enyhítő körülményként vette figyelembe az elkövető vonatkozásában annak súlyos egészségügyi problémáját (I/1), anyagi helyzetét (I/2). A szerfüggőség tekintetében (I/3), amennyiben egy elkövető esetében bármilyen irányú addikció (alkohol; lágy drogok; kemény drogok; gyógyszerfüggőség vagy ezek variációi) rögzítésre került, továbbá, ha a jövedelem (I/4) kapcsán a négy kategória (nincs; átlag alatti; átlagos; átlag feletti) közül az adott elkövető esetében átlag alatti jövedelemről vagy a jövedelem hiányáról beszélünk (annak a torzító tényezőnek a tudatában is, ha egy fiatal elkövető esetében az anyagi biztonság például a szülők részéről biztosított) szintén kielégületlenségről beszélünk⁹, ahogyan abban az esetben is, ha a motivációra irányuló kérdés kapcsán a válaszlehetőségek között megjelent a nyereségvágy pénz megszerzése céljából (I/5), a szexuális (I/6) motívum, valamint, ha a motivációval kapcsolatban külön kategóriaként szerepelt a pénz megszerzése drog vásárlása céljából, drog megszerzése, illetve a drogos tranzakcióhoz kapcsolódó motívumok (I/7) közül akár csak egy is.

Biztonsági alapszükségletek

A jövedelem (II/1), illetve az anyagi helyzet enyhítő körülményként való értelmezése (II/3) tekintetében az előző bekezdésben megfogalmazott gondolatokra utalok. A munkaviszony (II/2) szintén a kielégületlenség irányába hat, amennyiben a három válaszlehetőség közül (nem – azaz nincs munkahelye; igen – azaz van munkahelye; nyugdíjas) a vizsgált elkövető nem rendelkezett bejelentett, állandó munkahellyel. Az előző kategóriához hasonlóan, amennyiben a motivációk között rögzítésre került a nyereségvágy pénz megszerzése céljából (II/4), valamint a világnézeti és szemléletbeli, ideológia alapú biztonságérzet

9 A BHS kutatás során a nemzeti átlagjövedelemhez viszonyítottunk, pontosabban a 2017 novemberében Magyarország tekintetében megállapított nettó átlagkeresettel (családi kedvezmény nélkül), azaz 195.700 forinttal, kétgyermekes családoknál 203.600 forinttal operáltunk. A kitöltésnél, a nettó átlagkereset tekintetében, 200.000 forintot vettünk figyelembe.

és az eltérő beállítottság miatti veszélyérzetet előidéző vallás, származás vagy szexuális beállítottság miatti gyűlölet, előítélet (II/5), akkor szintén az adott változó kielégületlenségéről beszélhetünk. A gyermekbántalmazással kapcsolatos motívum vagy a bűnüldöző szervvel való konfrontáció (II/5) rögzítése az életkörülményekben való nem kívánt változás, a lelepleződés veszélye, továbbá egyes társadalmi szerepek között, például a szülői szerepekhez kapcsolódó tekintély és státuszbiztonság hiánya és sérülése révén jelöli a kielégületlenséget, míg utóbbi esetben a szabadságtól való megfosztás lehetősége az, ami a biztonságérzet kielégületlenségét erősíti.

Szeretet és hovatartozás alapszükségletek

A családi állapot (III/1) kapcsán az öt válaszlehetőség közül (házas; egyedülálló; elvált; özvegy; házasság nélküli párkapcsolat/élettársi kapcsolat; egyéb: például eljegyezve, válófélben)¹⁰ az egyedülálló, az elvált és az özvegy válaszok jelölik e változó kielégületlenségét, míg a gyermekek számánál (III/2) az, ha az elkövetőnek egy gyermeke sem volt, tekintve, hogy a párkapcsolati és gyermek iránti igény, azok léte alapvetően képes növelni az e kategória során említett szociális interakcióval kapcsolatos biztonságérzetet. Az enyhítő körülmények esetében a kifejezett büntudat, vagy a bűncselekmény következményei megviselték az elkövetőt (III/3) válasz hiánya esetén, a súlyosító körülmények tekintetében pedig a bizalommal való visszaélés vagy az elkövető hazudozása (III/4) közül legalább az egyik rögzítése az, ami a változók kielégületlenségét jelölik. Amennyiben a motiváció rögzítésekor a válaszlehetőségek között az egyik változó esetében a különélés/válás vagy féltékenység (III/5), a másik változó tekintetében az általános konfliktus távolabbi rokonok között vagy a vérrokonok közötti viszályok (III/6) megjelenik, mint motívum, az a változók kielégületlenségét mutatják. E gondolatmenetet követve pedig az elkövető és sértett közötti kapcsolat (III/7) esetében az öt válaszlehetőség (férj/feleség/partner; közeli családtag – nagyszülő, szülő, gyerek, testvér tekintet nélkül a vérségi kapcsolatra; távolabbi rokon – valamennyi rokon, aki nem közeli családtag; barát – csak nagyon közeli barát; egyéb ismerős – például kolléga, iskolatárs, edzéstárs stb.) közül az első, második és a negyedik (férj/feleség/partner; közeli családtag, nagyon közeli barát) jelöli a kielégületlenséget.

10 Habár a kérdőíves rögzítés során egyszerre több válaszlehetőséget is feltüntettünk (például egyszerre elvált és élettársi kapcsolatban él), az adatbázis használatakor ezek a variációk már nem álltak rendelkezésemre.

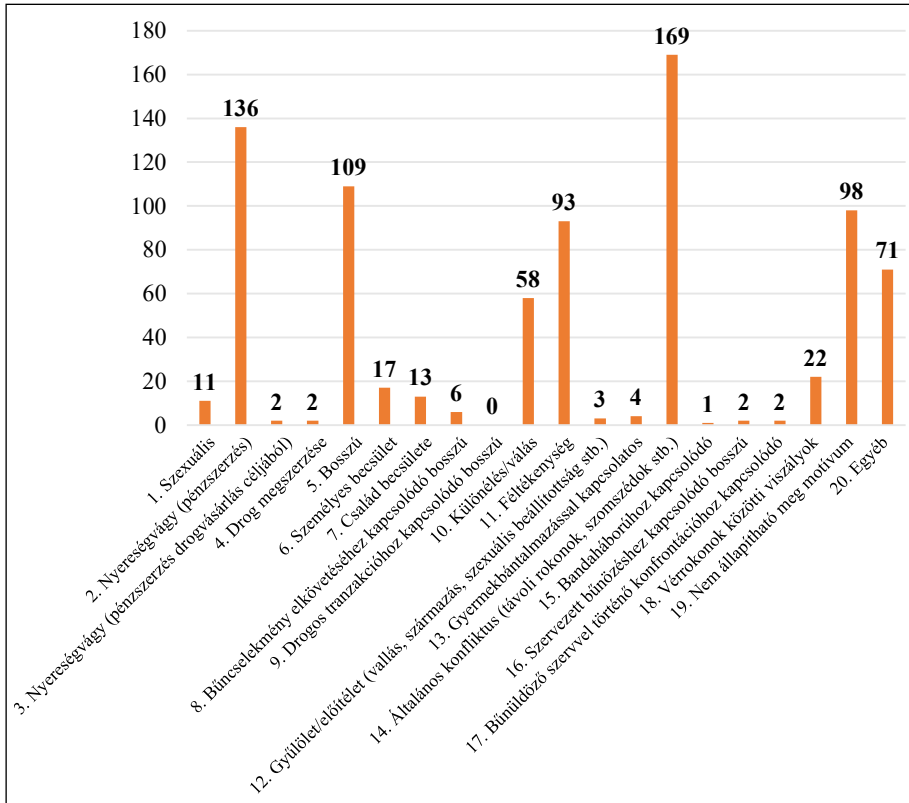
Önértékelés és önbecsülés alapszükségletek

Ebben a kategóriában a változók kielégületlenségéről beszélünk, ha a jövedelem (IV/1) – a korábbiakhoz hasonlóan – esetében a nincs vagy az átlag alatti jövedelem került rögzítésre. A legmagasabb iskolai végzettség (IV/2) tekintetében azonban a változó kielégületlenségét a nyolc válaszlehetőség közül (semmilyen; általános iskola; középiskola, érettségit nyújtó vagy szakiskola; felsőbb iskola; BA-képzés; Master képzés; PhD fokozat; egyéb, konkrétan) az első (nincs semmilyen iskolai végzettsége) és a második (általános iskolai végzettséggel rendelkezik) válasz jelöli. A motiváció vonatkozásában e kategória terén az egyik változó esetében a bosszú vagy bűncselekményhez kapcsolódó bosszú (IV/3) motívumok valamelyikének a rögzítése, míg a másik változó kapcsán a személyes becsület (IV/4) jelölése az, ami a kielégületlenséget mutatják. Az így felállított kategóriarendszer alapján tehát első körben megvizsgáltam, hogy az adott változók kielégítettnek vagy kielégítetlennek tekintendők. Ezt követően azt vizsgáltam meg, hogy a 706 elkövető – a változók kapcsán említett 60%-os küszöb-re tekintettel – egyenként kielégültek vagy kielégületlennek tekintendők-e az egyes kategóriák kapcsán, majd azt vizsgáltam, hogy az összesítés során hogyan oszlanak meg az elkövetők a kielégülés állapotai között a négy szükségletkategória tekintetében (például a négy változós önértékelés kategóriájában hányan vannak, akik 0%, 25%, 50%, 75% és 100%-ban kielégültek). Végezetül az elkövetőkre vonatkozóan párhuzamosan tekintetem át a felállított négy kategória kielégült vagy kielégületlen állapotait és csoportosítottam az elkövetőket a kielégületlen kategóriákat illető lehetséges 16 variációnak megfelelően.

A kutatás eredményei

Mielőtt a kielégített és kielégítetlen változók, kategóriák kapcsán kapott eredményekre térnék, érdemesnek tartom, hogy egy pillantás erejéig figyelmünket az elkövetői kérdőív keretein belül rögzített, bűncselekményekkel kapcsolatos motívumokra fordítsuk (négy esetben nem került rögzítésre motívum), amely esetben nemcsak a büntetőjogi minősítés szempontjából, hanem kriminológiai értelemben is rögzítésre kerültek az adatok, s egyszerre több motívumot is megjelölhettünk a kitöltés során. Amennyiben figyelmen kívül hagyjuk az egyéb (az elkövetők 9%-ánál került rögzítésre), illetve a nem állapítható meg motívum kategóriákat (12%), és pusztán az így megmaradt 18 válaszlehetőséget tekintjük, akkor a 2012 és 2014 között jogerősen lezárt emberölés és emberölés kísérletek kapcsán vizsgált 706 elkövetőre vonatkozóan azt állapíthatjuk meg,

hogy a távoli rokonok, szomszédok, ismerősök közötti általános konfliktusok (az elkövetők 25%-a) mellett a nyereségvágy pénzszerzés céljából (19%) és a bosszú (15%) a leggyakrabban előforduló motiváció, de számos esetben megfigyelhető a féltékenység (13%) és a különélés/válás (8%) miatt végrehajtott cselekmény is (1. számú ábra).

1. számú ábra: A 2012 és 2014 között jogerősen lezárt emberölés és emberölés kísérletek kapcsán vizsgált 706 elkövetőre vonatkozó motívumok eloszlása
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

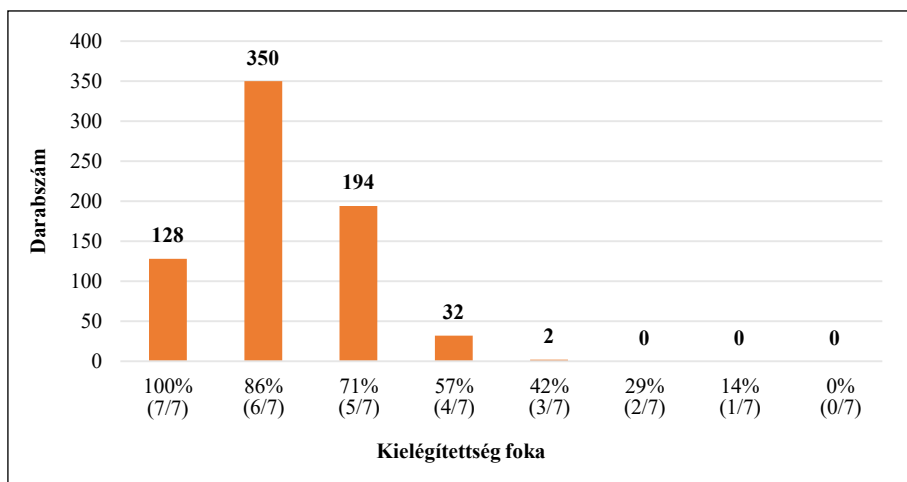
A 3. számú táblázat szemlélteti az adatok, változók rendszerezésének metodikáját, és azt, hogy az adott kategóriához tartozó változók kielégítetlenek (sötét-szürke színű cellák) avagy kielégítettnek minősülnek-e az előző, módszertant tárgyaló fejezetben leírtak alapján. A sorrendben egymást követő változókat megelőző oszlop („Hány kielégítetlen?” című oszlop) pedig azt mutatja meg, hogy az egyes elkövetők tekintetében (a sorok elkövetőket jelölnek), az adott kategóriában hány változó minősült kielégítetlennek, ez alapján pedig az ebben

az oszlopban jelölt sötétszürke cellák illusztrálják azokat az egyéneket, akik esetében kielégületlennek számít az adott kategória.

			FIZIOLÓGIAI SZÜKSÉGLETEK (7)							
Ügy sor-száma	Elkövető sor-száma	Elkövető neve	Hány kielégítetlen?	1. változó	2. változó	3. változó	4. változó	5. változó	6. változó	7. változó
1	1	1	3	16; 19; 22; 5; 9	16; 19; 22; 5; 9	5	2	2	2	2
2	1	1	2	1; 16; 7	1;16;7	1	2	19	19	19
3	1	1	1	15; 20	15;20	1	4	11; 5	11; 5	11; 5
4	1	1	4	19; 5; 7	19; 5; 7	5	2	1; 2	1; 2	1; 2
5	1	1	1	15; 19; 3; 5	15; 19; 3; 5	5	3	5	5	5
...										
607	1	1	0	15; 16; 1 7 ; 19;3; 7	15; 16; 17; 19; 3; 7	5	3	14	14	14
			BIZTONSÁGI SZÜKSÉGLETEK (5)							
1	1	1	3	2	1	16; 19; 22; 5; 9	2	2		
2	1	1	1	2	3	1; 16; 7	19	19		
3	1	1	0	4	3	15; 20	11; 5	11; 5		
4	1	1	2	2	3	19; 5; 7	1; 2	1;2		
5	1	1	0	3	2	15; 19; 3; 5	5	5		
...										
607	1	1	0	3	3	15; 16; 17; 19; 3; 7	14	14		
			SZERETET ÉS HOVATARTOZÁS (7)							
1	1	1	2	2	1	16; 19; 22; 5; 9	17; 20; 3; 4	2	2	0
2	1	1	2	1	3	1; 16; 7	19; 3; 7	19	19	2
3	1	1	4	3	2	15; 20	10; 7	11; 5	11; 5	1
4	1	1	3	3	3	19; 5; 7	1; 12; 13; 20; 3	1; 2	1; 2	5
5	1	1	2	5	2	15; 19; 3; 5	10; 2; 20; 7	5	5	1
...										
607	1	1	2	1	3	15; 16; 17; 19; 3; 7	20	14	14	2
			ÖNÉRTÉKELÉS ÉS ÖNBECSÜLÉS (4)							
1	1	1	2	2	2	2	2			
2	1	1	2	2	1	19	19			
3	1	1	1	4	3	11; 5	11; 5			
4	1	1	1	2	3	1; 2	1; 2			
5	1	1	1	3	3	5	5			
...										
607			1	3	2	14	14			

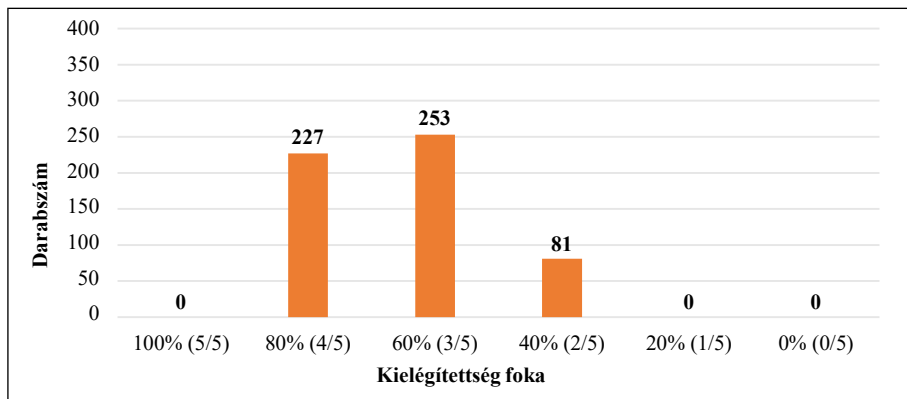
3. számú táblázat: A kielégített és kielégítetlen változók és kategóriák rendszerezése a kutatás során
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

Az így kapott összesített eredmények alapján elmondhatjuk, hogy míg az I. Fiziológiai alapszükségletek kategóriában csupán 34 kielégítetlen egyén szerepel, addig ez a szám a II., III., IV. kategória kapcsán rendre 81, 332, 351. Ez azt jelenti, hogy az elkövetők körében, a legalapvetőbb fiziológiai és materiális szükségletek tekintetében az egyének 95%-a, a biztonsági és materiális igények vonatkozásában azok 89%-a kielégítettnek számít, azonban a szeretet és hovatartozás szükségletkategória tekintetében már csak az elkövetők 53%-a, míg az önértékelés és önbecsülés kapcsán már csak az egyének 50%-a tekinthető kielégítettnek. Ezeket pedig annak tudatában kell szemlélni és értékelni, hogy a kielégülés már a 60%-os küszöb elérésével is akár megvalósulhat bizonyos esetekben. Amennyiben a kielégülés állapotait kategóriákra bontva szemléljük, láthatóvá válik, hogyan oszlanak meg a szükségletcsoportok kapcsán például a változók alapján teljesen kielégített és kielégítetlen elkövetők, s miképpen oszlik meg az elkövetők száma a 60%-os küszöb feletti és az az alatti kielégülés esetén. Az I. kategóriára vonatkozóan a 2. számú ábra szemlélteti az elkövetők kielégítettségállapotok szerinti megoszlását, míg a II. kategóriát az 3. számú, a III. csoportot a 4. számú, míg a IV. szükségletkategóriát az 5. számú ábra illusztrálja. Az I. szükségletcsoport kapcsán tehát az látható, hogy a már említett 34 darab, e szükségletek terén kielégítetlen egyén mellett (aki esetében a hét változó közül legalább három így is kielégül) 672-en kielégítettnek minősülnek, ezek közül is 128 egyén esetében, az összes elkövető 18%-ának kapcsán 100%-ban kielégült állapotról beszélhetünk (2. számú ábra).

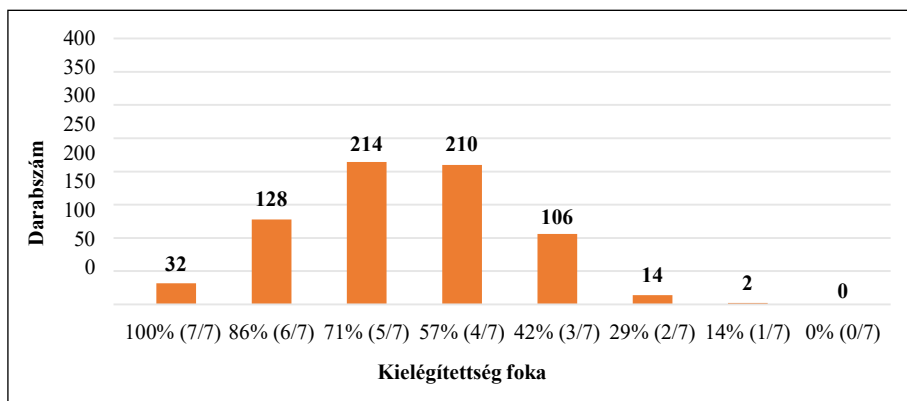
2. számú ábra: A fiziológiai alapszükségletekre vonatkozó kielégítettségállapotok gyakorisága a vizsgált 706 elkövető esetében
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

A II. kategória kapcsán, a 81 darab 60%-os küszöb alatti elkövető tekintetében sem tudunk teljesen kielégületlen egyént említeni, s a változók számának kapcsán különösen fontos megjegyezni, hogy az éppen 60%-ot elérő, és ezzel kielégült egyénnek minősülő személyek az összes elkövető 36%-át teszik ki, teljes kielégülésre pedig egyáltalán nincsen példa a 706 elkövető között (3. számú ábra).

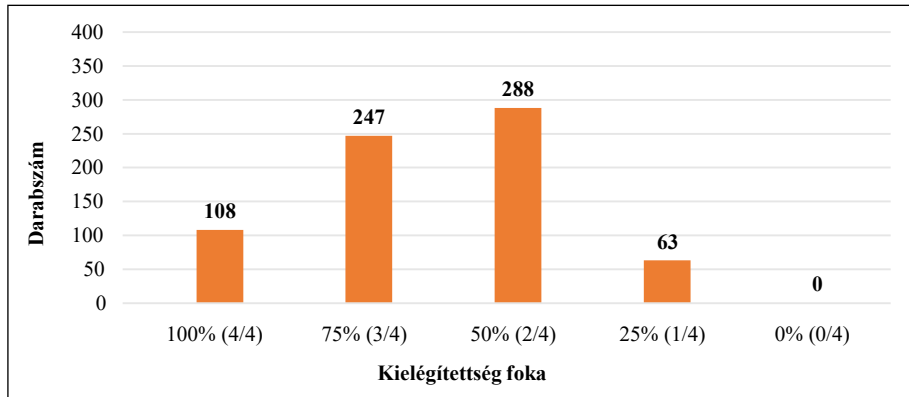
3. számú ábra: A biztonsági alapszükségletekre vonatkozó kielégítettségállapotok gyakorisága a vizsgált 706 elkövető esetében
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

A III. szükségletkategória vonatkozásában a 332 kielégületlen (210 személy az 57%-os kielégült állapottal a 60%-os küszöböt éppen nem éri el) mellett 374 kielégült személyről beszélhetünk, s utóbbiak közül az elkövetők 5%-a az egyes változók mindegyikét tekintve kielégültnek számít (4. számú ábra).

4. számú ábra: A szeretet és hovatartozás alapszükségletekre vonatkozó kielégítettségállapotok gyakorisága a vizsgált 706 elkövető esetében
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

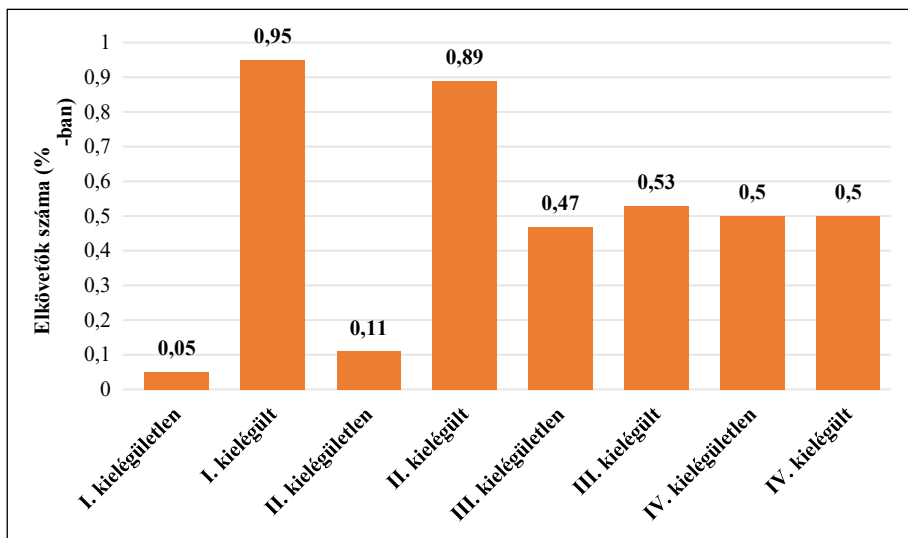
A IV. kategória kapcsán pedig – habár a változók kis száma problémát okozott – elmondhatjuk, hogy nem volt olyan elkövető, aki a változók alapján teljesen kielégületlennek minősült, azonban így is a legnagyobb arányban e kategória kapcsán beszélhetünk kielégületlenségről, hiszen, amint azt említettem, itt majdnem az elkövetők felénél (351 darab) nem beszélhetünk legalább 60%-ban kielégült állapotról (5. számú ábra).

5. számú ábra: Az önértékelés és önbecsülés alapszükségletekre vonatkozó kielégítettségállapotok gyakorisága a vizsgált 706 elkövető esetében
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

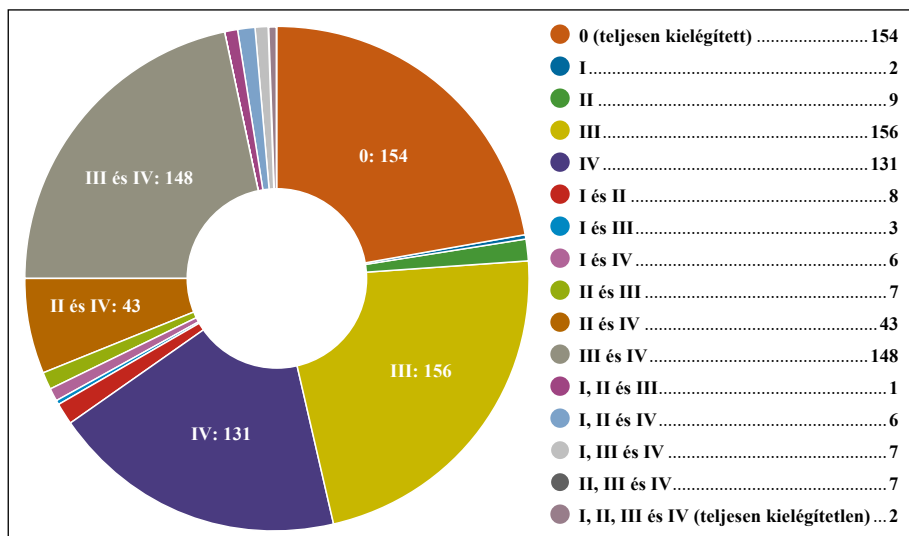
Ha a kielégített és kielégítetlen elkövetők számát tekintjük az egyes kategóriák kapcsán, azt figyelhetjük meg, hogy míg az első két szükségletcsoport esetében a kielégült és kielégületlen elkövetői kör egymáshoz viszonyított arányát tekintve releváns eltérésekről beszélhetünk, addig a III. és a IV. kategória kapcsán a két csoport közel azonos súllyal bír. Továbbá a kielégületlen elkövetők számában permanens növekedés figyelhető meg (5%–11%–47%–50%), ebből pedig következik, hogy a kielégült elkövetők esetében éppen ellenkezőleg, a számok folyamatos csökkenést mutatnak (95%–89%–53%–50%) (6. számú ábra).

A fentieket követően sor került az elkövetők kielégítetlen szükségletkategóriák szerinti csoportosítására. Ebben az esetben a 706 személy, a négy kategóriát figyelembe véve, összesen 16 féle variáció szerint került besorolásra. Így a korábbiak során felmerült átfedések (amik egy elkövető egyszerre több kategória tekintetében való kielégítetlenségéből adódnak) érthetővé válnak, és specifikusan az adott elkövetőkre vonatkozóan egyértelműen kirajzolódnak a kielégületlen kategóriák. Az elkövetők rendszerezését és az összesítést követően azt látjuk, hogy azok az elkövetők, akik a III., IV. vagy a III. és IV. szükségletkategóriában együttesen, vagyis a szeretet és hovatartozás, illetve az önérté-

6. számú ábra: A 706 elkövető közül a kielégítetlen és kielégített személyek százalékos megoszlása kategóriánként
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

kelés és önbecsülés igényeik tekintetében legalább az egyik kategória kapcsán kielégítetlenek, az elkövetők több mint felét tömörítik (a 706 személy 62%-a).

7. számú ábra: A vizsgált elkövetők eloszlása a kielégítetlen szükségletkategóriák alapján
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

Ez alapján az látszik továbbá, hogy a 2012 és 2014 között emberölés és emberölés kísérletének tárgyában jogerősen lezárt ügyek kapcsán a vizsgált 706 elkövető közül 154-en (22%) teljesen kielégítettnek, míg a szeretet és hovatartozás kategóriában (III.) 156-an (22%), az önértékelés és önbecsülés szükségletcsoport kapcsán 131-en (19%), e kettő kategória tekintetében egyszerre pedig 148-an (21%) kielégítetlenek. Ezek összességében az elkövetők 83%-át tömörítik (7. számú ábra).

Diszkusszió

Ahogy Heller Erik innovatív megközelítéssel a büntetőjog terén a szándékoság fogalmával kapcsolatban az akaratközpontú definíciókat a pszichológiai, emocionális alapokon nyugvó belenyugvás-központú fogalommeghatározással váltotta fel (Heller, 1937) úgy – véleményem szerint – jelen dolgozat és koncepció újdonsága az, hogy a motiváció és motívum fogalmak használata helyett, egy bizonyos értelemben mélyebb, a motivációt megelőző állapot(ok) szükségletorientált vizsgálatával, egy az eddigiektől eltérő perspektívából vizsgálja a bűnelkövetőket, jelen esetben az emberöléssel kapcsolatos cselekedetüket. Jelen tanulmány kiindulópontként szolgálhat olyan jövőbeli kutatásokhoz, amelyek során az egyes elkövetőket azok személyiségtünezőire fókuszálva, a velük való mélyinterjú elvégzésével, és az elkövetők részéről, elsőkézből nyert, a szükségletekre vonatkozó adatok és információk birtokában vizsgálják. Érdekes kérdés lehet például a bódult állapot szükséglettorzító hatásának vizsgálata, az öngyilkosságok szükségletkielégülés vagy éppen a kielégületlenség általi bekövetkezésének kérdése, vagy egy szükségletkielégítés impulzív jellegének kérdése azokban az esetekben, amikor erős felindulásban elkövetett emberölést követően az elkövető feladja magát.¹¹ Fontos, hogy a kutatás során nem vizsgáltam az elkövetői alakzat szerinti megoszlás függvényében a szükségletekre vonatkozóan az adatokat, habár lehetséges, hogy a tettesként (77%), társtettesként (12%), bűnsegédként/bűnpártolóként (6%) avagy felbujtóként (2%) való részvétel bizonyos felismerhető sajátosságokat és diverzitásokat is feltételez. Megjegyzendő továbbá, hogy nem különítettem el a beszámíthatónak és beszámíthatatlannak, vagyis kóros elmeállapotúnak ítélt elkövetőket, még akkor sem, ha a kutatásunk során vizsgált elkövetők 91%-ában (639 darab)

11 Az általam vizsgált ügyhalmaz során a bíróság kettő esetben állapította meg az erős felindulásban elkövetett emberölést (befejezett), ebből egy esetben azáltal jutott a nyomozóhatóság tudomására a cselekmény, hogy az elkövető feladta magát.

elmeorvos-szakértő került kirendelésre a beszámítási képesség meghatározására vonatkozóan, s az esetek 7%-ában a kóros elmeállapot miatt fel is mentették az elkövetőt. Az ez okból felmentettek esetében elengedhetetlen lenne a mélyinterjú elvégzése. Ez annak tudatában még inkább igaz – és általánosságban a bűnözői viselkedés és az ehhez kapcsolódó szükségletek és motivációk Maslow-féle téziszhez kapcsolódó, e tanulmány során bemutatott kategorizációjának és vizsgálatának egyik hátránya lehet –, ha azt a tényt vesszük, hogy Maslow alapvetően az egészséges emberek alapján vonta le következtetéseit, elemzési körébe nem vont be például bűnözői devianciákat (Bouzenita et al., 2016), vagyis egy ennél komplexebb problémával szembesülhetünk, amennyiben a mentálisan zavart, mi több, ha a kóros elmeállapotúnak ítélt elkövetőkre vonatkozó adatokat azonos metodika alapján vizsgáljuk a bűnözők körén belül. Nain nyomán kijelenthetjük, hogy az elkövetőkkel végzett mélyinterjú révén részletesebb betekintést kaphatunk abba, hogy a büntett elkövetését megelőzően az egyének egyes szükségletei mennyiben voltak az ő megítélésük alapján kielégítettek, az adott bűncselekmény milyen szükséglet(ek) kielégítését célozta, továbbá, hogy pontosan mik is a vizsgált egyén szükségletei, hogyan határozza meg őket saját maga és miket sorol egy adott szükségletkategóriába (Nain, 2013). Ezek nélkül, s az egyén érzelmeinek és gondolatainak – figyelemmel a kultúrák közötti és ideológiai különbségekre, illetve az egyénekre jellemző diverzitásokra – megismerésének hiányában, vagyis a közvetlen interakción keresztül történő adatgyűjtés nélkül csupán valószínűsítő, mintsem kategorikus következtetésekre van lehetőség, s ebben az esetben a levont következtetések és vizsgálatok helytállóságának és érvényességének kétségeire kell felhívunk a figyelmet (Shahrawat & Shahrawat, 2017; Acevedo, 2018).

Konklúzió

A kutatásból kitűnik, hogy a szociológiai és pszichológiai tudományelmélet területén elhelyezkedő szükségletelméletek párhuzamba vonhatók és összehangolhatók egy alapvetően jogi keretek között értelmezhető és kifejezetten a magyar büntetőjog fogalmai és kategóriái által rögzített struktúrával, azonban a fogalmi félreértések és az ennek kapcsán megnyilvánuló szubjektív értékelésekkel és értelmezésekkel kapcsolatos nehézségek – ezen a téren – a mélyinterjú segítségével válnának kiküszöbölhetővé. A Maslow-féle szükséglet-hierarchia és az arra adott reflexiók tükrében a 2012 és 2014 között jogerősen lezárt emberölés és emberölés kísérletének tárgyával kapcsolatos ügyek és azok elkövetőinek szükségletalapú vizsgálata, valamint a dolgozat során felállított

kritériumrendszer és módszertan alapján megállapíthatjuk, hogy az elkövetők között megjelenő kielégítetlen egyének száma az első kategóriától kezdve a negyedikig folyamatosan növekszik, továbbá többségük a szeretettel és valahova tartozással, illetve az önértékeléssel és önbecsüléssel kapcsolatos igényeik tekintetében nagyrészt kielégítetlennek számítanak. Előbbi esetében magyarázatként szolgálhat, ha arra gondolunk, hogy Magyarországon a fiziológiai szükségletek tekintetében kielégítetlen, vagyis a mélyszegénységben élő vagy annak határán mozgó személyek száma, akik esetében többek között az élelem, ivóvíz vagy egészségügyi ellátás nem biztosított, és nem kézzelfogható, például bőven azoknak az egyéneknek a száma alatt van, akik a biztonsági igényeik (munka, lakás, pénzügyi) tekintetében, vagy a 21. századra jellemző digitális és virtuális kapcsolatokkal bonyolított érásban nehezen értelmezhető szociális interakcióik és a szeretettel, a valahova tartozással kapcsolatos szükségleteik esetében, végezetül az önértékelés és önbecsülés kapcsán ért sérelmek és bizonytalanságok, megaláztatások és az elhanyagolás érzése okán kielégítetlennek számítanak. Az elkövetői motivációk és szükségletek mélyebb és – e dolgozatban foglaltakkal összhangban – újszerű megismerési lehetősége többek között prevenciók tényezőik szempontjából is kiemelt szerepet játszhat. Az ölések háttérben meghúzódó motivációk és szükségletkielégítésre ösztönző faktorok hatékonyabb kezelése és kialakulásuk megelőzése érdekében, míg többek között Bolyky szerint az általános mentális állapot javítását, a hátrányos helyzetben élők egzisztenciális támogatását és a szellemi-erkölcsi fejlesztést kell a figyelem középpontjába állítani (Bolyky, 2017a), addig jelen kutatás eredményeit tekintve úgy gondolom, hogy a szociális kapcsolatokban megnyilvánuló, akár családon belüli frusztráció csökkentésére, a szociális interakciók esetében érvényes és elfogadott magatartási és viselkedési normák befogadását és megértését, konfliktuskezelési technikák elsajátítását támogató programok biztosítására kell az eddigiéknél nagyobb hangsúlyt fektetni, s kiemelten kezelni az egyének önértékeléssel és önbecsüléssel kapcsolatos problémáit, nehézségeit, s nem lehet pusztán rendőri, jogalkotói, jogalkalmazói, büntetéskezelési kérdésként leegyszerűsítve kezelni ezeket a felmerült kérdésköröket (Bakóczi, 1991). Véleményem szerint, annak ellenére, hogy bizonyos bűncselekmények esetében (például lopás, jármű önkényes elvétele, rongálás) végrehajtott és gyakorolt preventív rendészeti módszerek az erőszakos, kiemelten pedig az emberölések tekintetében kevésbé hatékonyak, az elkövetők, s az általuk elkövetett bűncselekmények és az egyének azzal kapcsolatos életrészeire jellemző szükségletkielégítettség, az ebből fakadó frusztráció és a szükségletek által motivált viselkedésmintázatok és magatartásformák átfogó és mélyebb megismerése olyan preventív stratégiák kidolgozására, társadalomközpontú, mégis

az egyéni preferenciákat és frusztrációval kapcsolatos tényezőket és lehetséges megoldásaikat magában foglaló magyarázatok felismerésére adhat lehetőséget, melyen keresztül a társadalmi biztonságérzet növelése és a preventív technikák mellett az emberölésekkel kapcsolatos prediktív módszerek (Alavijeh et al., 2015) is előtérbe kerülhetnek.

Felhasznált irodalom

- Acevedo, A. (2018): A Personalistic Appraisal of Maslow's Need Theory of Motivation: From „Humanistic” Psychology to Integral Humanism. *Journal of Business Ethics*, 148(12), 741–763. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2970-0>
- Alavijeh, M. M., Mostafavi, F., Ahmadpanah, M., Martin, B. K., Amoei, M. R. & Jalilian, F. (2015): Murder and Motivation: A Qualitative Study. *Neuro Psych Physio*, 2(2), 278–338.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. & Nolen-Hoeksema, S. (1999): *Pszichológia*. Osiris Kiadó
- Bakóczy A. (1991): Az erőszakos bűnözés alakulása, okai és megelőzése. *INFO-Társadalomtudomány*, 55–61.
- Balogh S. (1992): *Társadalom és bűnözés*. Eszmélet Kiadó
- Berkowitz, L. (1969): Social Motivation. In Lindzey, G. & Aronson, E. (eds.): *Handbook of Social Psychology*. Reading, MA: Addison-Wesley, 50–135.
- Berl, R. L., Williamson, N. C. & Powell, T. (1984): Industrial Salesforce Motivation: A Critique and Test of Maslow's Hierarchy of Needs. *Journal of Personal Selling & Sales Management*, 4(1), 32–39.
- Bishop, J. (2016): An analysis of the implications of Maslow's Hierarchy of Needs for networked learning design and delivery. *Int'l Conference Information and Knowledge Engineering* 49–54.
- Bolyky O. (2017a): Az emberölések alakulása a hazai és nemzetközi statisztika adatok tükrében. *Ügyészségi Szemle*, 2(2), 44–71.
- Bolyky O. (2017b): *Az emberölések jogi és kriminológiai jellemzői, különös tekintettel a mentális tényezők büntetőjogi értékelésére*. Doktori disszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Doktori Iskola
- Bouzenita, A. I. & Boulanouar A. W. (2016): Maslow's hierarchy of need: An Islamic critique. *Intellectual Discourse*, 24(1), 59–81.
- Déri P. (1991): A magyarországi bűnözés alakulása. *Rendészeti Szemle*, 39(10), 3-10. I.
- Enyedi Gy. & Tamási P. (1991): Bűnözés és társadalom. *INFO-Társadalomtudomány*, 3–6.
- Etzioni, A. (2017): The Moral Wrestler: Ignored by Maslow. *Society*, 54(6), 512–519. <https://doi.org/10.1007/s12115-017-0200-3>
- Goud, N. (2008): Abraham Maslow: A Personal Statement. *Journal of Humanistic Psychology*, 48(4), 448–451. <https://doi.org/10.1177/0022167808320535>

- Göncöl K. (1993): A bűnözés társadalmi összefüggései. *Társadalmi Szemle*, 51(3), 37–48.
- Heller E. (1937): *A magyar büntetőjog általános tanai*. Szt. István Társulat.
- Hoffman, B. (2017): Why We Kill, According to Motivational Science. Are your needs different from those of a killer? *Psychology Today*
- Hofstede, G. (1984): The cultural relativity of the quality of life concept. *The Academy of Management Review*, 9(3), 389–398. <https://doi.org/10.5465/amr.1984.4279653>
- House, R. J. & Aditya, R. N. (1997): The Social Scientific Study of Leadership: Quo Vadis? *Journal of Management*, 23(3), 409–473. <https://doi.org/10.1177/014920639702300306>
- Le Penne, S. (2017): Longing to Belong: Needing to be NEEDED in a World in Need. *Society*, 54(6), 535–536. <https://doi.org/10.1007/s12115-017-0185-y>
- Maslow, A. H. (1943): A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
- Maslow, A. H. (1954): *Motivation and Personality*. Harper & Row Publishers
- Maslow, A. H. (1968): *Toward a Psychology of Being*. Van Nostrand Reinhold
- Maslow, A. (1976) *The Farther Reaches of Human Nature*. Penguin
- Maslow, A. (1983): *Religions, Values and Peak Experiences*. Penguin
- Mawere, M., Mubaya, T. R., Reisen, M. van & Stam, G. van (2016): Maslow's Theory of Human Motivation and its Deep Roots in Individualism: Interrogating Maslow's Applicability in Africa. In Mawere, M. & Nhemachena, A. (eds.): *Theory, Knowledge, Development and Politics: What Role for the Academy in the Sustainability of Africa?* Bamenda, Langaa RPCIG.
- Morall, P. (2006): Murder and society: why commit murder? *Criminal Justice Matter*, 66(1), 36–37. <https://doi.org/10.1080/09627250608553401>
- Nain, B. (2013): Nain's Hierarchy of Needs: An Alternative to Maslow's & ERG's Hierarchy of Needs. *Indian Journal of Positive Psychology*, 4(3), 464–467. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2279375>
- Nevis, E. C. (1983): Using an American perspective in understanding another culture: Toward a hierarchy of needs for the People's Republic of China. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 19(3), 249–264. <https://doi.org/10.1177/002188638301900304>
- Oved, O. (2017): Rethinking the Place of Love Needs in Maslow's Hierarchy of Needs. *Society*, 54(6), 537–538. <https://doi.org/10.1007/s12115-017-0186-x>
- Pintér T. (2008): A bűnözői magatartás kialakulásának lehetséges szocializációs, mentális okai. Kérdőíves vizsgálat a Szegedi Fegyház és Börtönben. *Börtönügyi Szemle*, 27(3), 34–46.
- Rutledge, P. B. (2011): Social Networks: What Maslow Misses. None of Maslow's needs can be met without social connection. *Psychology Today*
- Shahrawat, A. & Shahrawat, R. (2017): Application of Maslow's Hierarchy of Needs in a Historical Context: Case Studies of Four Prominent Figures. *Psychology*, 8(7), 939–954. <https://doi.org/10.4236/psych.2017.87061>
- Tréhu, J. (2017): The Shaky Foundations of Millennials' Basic Human Needs. *Society*, 54(6), 533–534. <https://doi.org/10.1007/s12115-017-0184-z>

- Wahba, M. A. & Bridwell, L. G. (1976): Maslow Reconsidered: A Review of Research on the Need Hierarchy Theory. *Organizational Behavior and Human Performance*, 15(2), 212–240. [https://doi.org/10.1016/0030-5073\(76\)90038-6](https://doi.org/10.1016/0030-5073(76)90038-6)
- Wallace, W. (2018): Why do people become killers? There are only three reasons – Here they are. *Fox News Network*
- Whippman, R. (2017): Where were we while the Pyramid was Collapsing? At a Yoga Class. *Society*, 54(6), 527–529. <https://doi.org/10.1007/s12115-017-0203-0>

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *United Nations Office on Drug and Crimes: Global Study on Homicide. Trends, Contexts, Data. Vienna, 2013, editing: Jonathan Gibbons - United Nations publication, Sales No. 14.IV.1.* https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf
- URL2: *A Balkan Criminology hivatalos oldala.* <https://www.balkan-criminology.eu/about/>

Tokodi Panna

Spanyolország, Madrid: turizmus és biztonság?!

Spain, Madrid: tourism and safety?!

Absztrakt

A turizmus a világ minden jelenségéhez kapcsolódik, világméretű társadalmi jelenséggé vált. A turisztikai desztináció biztonsági helyzete hangsúlyos tényező egy utazási döntés meghozatalakor, mivel az a turizmus komplex rendszerének köztudottan fontos alapja. A turista felelős azért, hogy minden releváns információval rendelkezzen a felkeresni szándékozott úti célt illetően, a felkeresett úti cél pedig, hogy megadja azt. Azonban a világban zajló események nemcsak a turistákat, hanem a rendészeti szerveket is kihívás elé állítják. A tanulmány célja, hogy röviden bemutassa Spanyolország, különös tekintettel Madrid turizmusbiztonsági helyzetét, melyet a madridi magyar konzulhelyettessel készített helyszíni interjúm és az ott töltött hetek tapasztalatai egészítenek ki. Be kívánom bizonyítani, hogy a tanulmányomban leírt negatív körülmények ellenére, úgy, mint a tüntetések, zavargások, kommunikációs nehézségek és egyéb turistákat érintő problémák, Spanyolország turizmusának volumene töretlen.

Kulcsszavak: turizmus, turizmusbiztonság, konzuli hivatal, Madrid

Abstract

Tourism is connected to any phenomena in the world, it became a social phenomenon worldwide. The safety of a touristic destination is an emphasised factor when taking travel decisions, as it is commonly known as an important base for the complex system of tourism. It is the tourist's duty to have any relevant information on the travel target and the visited target has to grant that. But the events of the world do not challenge tourists only but law enforcement organisations, too. The aim of the paper is to present briefly the safety situation of tourism in Spain, especially in Madrid, extended by an on-the-spot interview with the

Hungarian deputy consul and my experiences gained in the few weeks' time I spent there. I intend to prove that in spite of the negative circumstances described in this paper – like demonstrations, riots, difficulties in communication and other problems meeting tourists – the volume of tourism in Spain is unbroken.

Keywords: tourism, safety of tourism, Consul's Office, Madrid

A nemzetközi turizmus 2018-ban hat százalékos növekedéssel zárta az évet a World Tourism Organization (UNWTO)¹ által regisztrált nemzetközi turistaérkezések száma alapján, ami 1,4 milliárdot meghaladó utazót jelent világszinten (2017-ben 1.322 milliárd). Ilyen nagyságú növekedés mellett feltartóztathatatlanul halad a 2030-ra prognosztizált 1,8 milliárdos volumen felé. Európába 2018-ban 713 millió turista érkezett a világ más részeiről, a legnagyobb növekedést Dél-Európa mutatta. A világ leglátogatottabb országai sorában (2018. évi rangsor szerint: Franciaország, Spanyolország, az Egyesült Államok, Olaszország, Kína és Mexikó) (URL1) olyan országokkal találkozhatunk, amelyek (Gyuricza, 2008, Dombay, 2007):

- fejlett infrastruktúrával és magas színvonalú szolgáltatóiparral rendelkeznek;
- képesek garantálni a látogatók biztonságát;
- fürdőzésre alkalmas tengerpartokkal rendelkeznek;
- a legfontosabb küldő területek lakosai számára egzotikusak;
- gazdag és sokszínű kulturális kínálatuk van;
- gasztronómiájuk vonzó;
- földrajzi fekvésük kedvező (például jól megközelíthetők, vagy közel vannak a világ jelentősebb küldő országaihoz);
- területükön számottevő külföldi él (ami a VFR² turizmust gerjeszti);
- világgazdasági potenciáljuk jelentős.

Dél-Európa országaiban a természeti vonzerők mellett az ókori görög és/vagy római műemlékek is nagy számban találhatóak, ami csak fokozza a területeket látogatottságát. Spanyolországban több mint 40 UNESCO által nyilvántartott világörökségi helyszín található. Az őskori emlékektől (altamirai barlang) a mór építészetten át (Alhambra) a római emlékekig (segovia római vízvezeték) igen széles körben találhatóak kulturális emlékek (Balogh, 2004).

1 Turisztikai Világszervezet, mely 1975-ben jött létre, mint az ENSZ turizmusra szakosodott szervezete, székhelye Madrid (Palacio de Congresos de la Castellana). Spanyolorzágnak házigazdaként állandó helye van a szervezet végrehajtó tanácsában.

2 VFR: Visiting Friends and Relatives rokonok, barátok meglátogatására alapuló turisztikai termék.

A biztonság szerepe

Ahogy a fenti felsorolásból is következtethető, a biztonság hiánya a turisztikai rangsorok előkelő helyeit elfoglaló országok számára is az egyik legnagyobb kockázati tényező. A biztonság garantálása nélkül nagy volumenű turisztikai növekedést nem tudnának felmutatni. Az utazási döntést befolyásoló prekonceptióhoz tartozik a politikai környezet, a közlekedés biztonsága, a természeti környezet biztonsága és a határokon átívelő terrorizmus (Wilk, 2017), azonban ez nem minden esetben hat negatívan a turizmusra, sőt egyes esetekben növelheti is annak volumenét. Gondoljunk csak az egyre népszerűbb katasztrófaturizmusra. A kutatások azt bizonyítják, hogy az utazások során fontos a célterület biztonsága, valamint az, hogy érdeklődésünknek megfelelő lehetőséget válasszunk. Mára a turizmus biztonsága meghatározó jelentőségűvé vált, mindamelllett, hogy a turizmus biztonságát egy nemzet sem tudja önmagában garantálni, ahhoz helyi és nemzetközi szintű együttműködés szükséges (Keller, 2004). Azok a desztinációk³, amelyek az utazók tapasztalatai alapján biztonságos helynek számítanak, előnyükre fordították a világ egyes országainak biztonságpolitikai helyzetében történő változásokat, azonban más célterületek, melyek az utazás szempontjából veszélyesnek bizonyultak, számos turistát vesztek. Megfigyelhető az is, hogy ha a világ több pontján van valamilyen jellegű fenyegetettség – legyen az terrorfenyegetettség, gazdasági válság, vagy természeti katasztrófa, az negatívan hat a turizmus fejlődésére, sőt, egyúttal elősegítheti a turizmus területi átrendeződését is (Péter et al., 2018). De ez nem minden esetben a turisták számának csökkenésében mutatkozik meg, hanem a turizmussal kapcsolatos bevételeket érinti érzékenyebben. A World Economy Forum (rövidítve: WEF)⁴ 2007 óta minden évben megjelenteti turisztikai versenyképességi indexét – 2019-ben 140 országra vonatkozóan –, az Utazás és Turizmus Versenyképességi Jelentést⁵ (Blanke & Chiesa, 2009), ami külön nevesíti a biztonság és védelem faktort. A WEF minden évben szakértői kutatásában (World Economic Forum's Executive Opinion Survey) az egyes országok szakemberei által minősíti az adott ország versenyképességét 1-7 Likert skálán.

3 *„A desztináció egy fizikai helyszín, ahol a turista legalább egy éjszakát tölt el. Tartalmaz turisztikai vonzerőket, termékeket, kapcsolódó szolgáltatásokat, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a turista legalább egy napi helyben tartózkodását kielégítsék. A desztinációnak vannak fizikai és adminisztratív határai, amelyek meghatározzák annak menedzsmentjét, illetve rendelkezik imázssal és percepcióval. A desztináció számos érintettet foglal magába, képes a hálózatossodásra, az együttműködésre, és ezáltal arra, hogy nagyobb desztinációvá váljon” (UNWTO 2007, 1.).*

4 Világgazdasági Fórum.

5 Travel and Tourism Competitiveness Report-ot.

A biztonságot illető szegmensek az alábbiak szerint épülnek fel (Sziva & Michalkó, 2019. 30.).

„1. *Business costs of crime and violence* (A vállalkozások bűnözés miatti költségei – Milyen mértékben ró a bűnözés költségeket a vállalkozásokra az adott országban?)

2. *Reliability of police services* (A rendőrség megbízhatósága – Mennyire megbízható a rendőrség a jogrend szempontjából?)

3. *Business costs of terrorism* (A vállalkozások terrorizmus miatti költségei – Milyen mértékben ró a terrorizmus költségeket a vállalkozásokra az adott országban?)

4. *Index of terrorism incidence* (A terrorista incidensek indexe – A terrorista akciók számossága az adott országban)

5. *Homicide rate* (Emberölési ráta – UNODC nevű szervezet adatbázisa alapján)”

Spanyolország a versenyképességi index általános rangsora alapján ugyan az első helyen végzett, azonban az egyes indexeket külön-külön áttekintve már más képet kapunk. A turizmus és biztonság témájánál maradva elmondható az, hogy a versenyképességi index alapján több olyan országot is fel lehet sorolni európai szinten, mint például Portugália, Svájc vagy Ausztria, amely megelőzi ebben a tanulmányom céljából vizsgálat alá vont célországot. A legmagasabb értéket mutató kulturális erőforrások és üzleti utazások indexét csak Franciaország előzi meg, de csak egy hajszállal. Összességében konstatálható, hogy Spanyolország továbbra is a leginkább versenyképes ország a versenyképesség és technológia területén a világban, köszönhetően a gazdag természeti és kulturális erőforrásainak, valamint a turisztikai szolgáltatások elsőrangú infrastruktúrájának (WEF, 2019).

Kommunikáció - biztonság?

A felkeresett célterületnél minden szempontból fontos, hogy megfelelően tudjunk kommunikálni, amit sokszor ugyan közvetítő nyelvek (főként az angol nyelv) segítenek, de ez sok esetben csak az alapvető szükségletek kielégítésében (például a tájékozódás) segít. A dialektusok sok helyen tovább bonyolítják a helyzetet, az írásbeli információk csak korlátozottan állnak rendelkezésre. Az ebből adódó problémák szerencsés esetben csak egy meghatározott céltól való eltérévést jelentik, azonban az általam tanulmányozott ország esetében sajnos halálos kimenetelű esetről is beszámolnak a sajtóorgánumok, ami a turizmusra

akár hátrányosan hathat (URL2). Az idegen nyelvű kommunikációs készségek hiányának elszenvedője alapvetően a turista, ha nem érti meg az átmenti környezetében zajló folyamatokat. Szerencsére az ilyen helyzetek viszonylag ritkák, de külföldön számos esetben lehet szükségünk a kommunikációs zűrzavarokon való túljutásra. Spanyolországban ugyan sokan beszélnek angol nyelven, azonban saját bőrömön kellett megtapasztalnom, hogy ezek az idegen nyelvű csatornák beszűkültek, mert például Madrid egyik kerületének rendőrkapitányságán nem volt olyan kolléga, akivel angolul kommunikálni tudtam volna. Esetemben pedig csak egy jegyzőkönyv felvétele volt a cél.

ETA

Az ETA – Euskadi Ta Askatasuna, vagyis Baszk Haza és Szabadság nevű szervezet a spanyol fennhatóság alatt álló baszk autonóm közösség teljes függetlenségért harcolt egészen 2018. május 3-ig, a szervezet megszűnéséről szóló hivatalos közleményének kiadásáig, (URL3) mely kimondja, hogy az ETA befejezte teljes politikai aktivitását. Az 1958-ban alakult szervezet 2017-ig 854 embert ölt meg (Vass, 2018). A merényletek szinte kizárólag hivatalos személyek ellen irányultak. Az ETA elleni fellépés folyamatos és összehangolt munkát kívánt meg Franciaországtól és Spanyolországtól egyaránt. A Schengeni belső határok, a Pireneusok gerince mind-mind a terrorszervezet munkáját segítette. Baszkföld egy része már Franciaország területén helyezkedik el és éppen ezt használták ki folyamatosan a terroristák, macska-egér játékot játszva az ellenük fellépő hatóságokkal. Csak akkor tudtak eredményesen fellépni az ETA ellen, amikor a spanyol és a francia terrorelhárítás és a katonaság összehangolt közös műveletekben számolták fel a fegyveres egységeiket, felderítették fegyverraktáraikat, rejtkehelyeiket. Az ETA létezésének okán az oda látogató turista nem csak, hogy bűnözőkkel találkozhatott, de akár áldozatukká, akarva, akaratlanul bűntársukká is válhatott. Mindezek jól mutatják, hogy nem véletlenül nincs a biztonság és védelem versenyképességi indexe alapján első helyen Spanyolország.

Katalónia

Spanyolország államformája – az 1978. október 31-én elfogadott alkotmányától kezdve – királyság. Az alkotmány alapot adott arra, hogy autonóm régiók jöhessenek létre, melyek rendészeti igazgatási hatáskörrel is rendelkeznek

a községek és provinciák mellett. A közbiztonság fenntartása állami feladat, az autonóm tartományok helyi rendőri erőkkel rendelkeznek. A 2/1986-os organikus törvényben⁶ foglaltak szerint a belügyminisztérium alá kettő rendőrség tartozik, még hozzá a nemzeti rendőrség (Cuerpo Nacional de Policía) és a polgári őrség (Guardia Civil), amely félig katonai, félig rendészeti szerv. Illetve van helyi rendőrség is például Madridban a Policía Local, ami az önkormányzat alá van rendelve. Az autonóm tartományok statútumai alapján Katalónia tartományi gyűlése is létrehozta a regionális rendőrséget (Mossos d'Esquadrat), és saját rendőrséggel rendelkezik Baszkföld és Navarra is, melyekre jellemző, hogy az állami rendőrségtől független hatáskörrel rendelkeznek. Feladatuk közbiztonsági, igazgatásrendészeti, igazságügyi rendészeti⁷, peren kívüli eljárásokba való, valamint a helyi hatóságokkal együttműködési megállapodásban szabályozott funkciókból tevődik össze. Munkájukat az önkormányzati és az állami rendőrséggel együttműködve hajtják végre. A közbiztonsági funkciók széles köréhez tartozik a helyi hatósági épületek, létesítmények, közterületek felügyelete és együttműködés az állami vagy autonóm tartományi rendőrséggel tüntetések és azon események során, amikor nagy tömeg gyűlik össze, vagy annak szükségét látják (Bacsárdi & Christián, 2018). Ilyen feladatokat látott el a regionális rendőrség állománya, amikor 2019. október 18-án egynapos általános sztrájk kezdődött Katalóniában tiltakozásként a függetlenségi vezetőkre kiszabott börtönbüntetések miatt. A munkabeszüntetések mellett sokan utcára vonultak, radikális függetlenségi csoport tüntetett a város jelképének számító Sagrada Familia székesegyháznál. Az egynapos általános sztrájkot megelőzően több éjszaka is rendbontásba forduló tünteteshullámok, gyújtogatások rázták meg Barcelonát és több más várost. Azonban hasonló jellegű megmozdulások már voltak 2019 első felében, sőt 2018-ban is, amikor több fontos közút forgalmát blokkolták a katalán függetlenségi politikusok szabadon engedéséért tüntetők Katalóniában (URL5). De 2017-ben is volt példa arra, hogy autópályákat és vasúti síneket zártak le a független Katalóniáért tüntetők. A napjainkban egyre erőszakosabbá váló tüntetések miatt Barcelonában a rongálások okozta kár hatalmas, a média visszajelzései alapján a turisták száma csökkent, azonban ez nehezen kimutatható. Időközben a spanyol belügyminisztérium növelte a Katalóniába kihelyezett egységek számát, ennek ellenére a katalán szakadárak folytatják a tömeges demonstrációkat, követelve az autonóm térség függetlenségét (URL6). A tömeges

6 Organikus törvények: „az alapvető jogok és polgári szabadságjogok alakulásáról, az autonóm közösségek statútumai által elfogadott szabadságjogokról, az általános választási rendszerről szóló organikus törvények, valamint az Alkotmány által előírt organikus törvények.” (URL4) Elfogadásához, módosításához vagy hatályon kívül helyezéséhez a kongresszus abszolút többsége szükséges.

7 Mely funkciójában a nyomozást és a felderítést jelenti.

demonstrációk, tüntetéshullámok mind-mind azt mutatják, hogy jogos az ország biztonság és védelem indexében való visszavetés, de ez kimutatható szinten nem szegi kedvét a turistáknak, vagy csak ideiglenes jelleggel néhány hétre, esetleg egy hónapra vezethető vissza minimális csökkenés a turistaérkezések számában. Ez azonban hosszú távon nem jelent igazi kihívást az ország életében.

Poliédrico

A független Katalóniáért folyó küzdelmekről függetlenül a barcelonai rendőrség különleges egységet hozott létre 2019 augusztusában a katalán főváros utcáin garázdálkodó bandák miatt, akik között sok a bevándorló, főleg fiatalos személy. A Poliédrico nevű egység feladata, hogy megfékezze a turisták által kiemelten látogatott helyeken megjelenő tolvajokat, akik egyre erőszakosabb módon rabolják ki a turistákat. A helyzet komolyságát bizonyítva az Egyesült Államok barcelonai konzulátusa figyelmeztetést adott ki, amelyben óva inti az amerikai turistákat és felhívja a figyelmüket, hogy ilyen esetben hogyan járjanak el. A biztonsági helyzet romlása a helyieket is aggasztja, akik önkéntes bűnmegelőző csoportokat hoztak létre és a jogszabályok szigorítását követelik. A spanyol törvények alapján a 400 eurónál kisebb értékű lopás vétségnek számít, bírság kiszabása mellett. Így egy turista vagy helyi lakos ellen elkövetett kis értékű lopás után könnyen szabadulhatnak az elkövetők. A spanyol rendőrség természetesen figyelemmel követi az önkéntes csoportok tevékenységét is, megelőzve, hogy a rendőrség munkáját átvegyék, és önkényes intézkedésekbe kezdjenek (URL7).

Madrid

A Katalóniában zajló események hatására a katalán függetlenség támogatóinak tízezrei tüntettek Madridban, 2019 márciusában. A 2017-ben illegálisan megtartott függetlenségi népszavazás és a katalán függetlenségi nyilatkozat elfogadása miatt 12 katalán vezető ügyében zajlik per (jelenleg is) a spanyol legfelsőbb bíróságon. 2019 októberében újabb események fokozták az ország hangulatát. Szigorú biztonsági intézkedések mellett exhumálták Francisco Franco tábornokot (1892-1975), a Madrid melletti Elesettek Völgyében⁸ található bazilikában. Az Elesettek Völgyét erre az időszakra lezárták a látogatók elől. A diktátor

8 Az Elesettek Völgye (Valle de los Caídos) Madridtól 50 kilométerre található. A több mint 30 ezer idevetett közül csak Franco és Primo de Rivera nevét tüntették fel. A komplexum fő látványossága a világ legmagasabb, 152 méteres kőkeresztje, de van bazilika és bencés kolostor is. Ezeket részben Franco politikai foglyai építették.

koporsóját a madridi Mingorrubio temetőbe helyezték át. Mindkét helyszínen demonstrációt tartott Franco több száz híve (URL8). A spanyol főváros mindezek ellenére a turisták körében évről évre látogatottabb, 2018-ban is emelkedett a nemzetközi turistaérkezések száma. A negatívumok ellenére belátható, hogy egy-egy esemény csak minimális szinten okoz visszavetést az ország megítélésében, s ez turisztikai szinten alig kimutatható. Ez is azt bizonyítja, hogy a turisták többsége inkább az érdeklődésének megfelelő úticélt választja, az élményszerzés lehetőségét, és a biztonság nem minden esetben játszik elsődleges szerepet. Turisztikai szempontból Madrid előnye Barcelonához képest, hogy rövid autótúra van Toledo és Segovia. Hátránya, hogy nincs tengerpart a közelében. Kulturálisan gazdag, építészetileg sokféle, történelmi emlékekben bővelkedik. Ahogy a kommunikációs alfejezetben is kifejtettem, Spanyolországban az angolul beszélők száma nem túl magas, bár Magyarországhoz képest arányaiban jobban állnak. A tömegközlekedése fejlett, vonatok, metrók sora segíti a helyieket és a turistákat. A helyi vonatokon a vasút saját biztonsági szolgálata dolgozik, folyamatos felügyelet alatt tartva a közlekedő vonatokat, utasokat. Tonfa, bilincs, elektromos sokkoló, mint munkaeszköz látható a felszerelésükön. Minden fontosabb csomópontnál, látványosság közelében van rendőrségi szolgálati gépkocsi és járőr párok látnak el utcai szolgálatot. Az egyenruhás rendőrök emelik mind a helyiek, mind a turisták szubjektív biztonságérzetét.

1. számú kép: Prado Múzeum
Forrás: Készítette a szerző

A közlekedésbiztonságot elősegítve és a korlátozott látással rendelkezőket védve, a kijelölt gyalogos-átkelőhelyeknél a fényjelző berendezés mellett márdáhang jelzi a szabad áthaladást. A külső kertvárosi tartományokban a gyorsajtást megakadályozva a zebrákat lassító küszöbökre helyezték, melyek szinte 100 méterenként vannak elosztva, sok-sok körforgalommal együttesen szabályozva a forgalom rendjét. Saját tapasztalat, hogy 30-40 km/h-tól gyorsabban haladni szándékozó személygépkocsi igencsak nagy ütést kap, ha gyorsabban akar áthaladni ezeken a sebességcsökkentő elemeken.

2. számú kép: Kijelölt gyalogos-átkelőhely Európólis tartományban
Forrás: Készítette a szerző

A város turisztikailag látogatott terein fizikai akadályok sora hivatott meggátolni a tömegbe való behajtást, az úgynevezett ramming típusú terrorakciókat. Az elmúlt néhány évben ijesztő mértékben megnövekedtek az ilyen jellegű elkövetések. 2017. augusztus 17-én Barcelonában, majd augusztus 18-án hajnalban a spanyol tengerparti üdülővárosban, Cambrilsben⁹ hajtottak végre gázolásos

9 „2017. augusztus 17-én 16: 30-kor került sor arra, hogy a 22 éves marokkói származású és a Barcelonától északra fekvő Ripoll városkában lakó Younes Abouyaaqoub a szintén marokkói Driss Oukabir nevében bérelt Fiat Talento kisteherautóval 530 méteren keresztül hajtott végig 80 kilométer/óra sebességgel cikkcakkban Barcelona legismertebb, La Rambla nevű, 1200 méter hosszú sétálóutcáján (megölve 13 és megsebesítve mintegy 130 embert), majd gyalog elmenekült. Augusztus 18-án éjjel 1 órakor hasonló támadást hajtott végre öt – hamis robbanómellényeket viselő, baltákkal és késekkel felszerelkezett – merénylő a Barcelonától délre fekvő Cambrils üdülőhelyen egy Audi 3-as gépkocsival (a támadásnak 1 halott és 7 sebesült áldozata van), akiket azonban – miután gépkocsijuk felborult – a katalán rendőrök agyonlőttek.” (Tálas, Szente & Varga, 2017. 73.)

terrortámadást gépjárművel. Ezek a támadások megerősítették, hogy Európában is fel kell készülni a gépjárművel elkövetett terrorcselekményekkel szembeni védekezésre, mivel ez az elkövetési forma egyszerűsége és olcsósága miatt a terroristák egyik kedvelt elkövetési módszerévé vált. „*Egy rammingtámadás előkészítésére akár néhány óra is elegendő lehet, az autóbérlést is beleszámítva*” (Rácz & Brestyánszki, 2017).

A fizikai akadály azonban ma már nem csak betontömböt jelent, hanem akár behajtást akadályozó virágágyás vagy leengedhető sorompó formájában is védelmet lehet biztosítani (Tokodi & Ritecz, 2019). Ezek Toledo és Segovia városában is egyaránt alkalmazott elemek.

3-4. számú kép: Behajtást akadályozó leengedhető sorompó és virágágyás Toledóban
Forrás: Készítette a szerző

A spanyol városokra, kisvárosokra jellemző, hogy sok-sok kis utca vezet rajta végig. Ezeket járva azonban továbbra se érezhetjük magunkat kevésbé biztonságban, mivel a legtöbb helyen kamerarendszer van telepítve önkormányzatilag, illetve sok helyen a tulajdonosok, lakók is jelzik, hogy kamerával megfigyelt a terület és a riasztó be van kötve a rendőrséghez.

Konzuli hivatal Madrid

2018 nyarán hosszabb időtartamot töltöttem el Madridban, mely idő alatt felvettem a kapcsolatot a konzuli hivattal és lehetőséget kaptam egy személyes interjú lefolytatására a konzulhelyettessel. A konzuli hivatal illetékességi területe egész Spanyolország, beleértve a Kanári-szigeteket: Gran Canaria, Tenerife,

Fuerte Ventura, Lanzarote, La Palma, El Hierro, Gomera¹⁰. Kérdéseim a konzuli hivatal illetékességi területén tartózkodó magyar turistákat érintő ügyekre fókuszált, amelyet kiegészített a közlekedésbiztonság, egészségbiztonság körébe tartozó 1-2 eset, valamint a kulturális különbségek vizsgálata.

Konzuli segítségnyújtás

Ami a konzuli tevékenységet illeti – leszámítva az alapiratok kiállítását, az alap igazgatási ügyeket – az ügyek döntő többsége kirabolt magyar turistákkal kapcsolatos ügyintézés. Nekik alapvetően a hazautazást segítő valamilyen dokumentumot szükséges biztosítani. Ideiglenes útlevelet vagy utazási igazolást állítanak ki, amin rajta van fényképe, aláírása az illetékes személynek és azzal a hazautazás megoldhatóvá válik. Ezek az ügyek az esetek nagyjából 85 %-át fedik le a konzulhelyettes tájékoztatása alapján, amiből arra a következtetésre juthatunk, hogy súlyos, a közrendet és közbiztonságot érintő cselekmények ritkán érhetik a konzuli kerületbe érkező magyar turistákat. Felmerül a kérdés, hogy amennyiben a tulajdonunkban lévő értékek között a készpénzünket, vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközünket is egyidejűleg elvették, akkor mi lehet tud segíteni a konzuli hivatal. Elvben nagyon szigorú feltételek között van arra lehetőség, hogy utazási kölcsönt kapjanak a pórus járt turisták. A konzuli hivatal elmondása alapján az a gyakorlat, hogy utazási kölcsönt nem folyósítanak. De természetesen mindenben segítik a bajba került személyeket, felkeresi az érintett családját, akik átutalják a repülőjegy árát, vagy megveszik azt és a konzuli hivatal kinyomtatja részére a jegyet. Az ilyen jellegű ügyeknél általában nem is szokott probléma lenni. Azonban van 1-2 olyan eset, amikor a rendszert próbálják kijátszani. Van olyan, aki úgy utazik, hogy csak egyirányú jegyet vesz és megpróbálja a konzulátussal megvetetni a visszajegyét. De volt már példa arra is, hogy az illető azt tervezte, hogy Spanyolországban új életet kezd, aztán rövid idő alatt a helyzet megváltozott, elfogyott az összes pénze és segítségre szorult a hazajutásban. Más jellegű ügyek is előfordulnak, amikor szintén a konzuli hivatal segítségét kérik. A konzulhelyettes elmondása szerint volt olyan eset, amikor egy édesanya kétségbeesve hívta a konzulátust, hogy fia a Kanári-szigeteken van és nem éri el több mint egy napja. A fiáról időközben kiderült, hogy skizofrén és többször megpróbált öngyilkosságot elkövetni. Ebben az esetben a helyi hatóságokkal felvették a kapcsolatot a fiút megkeresésére. A konzuli hivatal jó kapcsolatot ápol a spanyol rendőrhatalóságokkal, így

10 A barcelonai főkonzulátus konzuli kerülete Katalóniai Autonóm Közösség, Valenciái Autonóm Közösség, Baleári-Szigeteki Autonóm Közösség, Andorrai Hercegség.

a fenti esetben is azonnal segítségükre voltak. A konzuli hivatal feladatai között említésre került a kapcsolattartást, közvetítést is az anyaország felé. Sajnos előfordult már olyan eset is, amikor egy magyar állampolgár halálának hírére kellett a családjá felé tolmácsolni és közben közvetíteni a család és a kórház között.

Sértett vagy elkövető

A konzuli hivatal mindkét szereppel találkozott már. Azonban, ha egy magyar állampolgár börtönbe kerül, akkor a spanyol börtönök automatikusan nem tájékoztatják őket, de ettől függetlenül sok esetben jelezni szokták. A fogvatartott egyébiránt az ügyvéden kívül bármikor kérheti, hogy felvehesse a kapcsolatot a konzulátussal. Meghatározott időközönként a konzuli hivatal is lekéri, hogy hány magyar állampolgár van illetékességi területükön fogvatartásban. Akikről tudnak, azokat időről időre meglátogatják, figyelemmel követik a sorsukat. Így szereztek tudomást arról is, hogy van olyan magyar állampolgár spanyol börtönben, aki drogcsempészésért ül, és találkoztak már olyan személlyel is, aki Spanyolországban dolgozott és áfacsalási ügybe keveredett. Magyar bűnelkövetői hálózatról a konzuli hivatalnak nincs tudomása. Az elkövetői oldalról elmondható, hogy mint minden országban a magyar turisták által elkövetett cselekmények jellege itt is sokszínű. Kiemelt a Kanári-szigetek, mivel az esetek többsége itt fordul elő és arányaiban is itt van a legtöbb fogvatartott. A pontos statisztikai adatokat mellőzve, azonban nem kell nagy számokra gondolni, mivel egész Spanyolországban megközelítőleg egy tucat magyar fogvatartott van. A sértetti oldalt megvizsgálva a konzuli hivatal főként a nyilvános helyen történt cselekményekről szerez tudomást, így például egy-egy lopás, rablás tényéről. Jellemző a zseblopás kávézóknál, tömegközlekedési eszközökön. Ezekkel kapcsolatban többnyire a sértett tesz bejelentést a konzuli hivatal felé is. A magyar turistákkal szemben elkövetett bűncselekmények esetében előfordul egyéni elkövető, illetve szervezett bűnözői csoport is, de a turistákat érintően főként zsebtolvaj bandákról beszélhetünk. Turisztikai szempontból a konzulátus számára nem releváns, hogy a magyar turista egyéni vagy szervezett (utazási irodán keresztül) úton van, ezekre külön nem térnek ki, de a konzulhelyettes meglátása szerint alapvetően többségében van az egyéni utazó családdal, barátokkal.

Egészségbiztonság

Az, hogy egy magyar turista megbetegedett, kórházba került vagy baleset érte nem feltétlen jut a konzuli hivatal tudomására. A kórház részéről nincs

bejelentési kötelezettség, de van olyan eset, amikor megkeresik a konzulátust, mint legkézenfekvőbb kapcsolatfelvételt segítő szervet. A konzuli hivatal ezekben az esetekben is segíti a kommunikációt a család és a kórház között.

Közlekedésbiztonság

Közlekedési baleset okán a magyar turisták nem fordulnak a konzuli hivatal felé. Ilyen esetről nem számoltak be az elmúlt évekre visszamenőleg. Ettől függetlenül érdemes tudni, hogy Spanyolországban magas a közlekedési balesetek száma.¹¹ A spanyol közlekedési kultúra sok szempontból jobb, mint a magyar, melynek egyik kiemelt része, hogy a kijelölt gyalogos-átkelőhelyet nagy tiszteletben tartják, segítik a gyalogos forgalmat. A menet közbeni mobiltelefon használatot figyelik és folyamatosan ellenőrzik. Ezzel kapcsolatban több prevenciós kampány is indult, érzékenyítő filmeket is készítve. A közlekedésbiztonság kiemelt szerepet kap az országban, mely közvetetten hatást gyakorolhat a turistákra.

Kapcsolat a spanyol rendészeti szervekkel

A konzuli hivatal jó kapcsolatot ápol a spanyol rendészeti szervekkel. De alapvetően igaz az is, hogy nagy tisztelet övezi a rendőrséget. Mind állami, mind állampolgári szinten elmondható ez. A rendőri hivatás vonzó szakmának számít. A Katalán tartomány esetében azonban kimondható, hogy a katalán szeparatisták gyűlölik a rendőröket, csendőröket (polgári őrséget). Ez az elmúlt 2-3 évben kitört tüntetések, rendbontások során kiéleződött. Az utcákon, köztereken, kiemelt turisták által látogatott helyeken nagy a rendőri jelenlét, ami egyrészt az ETA-s időkre vezethető vissza és bár nem beszélnek róla, de elég nagy a dzsihadista fenyegetettsége az országnak. Spanyolországban több dzsihadista terrorista fogvatartott is él, amit igazol Tálás és Szenté-Varga tanulmánya is, amely szerint „*az elmúlt években Spanyolországban került sor a legtöbb dzsihadista terrorizmussal gyanúsított személy letartóztatására (170 akció során 700 személy) (...) és elítélésükre is a legnagyobb arányban (67 %).*” (Tálás & Szenté-Varga, 2017) Így nem véletlen a folyamatos készenléti állapot.

11 Ugyan az egymillió lakosra jutó közúti balesetek halálos áldozatainak számát tekintve 2017-ben a 30-40 halálos áldozat/ egymillió lakos csoportba sorolás az Európai Unió átlagát tekintve – 50 halálos áldozat/ egymillió lakos – kedvezően hat.

Összefoglalás

Ahogy a tanulmányom elején is felvettem, kapcsolatot kerestem a biztonság tudat, biztonságérzet és a turizmus kapcsolata között. Arra kerestem a választ, hogy van-e összefüggés a turisztikai desztináció főként turistákat érintő kockázatai, a megtapasztalt védtelenségből fakadó nehézségek és a turizmus volume között. A tanulmányban leírtakat komplexen áttekintve megállapítható, hogy egy turisztikai desztináció funkciója összefüggésben van a turizmusbiztonság garantálásával, jelentse az akár a fokozott rendőri jelenlétet, vagy akár a tereptárgyak kihelyezését a ramming típusú terrorista akciók megelőzése érdekében. Azonban az érdekes következtetésre adhat okot, hogy az elemzett negatív körülmények, hátráltató tényezők ellenére Spanyolország népszerűsége töretlen, a turistaérkezések száma 2018-ban is exponenciálisan növekedett. Ez jelentheti azt is, hogy napjainkban a felkeresni kívánt célterület, az élmények szerzése iránti vágy háttérbe szoríthatja a biztonság kutatások által bizonyított szerepét. Alapvetően kijelenthető, hogy a turistára, mint minden ember tevékenységére több tényező is hatással van, így az, hogy egy-egy negatív esemény hogyan és milyen mértékben befolyásolja a turizmusra kiváltott hatást mélyelemzéssel, lokális adatokkal alátámasztva állapítható meg egyértelműen. Azonban e tanulmánynak nem volt célja ezt megvizsgálni. Saját és a konzulhelyetessel folytatott beszélgetésem tapasztalatai azt igazolják, hogy a magyar turistának az általános jellegű problémákon kívül rendkívüli eseményektől alapvetően nem kell tartania, Spanyolország biztonságos célterületnek számít. Saját megfigyelésem szerint azonban érdemes kiutazás előtt regisztrálni a Konzuli Szolgálat honlapján a tartózkodás időtartamáról, az ott tartózkodó személyekről, hogy minden eshetőségre fel legyünk készülve. Ezt egyébként érdemes minden külföldi utazás előtt a biztonság kedvéért megtenni.

Felhasznált irodalom

- Bacsárdi J. & Christián L. (2018): *Önkormányzati rendészet*. Dialóg Campus Kiadó, 71-73.
- Balogh F. (2004): *Idegenforgalmi földrajz II*. Képzőművészeti Kiadó
- Blanke, J. & Chiesa T. (eds.) (2009): *The Travel and Tourism Competitiveness Report 2009*. World Economic Forum, Geneva
- Dombay I. (2007): *A turizmus földrajza*. Cluj Napoca, Kolozsvári Egyetemi Kiadó
- Gyuricza L. (2008): *A turizmus nemzetközi földrajza*. Dialóg Campus
- Keller K. (2004): Az újraraegyesült Németország növekvő nemzetközi biztonságpolitikai szerepvállalása: a Bundeswehr „out-of-area” bevetései. *Külföldi Szemle*. 3(3-4), 186-219.

- Péter E., Németh K. & Lelkóné Tollár I. (2018): Turizmusbiztonság, mint újonnan felmerülő fogyasztói igény. *Turizmus Bulletin*, 18(2), 31-34.
- Rác A. & Brestyánszki F. (2017): A gépjárművel végrehajtott, ramming típusú terrortámadásokról és a védekezés lehetőségeiről. *SVKK Elemzések*, 15.
- Sziva I. & Michalkó G. (2019): A biztonság szerepe a desztinációs versenyképességben. In Michalkó G., Németh J. & Ritecz Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*, 30, 149.
- Tálas P. & Szenté-Varga M. (2017): A 2017. augusztusi spanyolországi terrortámadásokról. *Nemzet és Biztonság*, 10(5), 70-78.
- Tokodi P. & Ritecz Gy.: A turizmusbiztonsággal összefüggő hazai szabályozás. In Michalkó G., Németh J. & Ritecz Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*, 149.
- UNWTO (2007): *A Practical Guide to Tourism Destination Management*. WTO, Madrid.
- Vass P.: *Utolsó felvonás*. HVG. 2018.05.10. 30-32.
- WEF (2019): *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019*. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf
- Wilk A. (2017): Magyarország, mint biztonságos desztináció – Biztonság és Turizmus – A Beutaztató Utazási Irodák szemszögéből. *OK-WORLD Travel Service, MUISZ – Beutaztató Bizottság*, 2017. március 2-5. Konferencia előadás

A kéziratban található online hivatkozások

- URL1: UNWTO: a világgazdaság átlagánál gyorsabban nő a turizmus. <https://turizmus.com/szabalyozas-orszagmarketing/unwto-a-vilaggazdasag-atlaganal-gyorsabban-no-a-turizmus-1161810>
- URL2: A rossz angoltudás miatt halt meg egy bungee jumpingoló lány. https://index.hu/kulfold/2017/06/27/a_rossz_angoltudas_miatt_halt_meg_egy_bungee_jumpingolo_lany/
- URL3: Feloszlatta magát az ETA nevű terrorszervezet. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20180502-feloszlott-az-eta-terrorszervezet.html>
- URL4: A spanyol jog forrásai. https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-es-maximizeMS-hu.do?member=1
- URL5: Blokkolt közutak Spanyolországban. http://turizmusonline.hu/aktualis/cikk/blokkolt_kozutak_spanyolorszagban
- URL6: Egyre erőszakosabbá válnak a katalán tüntetések. <https://hirtv.hu/hirtvkulfold/egyre-eroszakosabba-valnak-a-katalan-tuntetesek-2488997#>
- URL7: Egyre több bűncselekményt követnek el turisták ellen Barcelonában. <https://hirado.hu/kulfold/cikk/2019/08/27/egyre-tobb-buncselekményt-követnek-el-turisták-ellen-barcelonaban>
- URL8: Kitétek Franco tábornokot a dízsírhelyéről. https://hvg.hu/vilag/20191024_Kitettek_Franco_tabornokot_a_diszirhelyerol

Tóth Nikolett Ágnes

Innovatív sportrendészeti eszközök

Innovative sports policing tools

Absztrakt

A tanulmány megírásának célja a jogi innovációnak és a rendőri szervek, az innovatív technikai, technológiai megoldások, illetve ezek kapcsolatának a bemutatása, amelyek a sportrendészeti munka során kiemelt jelentőséggel bírnak.

Kulcsszavak: sportrendészet, rendőrség, innováció

Abstract

The aim of the study is to present legal innovation, the police forces and the innovative technical and technological solutions, resp. the relationship between them, which are of utmost importance in sports policing work.

Keywords: sports policing, police, innovation

Bevezető

A sport a 20. század végére kiemelkedő jelentőségű területté, nemzetstratégiai ágazattá vált. Rendkívül komplex jelenség: érinti a testkultúrát, az oktatáspolitikát, az egészségügyet, gazdasági és szociálpolitikai jelentősége is egyre nő. Ma már megalapozottan beszélhetünk sportiparról. A sport egyre nagyobb bel- és külpolitikai jelentőségre tesz szert, az országimázs növelésének is igen fontos eszközévé vált. Ez különösen igaz a labdarúgásra, amely a legnépszerűbb látványcsapatsportágként a sportjog és a sportrendészeti, a sportrendezvények biztonságával foglalkozó terület világában is számos példát kölcsönöz. Jelen tanulmányban szó lesz a jogi innovációról és a rendőri szervek innovatív megoldásairól, illetve ezek kapcsolatáról, amelyek a sportrendészeti munka során kiemelt jelentőséggel bírnak.

A sportrendészet fogalmának tisztázása

A rend, a biztonság, a lakosság és a sportolók biztonságérzetének a megteremtése, fenntartása és fejlesztése az utóbbi években egyre jelentősebbé vált, elsősorban azért, mert a látványcsapatsportok, egyéni látványsportok csúcseményei tömegeseménnyé váltak. Az élsport számos rendezvénye több tízezer embert mozgat meg nemcsak a sportesemény ideje alatt, hanem a rendezvény előtt és utána is. A sportrendezvények egyre inkább showelemekkel is rendelkeznek, s mindez új biztonsági követelményeket támaszt. A biztonság követő üzemmódban van, ugyanis a rendkívüli események, a terrorcselekmények a biztonság definíciójának folyamatos újragondolását eredményezik, így nagy felelőssége van az elméleti és a gyakorlati szakembereknek is. Egyre többen jelennek meg a sporteseményeken, így a sportrendészet egyre inkább előtérbe helyeződött. Magyarországon azért is kiemelt jelentőségű ez a terület, mert az infrastrukturális háttér viszonylag friss, több új stadion és sportlétesítmény épült. Egyre több teltházasan mérkőzések játszanak a csapatok, így még komolyabb rendezési kérdéssé vált a biztonság szavatolása. A sportrendészet-fogalom a közigazgatási jog rendszerében helyezhető el, a sportigazgatásnak egy sajátos része, amely közös metszete a sportjog közjogi részének és a közigazgatási jog különös, szakigazgatási részének. Ez a szűkebben értelmezhető terület szakrendészetként is egyértelműen definiálható, jogszabályok sora rendezi mindazt, ami a sportrendészethez kötődik, kiegészítve a sportági szakszövetségi szabályozásokkal, amelyek a sportrendészeti nyilvántartás vezetése és a sportrendezvények biztosítása során is iránymutatásul szolgálnak (Tóth, 2019). De ha mégis szeretnénk egy rövid fogalmat alkotni, akkor azt mondhatjuk, hogy a sportrendészet a sportigazgatásnak egy sajátos része, hiszen a vonatkozó jogszabályokat kiegészítik a hazai és nemzetközi szakszövetségi szabályozások. Az állam elsődleges feladata a sportrendezvényeken, illetve az azokhoz köthető helyszíneken is a közbiztonság fenntartása, illetve helyreállítása. A sportszervezetek szervezőként kötelesek megtenni vagy az illetékes hatóságnál kezdeményezni minden olyan intézkedést, amely a sportrendezvényen résztvevők személyi és vagyonbiztonságának megóvása, valamint a jogsértések megelőzése érdekében szükséges. A rendezési feladatok jogszerű és szakszerű végrehajtása érdekében a szervező a rendezvényen köteles rendező szervet megbízni. A szervező és az általa megbízott rendező felelőssége egyetemleges. A jogszabályok alapján az alábbi szervezetek együttműködése elengedhetetlen a sportrendezvények szervezésével összefüggésben: rendőrség, katasztrófavédelem, ORFK minősítő bizottság, egészségügyi szolgáltató, stadion tulajdonosa és üzemeltetője, szervező, rendező szerv. A sportrendezvényeken a jegyértékesítés és jegyelle-

nőrzés kiemelt szerepet kap. Normál biztonsági kockázatú mérkőzés esetén a szervező dönt a jegyértékesítés formájáról. Lehetősége van névre szóló jegyek értékesítésére is. A fokozott biztonsági kockázatú mérkőzés esetén a Sportrendvényeket Biztonsági Szempontból Minősítő Bizottság határozza meg a jegyértékesítés módját. Kiemelt biztonsági kockázatú mérkőzés esetében kötelező a névre szóló jegyértékesítés. A sportról szóló törvény¹ alapján a beléptetésnél a rendező jogosult a résztvevő személyazonosságát ellenőrizni, és a személyazonosság igazolására alkalmas igazolványban szereplő személyes adatokkal, a jegyen szereplő adatokat egybevetni. Amennyiben az adatok nem egyeznek, a beléptetést meg kell tagadni. Ez nemcsak a szurkolótáborok keveredését előzi meg, hanem hozzájárul a feketekereskedelem és a jegyüzérkedés kockázatainak csökkentéséhez, valamint támogatja a nem kívánt személyek (eltiltott, kitiltott) kiszűrését, a mérkőzésre való belépését.² A sportlétesítményekben az elsődleges intézkedési kötelezettség a rendező céget terheli. A jogszabályok értelmében a rendőrség a nyilvános helynek minősülő stadionokban csak szerződéses formában, vagy – amennyiben a mérkőzés biztonsági kockázata indokolja – közfeladatként vehet részt a mérkőzések biztosítási feladatainak támogatásában. A normál és fokozott mérkőzéseken a rendőrség képviselője jelen lehet a sportlétesítményben, de rendőri erők a mérkőzés biztosításában csak szerződéskötést követően, térítés ellenében vehetnek részt. Amennyiben a szerződéskötés elmarad, a rend helyreállítása során végrehajtott rendészeti feladatokkal összefüggésben felmerült rendőrségi költségeket ki kell számláznia a szervező felé.

Innovatív megoldások a sportrendészet területén

Az innováció szó szakmai fejlesztést, újítás jelent, de az innováció fogalma maga is állandó fejlődésben van, változáson megy keresztül, és magában foglalja a szervezeti, szervezési innovációt is. A jog konzervál, fontos a jogi tradicionalizmus, ugyanakkor a jog reagál is a megváltozott társadalmi életviszonyokra. Egyre inkább fontos a jogalkotás során is a gyorsaság, az újító szemlélet, és természetesen a hatékonyság, valamint az új technológiák, folyamatok, eljárások mind szélesebb körű használata is. Számos eszköz áll már évek óta rendelkezésre. Az egyik legfontosabb, már létező jogi innovatív megoldás volt a sporthuliganizmus jelensége elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CIV. törvény, az úgynevezett huligántörvény, amely mó-

1 2004. évi I. törvény a sportról.

2 EURO 2020 SSNC Concept Briefing Munkaanyag.

dosította a rendőrségi törvényt, a büntető törvénykönyvet, a szabálysértésekről szóló törvényt, a személy-és vagyoni védelmi törvényt és a sporttörvényt. Igazán említésre méltó változás az új büntető törvénykönyv szankciórendszerének az újdonsága, a sportrendezvények látogatásától eltiltás büntetés, ahogyan a résztvevők egyedi azonosítására alkalmas beléptetőrendszer alkalmazásának a kibővítése és a sportrendészeti nyilvántartás felállítása is (Tóth, 2018). A távortartás intézményének hatálya alatt álló személyeket az Országos Rendőr-főkapitányság által vezetett nyilvántartásban rögzítik. Az adatállományból a rendőrség a közrend és közbiztonság, az erőszak és a rendezvény megelőzése, a nemzetközi rendőrségi együttműködési kötelezettségek teljesítése, továbbá mások jogainak védelme céljából a külföldi rendőri szerv részére adhat át adatokat. A rendezvények biztonságának védelme, a sportrendezvény látogatásának, továbbá a jegyértékesítés megtagadásának céljából a sportrendezvény szervezőjének, rendező alkalmazása esetén a rendezőnek, valamint a jegyértékesítést a szervező megbízásából végző személynek továbbíthat adatot a rendőrség. Elmondható, hogy a kamerarendszerek használatának bevezetésével párhuzamosan a stadionokban elkövetett jogsértések számának csökkenésében szerepet játszott a beléptetőrendszer használata, valamint a kizárás, kitiltás, eltiltás jogintézmények, és a sportrendészeti nyilvántartás következetes alkalmazása is. Az innováció technikai vonatkozásai kapcsán fontosnak tartom hangsúlyozni azt az érdekes tény, hogy míg 1992-ben 100 gigabájt adatot tároltunk, 2022-ben becslések szerint már 150.700 gigabájt adatot fogunk percenként tárolni. Sajátos a helyzetünk, mert például az én korosztályom a 20. században született, ugyanakkor az életünket a 21. században már egyértelműen a technika, a technológia alakítja a mindennapokban, és többek között a sport, és egyre inkább a sportrendészet világában is. A csúcsteljesítményekhez pedig egyébként is csúcstechnológiák szükségesek, ahogyan a biztonság szavatolásához is.

A sporttörvényben is számos innovatív rendelkezést találunk. A 2019. január elsején hatályba lépett módosítás értelmében például: „(1) A szervező a sportrendezvény szervezésével összefüggő feladatok ellátása érdekében önkéntes jogviszonyban, munkaviszonyban vagy munkavégzésére irányuló egyéb jogviszonyban közreműködőt bízhat meg. A közreműködő feladata – a szervező képviselőjeként – különösen a sportrendezvény helyszínén a nézőkkel és a sportrendezvény egyéb résztvevőivel való kapcsolattartásban, tájékoztatásban, a sportrendezvény helyszínére való bejutásban és azon belüli tájékozódásban, a sportrendezvény biztonságos lebonyolításának támogatásában, valamint a sportrendezvény helyszínén biztosított szolgáltatások igénybevételeiben való segítségnyújtás. (2) Közreműködőként a 18. életévét betöltött, büntetlen előéletű személy alkalmazható. (3) A szövetség a sportrendezvény biztonságos

lebonyolításával kapcsolatos előírásokat tartalmazó szabályzatában határozza meg a közreműködő alkalmazásával, feladataival, képzésével, a rendezőtől eltérő, megkülönböztető ruhájával, valamint azonosíthatóságával kapcsolatos részletes rendelkezéseket.”³

A 2020-as labdarúgó Európa-bajnokság kihívásai

A 2020-ban megrendezésre kerülő labdarúgó Európa-bajnokságon az ország és új csúcslétesítménye, a 2019 novemberében átadott Puskás Ferenc Stadion kiemelt szerepet fog kapni. Százötvenezer személy akkreditációja várható, tizenkét ország vesz részt a rendezvényen. Idén az Európa-bajnokság 60. évfordulóját ünnepeljük, így kiemelt figyelem hárul az eseményre, amellyel összefüggésben elengedhetetlenül fontosnak tartom bemutatni az új innovatív eszközök, technológiák, eljárások működését, együttműködését, valamint a sportrendészet területén bevezetett és alkalmazott új innovatív jogi eszközöket. Az Európa-bajnokság komoly biztonsági kihívás elé állítja a sporteseményt szervező, rendező országokat. A mérkőzések és az ahhoz kapcsolódó események kulturált, biztonságos megrendezése csak a szervezésben résztvevő valamennyi szereplő és szakterület összehangolt, professzionális munkavégzésével, partnerségen alapuló, széles körű nemzetközi együttműködéssel valósítható meg. A korábbi világversenyegek tapasztalatai alapján elmondható, hogy a párbeszéd és az információcsere a döntések meghozatalának alapfeltétele, a biztonsági kérdések megoldásának a kulcsa. A rendészeti feladatok végrehajtását komplexen kell értelmezni, hiszen az egész esemény idején is elengedhetetlenül fontos lesz az általános rend és a közbiztonság fenntartása, a közlekedés rendjének biztosítása, a terrorizmus elleni fellépés, a határátlépések folyamatosságának megteremtése. Kiemelt szerepet kap majd a nemzetközi rendőri együttműködés is. A biztonsággal kapcsolatos feladatok végrehajtására a kormány garanciát vállalt.

Az első egyeztetés, a biztosítási feladatok ütemezésében már 2017 novemberében megtörtént. A 2019. év közepére elkészült a biztonsági koncepció és azóta is folyamatosak az egyeztetések és a helyszíni bejárások. A végleges biztonsági terv 2020 tavaszára készül el. Az Európa Tanács nézőtéri erőszakkal foglalkozó állandó munkacsoportja szintén rendszeresen szervez egyeztetéseket, és számos alkalommal Magyarországon is látogatást tesznek. Az UEFA megbízásából a szervezőbizottsági feladatokat a Magyar Labdarúgó Szövetség látja el.

3 2018. évi CXXXV. törvény a sportról szóló 2004. évi I. törvény módosításáról 69/B. § (1) (2) (3). A közreműködő.

Egy UEFA Stadionbiztonsági Szemináriumon és többek között nemzetközi biztonsági konferencián is részt vettek a sportrendészeti szakemberek. A 2016-os Európa-bajnokság (továbbiakban: EB) tapasztalatai alapján elmondható, hogy akkor a legnagyobb kihívást a terrorfenyegetettség mellett a tömegkezelés, a huliganizmus kezelése, a beléptetés és a jegyellenőrzés jelentette, így a megszerzett tapasztalatok, következtetések is beépültek a munkaanyagokba. Három különböző időszakot különböztetünk meg az EB idején. Ezek a nem mérkőzésnapok, mérkőzések előtti napok és a mérkőzésnapok. Nyilván kiemelt időszak a mérkőzések napja, hiszen ekkor kell a legtöbb rendőrt szolgálatba vezényelni. A mérkőzés előtti napon már meg kell kezdeni a biztosításra történő felkészülést. Ezekben a napokban lesz a legnagyobb mértékű a stadion területére történő beszállítás, és el kell végezni a stadion tűzszerzési átvizsgálását is. Nem mérkőzésnapokon leginkább a nemzeti válogatottak, a védett vezetők programjainak biztosítására, a szálláshelyek védelmére és a közösségi terek felügyeletére kell majd fókuszálni. A mérkőzésnapon a biztosítás és beléptetés helyszíni folyamata is rendkívül szervezeten zajlik majd. A személy és vagyonvédelmi feladatok körében kell elvégezni a biztonsági beléptetés eljárásrendjét területi, felelősségi, illetve időbeni szempontok alapján. A legkülső zónát traffic perimeternek nevezték el, amely a sportlétesítmény tágabb peremén húzódik majd, ennek határára történnek a közlekedési zárások, illetve a behajtásra jogosult gépjárművek átvizsgálása és beléptetése. A felelősségi körök meghatározásakor az említett zóna közterület jellege kiemelt jelentőséggel bír, emiatt a rendőrség szerepe meghatározó. A zónahatáron a rendezők és/vagy a közreműködők ellenőrzik a behajtási jogosultságokat. A rendőrség biztosítja majd a közlekedési zárásokat, jelenlétével támogatja a jogosultsággal rendelkező gépkocsik beléptetését, átvizsgálását. Amennyiben szükséges, a rendőrség a gépjárműveket és utasait alaposabb ellenőrzésnek is alávetheti. A behajtási pontok kijelölése, és az azokat biztosító műszaki megoldások (kordonok) kiépítése szervezői és rendezői feladat. Tervezetten a beléptetési pontok előtti forgalomterelő és lassító eszközök telepítése rendőrségi, rendészeti feladat.⁴ A külső zóna (outer perimeter) a stadion 150-200 méteres környezetét határoló terület, a biztonsági intézkedések súlypontja ide tolódik. A Puskás Ferenc Stadion esetében a feladat a biztonsági átvizsgálás végrehajtása, az előzetes jegy, illetve akkreditációs ellenőrzés, amely tervezetten az alábbi eszközökkel történik: 240 fémdetektoros kapu, 300 kézi fémdetektor, 60 röntgengép.⁵ Az úgynevezett külső zóna már a sportesemény belső helyszínétől akár több mint száz méterre lesz kijelölve, így biztosítva azt,

4 EURO 2020 SSNC Concept Briefing (2019), 15.

5 EURO 2020 SSNC Concept Briefing (2019), 72.

hogy a stadion közvetlen környékére érkezők már átvizsgálva érkezzenek meg. A beléptetés folyamata a helyi biztonsági szolgálat feladata lesz az önkéntesek segítségével, a rendőrség csak passzív módon, szükség esetén beavatkozóként lesz jelen a folyamatban.

Önkéntesek és stewardok irányítják majd a szurkolókat a megfelelő bejárathoz, ügyelve arra, hogy ne alakuljanak ki torlódások, hosszú sorok. Itt még csak a jegyek előzetes, vizuális ellenőrzése történik. Az értékmegőrző konténerek az ellenőrzési pontok előtt kerülnek elhelyezésre, ezért is rendkívül fontos a pontos tájékoztatás. A jegy érvényesítése a forgókapus beléptető pontoknál történik majd. Elsődleges funkciója az érvénytelen jegyek megfelelő időben történő kiszűrése, ilyen esetekben a problémás jeggyel rendelkezőket egy külön kezelő ponthoz szükséges irányítani. A Puskás Ferenc Stadion Budapest belső, városias területén található, környezetében két metróvonal és egy nagykapacitású villamosvonal fut. A stadionhoz parkoló nem létesült. Mindezeket figyelembe véve a mobilitási terv a közösségi közlekedési kapcsolatokra és a gyalogosforgalom kiemelt szerepére épít, így biztonsági szempontból vizsgálva a fő prioritások: a gyalogosok védelme, lehetőség szerinti teljes elválasztása a közúti forgalomtól, ahol lehet keresztezések nélkül, és a botlásveszély elhárítására is tekintettel akadálymentesen; a közúti forgalom szabályozása és irányítása a kritikus pontokon élőerős közlekedésrendészeti támogatással is; a közösségi közlekedés közlekedésbiztonsági intézkedéseinek megerősítése. Az EB idején szükséges a határrendészeti szervek szoros együttműködése, hiszen előre nem jósolható meg, hogy mely csapatok, hogyan szerepelnek, meddig jutnak a versengésben, mennyire növekszik a jó szerepléssel a szurkolótáboruk, kell-e az egyik rendező országból a másikba átköltözniük. Ezek olyan összetevők, amelyek a pillanatnyi helyzetnek megfelelően az előzetesen felépített rendszerbe való beavatkozást igényelhetnek. Az EURO 2020 rendezvényével összefüggésben – a magyar jogszabályoknak megfelelően – háromszintű szervezeti struktúra létrehozása szükséges. A politikai szint mellett egy szakmapolitikai, továbbá egy szakmai szint létrehozásával a feladatok megfelelően működtethetők. A felelősségi kérdések a jogszabályok szerint egyértelműen azonosíthatók, a közbiztonsági és magánbiztonsági feladatok elválaszthatók az alábbiak szerint. Évek óta foglalkoztat, hogy a VIP-szektorban eltérő a biztosítási protokoll, jellemzően nincs személy- és csomagátvizsgálás. Az Európa-bajnokságon végre mindez megváltozik, például nem lehet majd A/4-es méretnél nagyobb csomagot bevinni, ruházat- és csomagátvizsgáláson is át fognak esni az ebbe a szektorba belépők. Az UEFA elképzelése az, hogy ebben a szektorban is történjen tűzszerészeti átvizsgálás mágneskapuval. Az EURO 2020 során integrált irányítás kerül bevezetésre, aminek értelmében közös, a legmodernebb

technológiával és technikai-, valamint kommunikációs eszközökkel felszerelt integrált vezetési pont lesz a Puskás Ferenc Stadionban, amely a feladatát a biztonsági koncepció szerint látja majd el.

Az irányításban résztvevő delegáltak munkacsoportban dolgoznak, így az esemény szervezői, a biztonsági vezető, a rendőrség, a biztosításvezető, a katasztrófavédelem, az egészségügyi szolgáltató, a létesítmény üzemeltetéséért, a kommunikációért felelős szakember és a mérkőző csapatok által delegált 1-1 biztonsági tisztviselő. A mérkőzések helyszínéül szolgáló stadion megközelítési útvonalai, a környező nagyobb tömegközlekedési csomópontok, illetve a szurkolói zóna megfigyeléséhez egy ideiglenes mobil videórendszer kerül kialakításra. A Puskás Ferenc Stadion kamerarendszere és a mérkőzésbiztosítási feladatokat támogató kamerarendszerek mellett a védett vezető mozgásának útvonalán az egyik rendőri szerv által felügyelt és vezérelt ideiglenes kamerarendszer telepítésére kerül sor, amely berendezésekhez belső hálózati végpontokat alakítanak ki. A magyar rendőrség állományának felkészültsége, technikai ellátottsága és az eddigi biztosítások tapasztalatai alapján alacsony profilú rendőri biztosítást fognak végrehajtani az EURO 2020 mérkőzései során. A labdarúgó mérkőzések mellett politikai, gazdasági és egyéb sportrendezvényeken is sikeresen alkalmazta már a rendőrség a haladó európai biztosítási modellt. Az alacsony profilú elgondolás alapján tevékenykedő rendőrök segítik a rendezvényen résztvevőket. Civil ruhás rendőrök is dolgoznak majd Partner Csoport feliratú mellényben, mivel az új szemlélet szerint a tömegben a rendőri erő látványa agressziót válthat ki. A biztonsági kockázattal járó sportrendezvényeken is alkalmazzák a párbeszédre alapuló tömegkezelést, nagy hangsúlyt fektetve a kommunikációra, az éles szituációk tompítására. Az alacsony profilú, alacsony intenzitású biztosítás innovatív intézkedés. A rendőri erő láthatóan nincs jelen a stadionban, az egységek nem tömörültek erődemonstráló blokkokba, azonban jól mozgósíthatóan osztják el őket a kollégák a neuralgikus pontok közelében. Ütőképes számú és képzettségű szakaszok állnak testpáncélban, teljes készenlétben a tribünök alatt, ám a szurkolók nem látják őket. A rendőröket kisebb csoportokba beosztva alkalmazzák, akik így megközelíthetőbbek lesznek, mint a nagy, zárt alakzatok, ebből fakadóan lehetőség adódhat arra, hogy proaktív módon kerüljenek kapcsolatba a tüntetések résztvevőivel, illetve a sportesemények látogatóival. Az alacsony profilú rendőri biztosítás, vagyis a szurkolókban a lehető legkevesebb ellenszenvet kiváltó rendőri erődemonstráció bevált módszernek bizonyult, természetesen a megfelelő számú, képzettségű, felszereléssel ellátott és a sportrendezvények biztosításában tapasztalattal rendelkező rendőri erő készenlétben tartása mellett. Elmondható, hogy az alacsony profilú biztosítás meghozta a várva várt eredményt, hiszen alapelvvé vált, hogy tartózkodni kell

a mérkőzések túlbiztosításától. Ezért kiemelten fontos az előzetes adatgyűjtés, amely természetesen nem zárja ki teljesen egy szurkolói rendbontás lehetőségét, de minimalizálhatja azt (Tóth, 2019).

Dróndetektálás

Ahogy már fentebb bemutatam, rendkívül összetett rendészeti feladatot jelent egy kiemelt nemzetközi sportrendezvény biztonságos lebonyolításának megszervezése és végrehajtása, amihez elengedhetetlenek a legmodernebb technológiai vívmányok, eszközök, mint például a dróndetektálás. A drónok egyre nagyobb veszélyt fognak jelenteni, ugyanis szakmai előrejelzések alapján hét éven belül közel 30 ezer önvezető drón lesz már Magyarországon is, amelyek szabályozása, ellenőrzése, követése komoly szakmai és biztonsági kihívást jelent. Ennek kapcsán fontosnak tartom megjegyezni Yuval Noah Harari idézetét: *„Olyan hatékony új technológiákat fejleszt az emberiség, amelyek elpusztíthatják az emberiséget, de akár tökéletesíthetik is azt. Az a kérdés, mihez kezdünk az ilyen technológiákkal...”* (Kerner & Kálmán, 2019)

Évekkel ezelőtt a Szerbia–Albánia labdarúgó Európa-bajnoki selejtezőn Belgrádban tömegverekedést robbantott ki egy provokatív zászlóval egy drónpilóta. A drón egy Nagy-Albániát ábrázoló zászlót vitt a stadionba, felbőszítve ezzel a hazai szurkolókat, és így tömegverekedést robbantott ki (URL1). Az egyik szerb játékos leszedte a zászlót a drónról, amire az albán futballisták körbevettek és dulakodás kezdődött. A bíró leállította a mérkőzést, amire néhány albán játékos veszekedni kezdett vele. Erre petárdákat dobáltak be és néhány szurkoló berohant a pályára. A bíró szólt a játékosoknak, hogy vonuljanak vissza az öltözőkbe. Közben néhány szurkoló az albánok után rohant és megtámadták őket. A valóságban nem létező Nagy-Albánia rajza kiválóan alkalmas volt a szerbek bosszantására, mivel annak részeként ábrázolják Koszovót is, az albán többségű, de történelmileg Szerbia részét képező tartományt. A drónok fejlesztésében a legnagyobb kockázat az, amikor a technológia rossz kezekbe kerül. Ilyenkor, szélsőséges esetekben, akár a terrorizmus eszközevé is válhat. Egyre nő az igény olyan eljárásokra, megoldásokra, amelyek segítségével a drónokat detektálni lehet (URL2). A kockázat mindig reális, hogy végül is egy fejlesztés vagy új találmány jó vagy kártékony céllal kerül-e felhasználásra. Ezért, ha a technika illetéktelen kezekbe kerül az jelentős veszéllyel járhat, amivel számolnunk kell. Az emberiségre nézve a drónok hasznosak, de csak idő kérdése, hogy a terrorizmus céljait szolgáló eszközként alkalmazzák őket. A drónokat felszerelhetik robbanószerekkel vagy biológiai fegyverekkel,

amivel könnyen elrepülhetnek bárhova. Csak Magyarországon több száz engedélyezett civil drónt használnak döntően az infrastruktúra ellenőrzés, légi-fotózás területén. Nyilván világszerte – különösen a fejlettebb társadalmakban – a dróntechnika térhódításának a forradalmát éljük, és az ártó szándék kivitelezéséhez minden további nélkül beszerezhetők legálisan is civil drónok. Ezek viszonylag kis költséggel átalakíthatók, felszerelhetők a szükségleteknek megfelelően. Sportrendezvényeken a drónokat sok esetben arra használják, hogy illegálisan rögzítsék az eseményeket, de előfordult már, hogy majdnem tragédiát okozott egy repülő szerkezet. Az US Open teniszbajnokság második fordulójának egyik mérkőzésén, a Louis Armstrong Stadiumban egy drón váratlanul a nézőtérre zuhant. Szerencsére senki nem tartózkodott a közelben, így nem történt személyi sérülés. A játékot megállították, és csak azután folytatták, hogy a rendőrök és a tűzoltók megállapították, nem veszélyes az eszköz. A drón a zuhanás eredményeként összetört, meglepő módon kamerát viszont nem találtak a roncsban. Félelmetes, hogy a szigorú biztonsági szabályok ellenére egy drón ilyen könnyedén a pálya fölé repülhetett, hiszen akár egy bombát is hordozhatott volna. A dróntechnológia velejárója, hogy elképesztően nehéz a drónok pontos helyzetét meghatározni, de már létezik olyan eszköz, amely figyelmeztető jelzést ad, ha a közelben lebegnek. Olyan detektorok gyártása indult el, amelyek jeleznek, ha egy drónt észlelnek. Ez magába foglalja a hang- és rádióhullámos drónazonosítást is. A legfejlettebb eszközök audio- és hagyományos mikrofonokkal már 15-30 méterről jelezni tudják a drónok jelenlétét. Teljes csendben pedig ez a távolság akár 60-90 méterre is kiterjeszhető, de dolgoznak még szélesebb hatótávolságú mikrofontechnikák fejlesztésén is. Rádióhullámos detektálás esetén a hatósugár 400 méter, azonban tesztelésnél elérték már a 600 métert is. Magyarországon, a Puskás Ferenc Stadionban a drón jelforrását képes lesz megtalálni a használatban lévő detektáló rendszer, és ezáltal a kezelője rendőri intézkedés alá kerülhet. A mérkőzések idején légtér zárlat lesz, és így, a jelenlegi elképzelések szerint a média képviselői sem használhatják majd a légteret, ugyanis repülési engedélyt senki sem kaphat. A drónok elleni védekezést az UEFA részletesen is előírja, és az Európa-bajnokság rendezési feladataival kapcsolatban megfogalmazott részletes követelményrendszer egyik fontos pontja a dróndetektálás.

Arcfelismerő rendszer

A biztonsági fenyegetések egyre növekvő aggodalomra adnak okot mind nemzetközi, mind nemzeti szinten egyaránt. A nemzetközi határokat fenyegető ve-

szélyek fokozódásával egyidejűleg a kormányok új rendszabályokat vezetnek be a repülőtereken, a tengeri kikötőkben és a tömegközlekedési csomópontokban. A bűnüldöző szervek egyik fő feladata a nyilvánosság számára keresett személyek azonosítása, és lehetőleg minél gyorsabban történő kiszűrése, kiemelése. Ezenkívül a biztonsági cégeknek és létesítménygazdálkodóknak tartaniuk kell az ismert nemkívánatos, vagy ismeretlen személyek helyiségeikbe, irodáikba való illetéktelen bejutásától, ott tartózkodástól, illetve azonosítaniuk kell azokat a kiemelt, adott esetben VIP személyeket is, akik legálisan, engedélyezetten léphetnek be egy-egy létesítménybe. Az emberi arc fontos szerepet játszik a társadalmi interakciókban, közvetítve az emberek identitását. Az emberi arcot a biztonság kulcsaként felhasználva a biometrikus arcfelismerő technológia az elmúlt években jelentős és kiemelt figyelmet kapott az azonosításban, mivel számos alkalmazási potenciállal rendelkezik mind a bűnüldözésben, mind pedig a polgári élet egyéb területein. Az ujjlenyomatot/tenyérlenymatot és írisz-diagnosztikát használó más biometrikus rendszerekkel összehasonlítva az arcfelismerésnek különös előnyei vannak, mivel az egy fizikai érintkezés nélküli folyamat. Az arcképeket távolról is lehet rögzíteni anélkül, hogy megismernék az azonosítandó személyt, és az azonosításhoz nincs szükség az emberrel való interakcióra. Ezenkívül az arcfelismerés a bűncselekményektől való elrettentés célját is szolgálja, mivel a rögzített és archivált arckép később segíthet a személy nagy pontosságú azonosításában. A legújabb alkalmazás képes az arcokat valós időben kinyerni a meglévő videómegfigyelő rendszerekből, és azonnal összevetni az egyének megfigyelési listájával, adatbázisával. Amikor a rendszer azonosít egy megjelenő illetéktelen személyt a figyelőlistán, azonnali riasztást ad ki, így a megfelelő intézkedéseket gyorsan meg lehet tenni a közbiztonsági veszélyek kockázatának csökkentése érdekében. Magyarországon a Mozgó Arcfelismerő Rendszer és az Álló Arcfelismerő Rendszer üzemeltetése is a Belügyminisztérium szerveinek hatáskörébe tartozik. Értelemszerűen a rendezvényeken a mozgó arcképelemzés alkalmazható különböző gyanús személyek kiszűrésére, az álló arcképelemző rendszer inkább bűncselekmény elkövetése esetén az utólagos felderítésben nyújt segítséget. Az, hogy mely fényképek szerepelnek a nyilvántartásban, amelyekkel a keresett személyek összevethetők, a törvényben részletesen szerepel, akárcsak az igénybevételre jogosult szervek is, természetesen a felhasználás céljának a megjelölésével. Innovatív jogi intézkedésnek tekinthető, hogy a sporttörvény 2019. január 1-jétől lehetővé teszi a képmás nyilvántartását a sportrendészeti rendszerben. Ez adja a jogi felhatalmazását annak, hogy a sportrendészeti nyilvántartásban szereplő arcképmás szerepelhessen az adatbázisban, amellyel az arcfelismerő rendszer dolgozik majd. A szervező az általa kizárt személy nevét, születési helyét és

idejét, képmását, a kizárás időtartamát, a sportlétesítmény megnevezését, valamint azon sportrendezvények körét, amelyre a kizárás hatálya kiterjed, három napon belül továbbítja a sportrendészeti nyilvántartásba, valamint a szervező az utazó sportszervezet részére. Ha az utazó sportszervezet a továbbított adatok alapján nem dönt a sportrendezvényen történő részvételből való kizárásról, a továbbított adatokat azok kézhezvételét követő nyolc napon belül törölni köteles. A szervező a kizárási határozatokat és az abban szereplő személyes adatokat a kizárás időtartama alatt az adatvédelmi szabályoknak megfelelően kezeli. A sportrendészeti nyilvántartás a sportrendezvényen történő részvételből a szervező, utazó sportszervezet által kizárt, a szabálysértési hatóság vagy a bíróság által a sportrendezvényről, illetve a sportlétesítményből kitiltott, vagy a sportrendezvények látogatásától eltiltott személyek, valamint a külföldön távollattal érintett személyek következő adatait tartalmazza: a családi és utónév, a születési hely és idő, az anyja születési családi és utóneve, képmás. A legújabb jogszabályi módosítás is hatályba lépett már, ennek megfelelően egy külföldi bíróság hasonló tartalmú döntésének adatai is szerepelhetnek a nyilvántartásban. Ezzel lehetővé vált, hogy az EURO 2020 bajnokságra felkészülés idején azoktól az országoktól, akik mérkőzéseket játszanak az EB-n, adatok kérhetők és kezelhetők. Rendőri biztosítás keretében működik majd a rendszer a 2020-as labdarúgó Európa-bajnokság magyarországi mérkőzésein. 2015-ben jogi innovatív megoldásnak volt tekinthető a két jogszabály megalkotása: az arcképelemzési nyilvántartásról és az arcképelemző rendszerről szóló 2015. évi CLXXXVIII. törvény, és az arcképelemző rendszer működtetésének részletes szabályairól szóló 78/2015. (XII.23.) BM-rendelet. A jogszabályok alapján arcképelemző rendszernek nevezzük az arcképprofilok létrehozására, valamint összehasonlító elemzésére képes, a személyazonosítást elősegítő informatikai alkalmazást. Az arcképprofil-nyilvántartás vezetésének a célja a bűncselekmények megelőzése, megakadályozása, felderítése és megszakítása, valamint az elkövetők elfogása és felelősségre vonása. Még egy fontos technológiai innovatív megoldás segíti majd a rendőreink munkáját a 2020-as Labdarúgó Európa-bajnokságon: elkészült egy belső navigációs rendszer, egy mobilapplikáció, amelyet a Készenléti Rendőrség fejlesztett és tesztelt, ez a rendszer is segíteni fog a stadionon belüli tájékozódásban.

Összefoglalás

Összegzésként megállapítható, hogy nincs új a nap alatt, csupán a réginek a különféle változatai. Erre a legjobb például szolgál Peter Taylor főbíró 1989-ben,

a stadionkatasztrófák hatására elkészített részletes elemzése. Javaslatai radikálisan megváltoztatták a modern brit, majd európai labdarúgás képét. Már ekkor is az ítélkezés felgyorsítása, a büntetési tételek emelése mellett érvelt, és szorgalmazta az új, innovatív jogintézmények megalkotását, amelyek segítségével távol lehet tartani a pályáktól a rendbontókat, a huligánokat. Az akkori elképzelései maradéktalanul megvalósultak, amelyet a tanulmányomban megjelenített jogi és technológiai innovatív intézkedések is jól példáznak. A rend minden társadalomban alapvető érték. Ezekkel az eszközökkel és a felkészült sportrendészeti szakemberekkel a biztonság a 2020-as labdarúgó Európa-bajnokságon is garantált, amely a fokozódó járványügyi helyzet miatt elhalasztásra került, a jelenlegi tervek szerint a jövő év során az eredeti tervek szerint, tehát nézők előtt, a fentiekben ismertetett biztonsági rendszabályok mellett, a technológiai újítások igénybevételével kerül megrendezésre. De a koronavírus-járvány hatásai mindezt alapjaiban megváltoztathatják, felülírhatják, így – mint, ahogyan az már ma is látható, tapasztalható – lehetséges, hogy a mérkőzések lebonyolítása, a játékosok, sportvezetők, rendezők, szervezők, technikai személyzet és nem utolsósorban a szurkolók egészségének védelme érdekében csak szigorú egészségügyi és higiéniai szabályok mentén történhet, ultima ratio-ként esetlegesen zárt kapuk mögött. Mindez új kihívásokat, megoldandó feladatokat is támaszt a mérkőzések biztosítása, biztonságos lebonyolítása terén. Erre vonatkozóan azonban még szttenderdek, szabályzatok nem kerültek véglegesítésre, jelenleg átmeneti, kísérleti jelleggel bevezetett intézkedésrendszer van hatályban a nézők részvételével megrendezésre kerülő mérkőzések esetében. Jelenleg Magyarországon a bajnoki, illetve nemzetközi labdarúgó mérkőzések zárt kapuk előtt, vagy korlátozott számú nézők előtt zajlanak, és a tapasztalatok alapján már most egyértelműen kijelenthetjük, hogy a futbalszurkolókat nem egyszerű feladat az egészségügyi higiéniai előírások, szabályok betartására, megtartására rábírn. Jelenleg éppen ezen átmeneti szabályok, intézkedések, valamint a gyakorlati tapasztalatok rendszerezésén, elemzésén dolgozom. A rendelkezésre álló információk összegzése után a megváltozott, átalakult biztonsági rendszert szeretném egy másik tanulmányban részletesen kifejteni, bemutatni.

Felhasznált irodalom

- Kerner Zs. & Kálmán A. (2019): *Harari: A legkorruptabb politikusok a leghangosabb idegengyűlölők*. Hír24. 2019.05.09. <https://24.hu/belfold/2019/05/09/harari-orban-nacionalizmus-interju/>
- Tóth N. Á. (2019): *Sportrendészet a sportigazgatás rendszerében*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Államtudományi és Közigazgatási Kar

Tóth N. Á. (2018): A sportrendészet helye és szerepe a sportigazgatás rendszerében. *Belügyi Szemle*, 66(5), 116–131. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.5.7>
EURO 2020 SSNC Concept Briefing (2019). 15.4.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Előkerült a szerb-albán meccset káoszba döntő provokátor*. <https://www.origo.hu/sport/futball/20150716-foci-eb-selejtezo-szerbia-albania-elokerult-a-provokator.html>

URL2: *Növekvő igény a drónok detektálására*. <https://www.securinfo.hu/termek/letesitmeny-biztonsag/1334-novekvo-igeny-a-dronok-detektalasara.html>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal System-Folyóirat Szerkesztő Rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelenetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

